

Η ΜΕΛΙΣΣΑ

ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Γ' και Δ' κατά
ΑΠΡΙΛΙΟΝ και ΜΑΡΤΙΟΝ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Περὶ τῆς φύσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι ληστείας (1), περὶ
τῶν αἰτίων τῆς γενέσεως καὶ ὑπάρξεως αὐτῆς,
καὶ περὶ τῶν μέσων τῆς ἐξαλειψεως.

Μία τῶν μεγαλειτέρων μομφῶν, ἣτις, ὡς ἀδίκως προσά-
πτεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, τόσῳ καιρίως βλάπτει αὐτήν, εἶναι
ἀναντιρρήτως ἡ μομφὴ τῆς ληστείας, καὶ βεβαίως καθ' ὃν αἰῶ-
να ζῶμεν μόνον τὸ ἄκουσμα τῆς ἐπαράτου ταύτης λέξεως προ-
ξενεῖ φρίκην εἰς πάντα τίμιον καὶ εἰρηνικὸν ἄνθρωπον· ἀλλ', ὅσον
φρικαλέαν ἐντύπωσιν προξενεῖ τὸ ὄνομα τοῦτο, τοσοῦτον ἄδικον

---

(1) Μεγάλῃς ὑπαρχούσης σχέσεως μεταξύ γεωργίας καὶ τῆς διατα-
ρατούσης τὴν ἀπολύτως ἀναγκαίαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἡσυχίας
τοῦ τόπου ληστείας, δὲν νομίζομεν ἄσκοπον καὶ πραγματευθῶμεν ἐν-
ταῦθα καὶ περὶ αὐτῆς.

είναι ν' αποδίδεται λίαν ελαφρῶς ὑπὸ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου εἰς ἔθνος, τὸ ὁποῖον δύναται ν' ἀποδείξῃ μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν καὶ μὲ τὴν ἱστορίαν ἀνά χειρας, ὅτι, ἂν ὑπάρχῃ ἐν τῷ κόσμῳ ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον ἐκ φύσεως ἀποστρέφεται, καὶ σχεδὸν οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νὰ ἐξοικειωθῇ μετ' αὐτοῦ, εἶναι τὸ ἔγκλημα τῆς ληστείας.

Ὅσον δὲ βέβαιον εἶναι τοῦτο, τοσοῦτον κατὰ δυστυχίαν εἰς τὴν Δύσει τοῦλάχιστον εἶναι γενικῶς παραδεδεγμένη καὶ σχεδὸν ἐρριζωμένη ἡ δοξασία, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος· εἶναι ληστρικό. Ἐὰν ὅμως ἀναδιφῆσθαι τις μετὰ ποσοχῆς τὴν τε ἀρχαίαν καὶ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἴσως δὲν εἶναι δύσκολον, ἂν οὐχὶ νὰ πείσῃ τὴν Δύσει, νὰ μεταβάλλῃ καθ' ὀλοκληρίαν γνώμην, τοῦλάχιστον ὅμως νὰ πείσῃ αὐτὴν, ὅτι μὲ τὴν λέξιν *ληστεία* συγγέει πολλάκις τὸ φύσει φιλότιμον καὶ φιλοπόλεμον τῶν Ἑλλήνων, δηλαδὴ τὸν ἄλλως λεγόμενον *παλικαρισμὸν*.

Ὅσον δὲ ἐπιρρέπης εἶναι ὁ Ἕλληνας εἰς τὸ νὰ γίνηται κλέφτης διὰ τὰ ἐξασκῆ εἰς τὰ ὄρη πάντῃ ἐλεύθερος τὸν παλικαρισμὸν του, τοσοῦτον ἐκ φύσεως ἀποστρέφεται τὴν ληστείαν πρὶν ὅμως προδῶμεν εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ θεματος τούτου, ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ κάμωμεν εὐκρινῆ τινα διάκρισιν μετὰ παλικαρισμοῦ καὶ ληστείας, περιττὸν δὲ εἶναι νὰ εἴπωμεν, ὅτι πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸ κλέφτης καὶ παλικάρι εἶναι ταυτοσημαντα.

Παλικαρισμὸς μὲν εἶναι, ὅταν τις ἔχῃ ὑπερβολικὴν συναίσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ ἀξίας· δοθείσης δὲ περιστάσεως, καθ' ἣν ἤθελε νομίσῃ τὸ παλικάρει ἢ ὅτι προσβάλλεται ἡ φιλοτιμία του, ἢ ὅτι πιεῖται πλείοτερον τοῦ μέτρου, τότε ἀντὶ νὰ καταφυγῇ εἰς τὴν δικαιοσύνην, τὴν ὁποίαν ἄλλως σπανίως εὐρίσκει πρόχειρον ἐν Ἑλλάδι, ὅπως τοῦλάχιστον ἐννοεῖ οὗτος αὐτὴν, ἀποπτύει πάντα χαλινὸν λογικῆς καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὰ καθεστῶτα, καταφεύγει εἰς τὴν χρεῖσιν τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ ἀξίας, καὶ δι' αὐτῆς καὶ μόνης διεκδικεῖ τὴν προσβληθεῖσαν φιλοτιμίαν του, ἢ τὴν παραγνώρισιν τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ ἀξίας. Ἐννοεῖται δὲ οἷκοθεν, ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του ἀναγκάζεται πάντοτε μὲν νὰ μετέλθῃ καὶ βίαια μέτρα, ἐνίοτε δὲ καὶ ληστρικά· κύριος σκοπὸς του ὅμως δὲν εἶναι ἡ ληστεία, ἀλλ' ἡ ἀμυνα, ἢ αὐτοσυντήρησις, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως κατ' ἐκείνων, τοὺς ὁποίους νομίζει, ἢ ὅτι προσέβαλον τὴν φιλοτιμίαν του, ἢ ὅτι ἐπίσαν πέραν τοῦ μέτρου τὴν ἀνθρω-

πίνην αὐτοῦ ἀξίαν· ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ παλικάρει διὰ τοῦ παλικαρισμοῦ του προσπαθεῖ νὰ πείσῃ τὴν κοινωνίαν, ὅτι ἦτο ἀξίον πλείοτερας ἐκτιμήσεως.

Ληστεία δὲ εἶναι τὸ φρικῶδες καὶ ἀποτρόπαιον ἐκεῖνο ἐπιτήδευμα, τὸ ὁποῖον ἀνθρωπόμορφά τινα τέρατα τῆς κοινωνίας ἀσπάζονται ἐνίοτε, ἵνα κορέσωσιν ἅπαντα τὰ θηριώδη αὐτῶν πάθη.

Τὸ μὲν παλικάρει ἢ ὁ κλέφτης παρ' Ἑλλησιν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἀρκεῖται ν' ἀποφύγῃ τὴν πίσιν καὶ νὰ διεκδικήσῃ τὴν προσβληθεῖσαν φιλοτιμίαν του· καὶ τοιοῦτοι εἶναι ἅπαντες, σχεδὸν οἱ λεγόμενοι λισταὶ τῶν Ἑλλήνων· οὐδέποε καταδέχονται οὗτοι ν' ἀσελήθωσι μετὰ γυναῖκος, κανὼν μάλιστα ἀπαράβατος παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει τὸ νὰ τουφεκίσωσιν ἀμέσως, ἢ ἄλλως πως νὰ φονεύσιν τὸν τολμήσαντα νὰ παραβιάσῃ τὴν τιμὴν γυναικός· σπανίως αἰχμαλωτίζουσι γυναίκας ἢ παῖδας, ἐκτὸς μόνον ὅταν θέλωσι νὰ ἐκδικηθῶσιν, ἢ ὅταν νομίζωσιν, ὅτι διὰ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦτων θὰ ἐπιτύχωσι ταχύτεραν καὶ ἐπωφελεστέραν ἱκανοποίησιν· ἄλλως τε καὶ ἐπὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης περιποιῶνται εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τοὺς αἰχμαλώτους τῶν· οὐδέποτε ἱεροσυλοῦσι, τούναντίον μάλιστα τινὲς τούτων προσφέρουσι μέρος τι τῆς λείας των εἰς τὰς ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκκλησίας· οὐδέποτε κακούργουσι μόνον, ἵνα πράξωσι τὸ κακούργημα· καὶ οὐδέποτε σχεδὸν ἀσεβοῦσι πρὸς τὰ θεῖα, τούναντίον μάλιστα, καὶ τὰς παρὰ τοῖς ὁμοδόξοις αὐτῶν νηστευσίμους ἡμέρας νηστεύουσι καὶ, δοθείσης περιστάσεως, πᾶσαν καταβάλλουσι προσπάθειαν, ἵνα τύχωσι παρὰ τινος ἐξαγορευτοῦ (πνευματικοῦ) ἀφῆσιν ἀμαρτιῶν, καὶ μεταλάβωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Ὁ δὲ ἐκ φύσεως ληστής, ὁ ἀπαντῶμενος κατὰ δυστυχίαν εἰς πᾶν ἄλλο ἔθνος ἴσως συχνώτερον ἢ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν, οὐδένοος φείδεται, οὔτε ἡλικίας, οὔτε γέους, οὔτε φύλου, οὔτε ἱεροῦ ἢ θείου οὔτε ἀνθρωπίνου. Εἶναι κατὰ τὰς ὁμὰς θηρίων ἀνήμερον, ἔχον μόνον κοινὴν τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν μετὰ τὸν ἀνθρώπον· ἄλλως δὲ, πᾶν ὅ,τι ἤθελεν ὑποπέσει εἰς τὴν ἐξουσίαν του, τὸ μεταχειρίζεται ἀπαραλλάκτως, ὡσπερ ἡ διψῶσα καὶ πεπεινασμένη τίγρις, ἦτις, καὶ ὅταν κορέσῃ τὴν βουλιμίαν της μετὰ τὰς σάρκας τῶν θυματῶν της, καὶ ὅταν σβέσῃ τὴν δίψαν της μετὰ τὸ αἷμα αὐτῶν, κατασπαράσσει οὐχ ἥτιον τὰ ὑπολειπόμενα, μόνον καὶ μόνον ἵνα μὴ καὶ τι ὁμοίας φύσεως θηρίον ὠφεληθῇ ἐξ αὐτῶν, ἢ μόνον καὶ μόνον διότι εἶναι ἔμφυτος εἰς αὐτὴν ἡ ἐπιθυμία τοῦ

σπαράττειν τοιοῦτοι λησταὶ κατ' εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πρὸς καύχημα τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς οὐδέποτε ἀνέγνωμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἢ ἠκούσαμεν, ἢ ἐμάθομεν, ὅτι ὑπῆρξαν ἐν Ἑλλάδι. Ὄσω δὲ πλείοτεροι ὑπῆρξαν ἐν αὐτῇ κλέφται ἢ παλικάρια, τοσοῦτω ὀλιγώτεροι οἱ πραγματικοὶ λησταί· ἡ ληστεία μάλιστα, ὅπως περιεγράψαμεν αὐτὴν ἐνταῦθα, καὶ ὅπως κατὰ δυστυχίαν συχρότατα ἀπαντᾶται εἰς ἄλλα ἔθνη, ἦτο καὶ εἶναι σχεδὸν πάντῃ ἀγνωστος ἐν Ἑλλάδι. Ἴσως ἀντιτάξῃ τις ἐνταῦθα τὰ μυθολογούμενα περὶ τοῦ Προκρούστου καὶ Πιτυοκάμπτου, ἀλλ' ἴσα ἴσα τὸ νὰ μνημονεύωνται ἐν τῇ ἀρχαῖᾳ ἱστορίᾳ μόνον τῶν δύο τούτων ληστῶν τὰ ὀνόματα καὶ αἱ πράξεις, σημαίνει, ὅτι μόνον τὰ δύο ταῦτα τέρατα ἐγέννησεν ἡ φύσις ἐν Ἑλλάδι καθ' ὅλην τὴν μακροχρόνιον σειρὰν τῆς ἀρχαίας ὑπάρξεώς τῆς· ἄλλως οἱ φροντίσαντες νὰ μνημονεύσωσι καὶ τὴν πύραν τοῦ Διογέους καὶ Μενίππου, καὶ τὴν Εὐανθίπτην τοῦ Σωκράτους, καὶ τὴν παλλακίδα τοῦ Περικλέους Ἑλληνες, δὲν ἤθελον παραλείψει νὰ μνημονεύσωσι καὶ τὰ ὀνόματα ἄλλων ληστῶν, ἐὰν τοιοῦτοι ὑπῆρχον τότε.

Δὲν ἀγνοοῦμεν οὐδὲ τὰ τοῦ Θεουκιδίδου λέγοντος, αἰ γὰρ Ἑλληνες τὸ ΠΑΛΑΙ ἔτρεποντο πρὸς τὴν ληστείαν, » ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ Θεουκιδίδης ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ τὴν μισερὰν ταύτην πράξιν ἀποδίδει εἰς τοὺς Κᾶρας, τοὺς ὁποίους ὁ Μίνως ἐξελάσας (τῆς Ἑλλάδος) καὶ τοὺς ἑαυτοῦ παιδας ἡγεμόνας ἐγκαταστήσας... ἄλλως δὲ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ληστείας ὁ αὐτὸς Θεουκιδίδης λέγει, αὐκ ἔχοντός που αἰσχύνῃν τοῦ ἔργου τούτου, (τοῦ ληστρικοῦ δηλαδὴ) φέροντος δὲ τι καὶ δόξης μᾶλλον... καὶ μέχρι τοῦδε πολλὰ τῆς Ἑλλάδος τῷ ΠΑΛΑΙΩ τρόπῳ νέμεται, παρά τε Λοκροὺς τοὺς Ὀζόλας καὶ Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνανὰς καὶ τὴν ταύτην Ἠπειρον» (1). Ἐνταῦθα πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν πρῶτον μὲν, ὅτι τὴν ἐν Ἑλλάδι ληστείαν ὁ Θεουκιδίδης δὲν ἀποδίδει εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἀλλ' εἰς τοὺς Κᾶρας, τοὺς ὁποίους ἐξῶσε τῆς Ἑλλάδος ὁ Μίνως· δεύτερον δὲ, ὅτι ὁ Θεουκιδίδης δὲν γράφει περὶ τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν του ληστείας, ἀλλὰ περὶ τῆς τὸ ΠΑΛΑΙ, δηλαδὴ περὶ τῆς ἐπὶ τῶν Καρῶν ληστείας· διότι ῥητῶς ἀποφαίνεται ὅτι κατὰ τὰς ἡμέρας του μόνον οἱ Λοκροὶ οἱ Ὀζόλαι, οἱ Αἰτωλοὶ καὶ οἱ Ἀκαρ-

(1) Ἰδὲ Θεουκιδίδου βιβλ. α, §. 4—8.

νᾶνες ἐπολιτεύοντο κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον, δηλαδὴ κατὰ τὸν πρὸ τῆς ἐξώσεως τῶν Καρῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος.

Περὶ δὲ τοῦ χαρακτῆρος τῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ληστῶν, δύναται τις νὰ ἐξάξῃ συμπεράσματα, πλὴν τῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα θὰ μνημονεύσωμεν κατωτέρω, καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς.

Ὁ σεβάσμιος ἀρχιεπίσκοπος Ἀργολίδος μᾶς διηγείτο πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ὅτι ὁ λήσταρχος Δίγκος, ἀποκεκρυγμένος ἤδη ἐν Ἑλλάδι, ἄμα ἔμαθεν ὅτι εἰς χωρίον τι τῆς Πελοποννήσου εἰς τῶν συνεταιρῶν του ἀπεπειράθη νὰ ἐκδιᾶσῃ χωρικὴν τινα, κατέτεμεν αὐτὸν σχεδὸν εἰς δύο· καὶ ἕτερος λήσταρχος, ἐπίσης ἀποκεκρυγμένος, ἄμα μαθὼν παρά τινος σεβασμιωτάτου ἱεράρχου, ὅτι ἡ ἐπαρχία του κατεστράφη ὑπὸ τῶν πρὸς καταδιώξιν του μεταβατικῶν, τῇ προτροπῇ τοῦ ἱεράρχου τούτου, ἐγκατέλιπε διὰ παντός τὴν ἐπαρχίαν του· ἤθελε δὲ ἐγκαταλείψει καθ' ὀλοκληρίαν καὶ τὸ Κράτος ἢ καὶ αὐτὸ τὸ ληστρικὸν ἐπάγγελμα, ἐὰν ὑπῆρχε μέσον τι πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ.

Πρὶν δὲ περιγράψωμεν καὶ ἄλλα τινὰ, χαρακτηρίζοντα τοὺς καταχρηστικῶς λεγομένους σήμερον ληστας τῶν Ἑλλήνων, ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ ἐρευνήσωμεν κάλλιον τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, ἵνα μάθωμεν παρ' αὐτῆς ἂν ποτε ὑπῆρχον πράγματι λησταὶ ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως ὑπῆρχον τότε καὶ σήμερον εἰς ὑπάρχουσι παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν.

Ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀπαντες γινώσκουσιν, ὅτι ὅσον πολλοὶ ὑπῆρχον κατὰ δυστυχίαν ἔριδες, συνοδευόμεναι ἐνίοτε καὶ με παρανομίας καὶ με βιαιοπραγίας, μεταξύ τῶν πολλῶν τότε ὄντων μικρῶν Ἑλληνικῶν Κρατῶν, τοσοῦτον σπανιωτέρα ἦτον ἡ ληστεία ὑπὸ τὴν πραγματικὴν αὐτῆς σημασίαν.

Ἐπεχείρησαν μὲν οἱ Λακεδαιμόνιοι κατὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ οὗτοι κατὰ τῶν Αἰγινήτων, κατὰ τῶν Μεγαρέων, κατὰ τῶν Θηβαίων, κατὰ τῶν Ὀλυνθίων καὶ κατὰ πάντων σχεδὸν τῶν ὁμόρων Κρατῶν πολλαῖς πόλεμον, συνεπνευγόντα καὶ ὅλα τὰ φρικαλέα δυστυχήματα τοῦ πολέμου, ἀλλ' οὐδέποτε οὔτε οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐλήστευσαν τοὺς νικηθέντας ἐχθροὺς τῶν Ἀθηναίων, οὔτε οὗτοι τοὺς ὑποταγέντας αὐτοῖς ἄλλους Ἑλληνας, τοῦναντίον μάλιστα ἐπὶ τῶν ὅσῳ ἀνωμάλων καὶ ἠρωϊκῶν τοσοῦτω καὶ παραλελυμένων ἐχόντων τοὺς κοινωνικοὺς δεσμοὺς ἐκείνων χρόνων ἀγνωστον σχεδὸν ὑπῆρχε παρ' Ἑλλήσι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς ληστείας. Τίς ἤθελεν ἐμποδίσει π. χ. ληστρικὴν

τινα ἐκδρομήν νὰ προπαρσκευασθῆ εἰς τὸ Ἄργος ἢ εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ νὰ ληστεύσῃ αἰφνιδίως παραλίαν τινὰ πόλιν τῶν Ἀθηναίων ἢ τῶν συμμάχων αὐτῶν; Οἱ νόμοι τῶν Λακεδαιμονίων; ἀλλ' οὗτοι ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ μὲ πᾶσάν των εὐχαρίστησιν ἤθελον ἰδεῖ πᾶσαν βλάβην τῶν πολεμίων των, ἐξασθενοῦσαν τοῦλάχιστον τὰς δυνάμεις των. Οἱ πολέμιοί των; ἀλλ' οὗτοι ἔχοντες τοσαύτας κτήσεις, εἰς τε τὴν Ἀττικὴν καὶ πανταχοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἦτον ἀδύνατον σχεδὸν νὰ ἐπιβλέπωσι πανταχοῦ καὶ νὰ προλαμβάνωσιν ἐγκαίρως πᾶν τοιοῦτον πραξικόνημα ἢ τίς ἤθελεν ἐμποδίσαι τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς τοσαύτας ναυτικὰς δυνάμεις διαθέτοντας, νὰ ἐπιχειρήσωσι ληστρικὴν τινὰ ἐκδρομὴν κατὰ τῶν πολεμίων των, τοῦλάχιστον ἵνα ἐκδικηθῶσι κατὰ τῶν τοσούτων ἄλλων συμφορῶν, τὰς ὁποίας παρ' αὐτῶν ἔπαθον; ἀλλ' ὅμως ἡ ἱστορία ἐξ ὧν ἡμεῖς γινώσκομεν οὐδὲν τι τοιοῦτον ἀναφέρει, ἢ ἂν που μνημονεύη καὶ τι τοιοῦτον, τοῦτο δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς πᾶν ἄλλο ἢ ὡς καθαρὰ ληστεία.

Περὶ τὸν δὲ εἶναι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐμίσην τὴν ληστείαν οὐχὶ μόνον ἐν τῇ πατρίδι των, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Δεκα ἔτη διήρκεσε κατὰ τὸν Ὀμηρον ἡ πολιορκία τῆς Τρωάδος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Πολλάκις οὗτοι διηρέθησαν πρὸς ἀλλήλους καὶ παρέλυσαν πάντα κοινωνικὸν δεσμὸν καὶ πᾶσαν πρὸς τὰς προϊσταμένας ἀρχὰς πειθαρχίαν ἀλλ' ὅμως οὐδέποτε σχεδὸν ἐλήστευσαν. Τίς ἤθελεν ἐμποδίσαι παραδειγματος χάριν τὸν Ἀχιλλεῖα, ὅτε ἐμάλωσε μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα, νὰ παραλάβῃ τὰ παλικαριά του καὶ νὰ ληστεύῃ διαφόρους παρακειμένας εἰς τὴν Τρωάδα πόλεις; Οἱ Τρῶες ἢ οἱ Φρύγιοι; ἀλλὰ τὸ ἄνθος τούτων ἦτο πολιορκημένον ἐν τῇ Τρωάδι ὁ Ἀγαμέμνων; ἀλλ' ὁ Ἀχιλλεὺς ἐκέρυθθη φανερά ἀντάρτης καὶ οὐδόλως ἤθελε νὰ ὑπακούσῃ τὰς διαταγὰς του. Τίς ἤθελεν ἐμποδίσαι τινὰς ἐκ τῶν δεκαχισχιλίων τοῦ Ξενοφῶντος, τῶν ἐκστρατευσάντων μακρότατα τῆς πατρίδος των, ἐν τῷ μέσῳ μάλιστα ληστρικῶν ἐθνῶν, νὰ ὀργανίσωσι ληστρικὴν τινὰ συμμορίαν καὶ νὰ πράξωσι ληστρικὸν τι πραξικόνημα εἴτε κατὰ τινος τῶν πόλεων, περ' αἷς διέδαιναν, εἴτε καὶ κατὰ τινος ἰδιώτου; Ὁ Ξενοφῶν; ἀλλ' ὁ φιλόσοφος οὗτος στρατηγός, ἀποβλέπων εἰς ὑψηλότερα, ἦτο δὴ αὐτὸν ἀδύνατον ν' ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ προλάβῃ τοιοῦτον πραξικόνημα ἄλλως δὲ διὰ τίνος δεσμοῦ συνεδεῖτο ἱεραρχικῶς πρὸς ἀλλήλους οἱ δεκαχισχιλιοὶ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ὑπήκουον τὰς διαταγὰς του; μὴπως εἶχεν οὗτος χρήματα νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς

στρατιώτας τοὺς μισθοὺς; μὴπως εἶχεν ἔτοιμα σιτηρέσια, ὥστε διὰ τοῦ μισθοῦ τοῦλάχιστον καὶ διὰ τῆς τροφῆς νὰ διατηρῆ τοὺς στρατιώτας του εἰς πειθαρχίαν; ἢ μὴπως ἐγίνωσκον οὗτοι τοῦλάχιστον, ὅτι, ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν πατρίδα των, ἤθελον δώσει εἰς τινὰ λόγον τῶν πράξεών των καὶ διὰ τοῦτο ὑπήκουον εἰς τὸν Ξενοφῶνα;

Δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι καθ' ἅπασαν τὴν τε ἀνοδὸν καὶ τὴν καθοδὸν των οἱ στρατιῶται τοῦ Ξενοφῶντος, ὡς διατρεφόμενοι ἐξ ἰδίων των, καὶ μὴ λημβάνοντες οὐδὲν οὔτε παρὰ τοῦ στρατηγοῦ των οὔτε παρὰ τῆς πατρίδος των, ἠναγκάσθησαν πολλάκις νὰ μετέλθωσικαι βίαν· ἀλλ' ἄλλο βία πρὸς ἰδιοσυντήρησιν, καὶ ἄλλο βία πρὸς ληστευσιν. Τὸ μὲν ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς σκληρᾶς ἀνάγκης τῆς αὐτοσυντηρήσεως, τὸ δὲ ἀποτροπιάζεται πασα ψυχὴ ζῶσα.

Δὲν ἀγνοοῦμεν, ὅτι τινὲς τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ξενοφῶντος, διαβαίοντες παρὰ τὸ Βυζάντιον, ἐγαργαλίσθησαν ἀπὸ τὰ πλούτη του καὶ διενοήθησαν νὰ τὰ λαφυραγωγήσωσιν, ἀλλὰ, μόλις μαθῶν τὴν σατανικὴν ταύτην διανοίαν των ὁ Ξενοφῶν, καὶ ὑπομνήσας εἰς αὐτοὺς τὸ αἷσχος, τὸ ὁποῖον ἤθελε προσαφῆ εἰς τὴν πατρίδα των ἐκ τῆς πράξεως ταύτης, κατάρθρωσεν ἄνευ πολλῶν κόπων νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς τὰς ἐστίας των ἀγνοὺς καὶ ἀμιάντους. Τοιοῦτον παράδειγμα ἀμφιβάλλομεν ἂν ἀναφέρῃ ἢ ἱστορία ἄλλων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν, καὶ τοῖς ἀπερχόμενα πρὸς ὑψηλότερόν τινα σκοπὸν, τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλ. τῶν ἱερῶν τόπων ἀπὸ τῶν ἀπίστων, καὶ διερχόμενα δι' ἐθνῶν ὁμοφύλων καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμμάχων, διεπράξαντο ὅμως τοσαύτας ληστείας, ὥστε ἰρήμωσαν σχεδὸν καθ' ὀλοκληρίαν τοὺς τόπους, ἀφ' ὧν διήρχοντο. Ληστρικὸν λοιπὸν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἦτο ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος, διότι τοιοῦτόν τι, ἐξ ὧν ἡμεῖς τοῦλάχιστον γινώσκομεν, οὐδὲν μνημονεύει ἡ ἱστορία.

Ὅτι δὲ δὲν μνημονεύει ῥητῶς καὶ κατηγορητικῶς ἡ ἱστορία ἐνὸς ἔθνους, πρέπει νὰ θεωρῆται καὶ ὡς μὴ γενόμενον· δὲν ἐγένετο δὲ τότε ληστεία, διότι δὲν τὴν ἠγάπα τὸ ἔθνος· ἄλλως δὲ ὡς πρὸς τὸν ληστρικὸν βίον ἀσυγκρίτως εὐνοϊκότεραι τῶν σημερινῶν περιστάσεων ἦσαν αἱ ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ ληστῆς σήμερον, χάρις εἰς τὰς διεθνεῖς συνθήκας τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, ὅπου καὶ ἂν ἀπέλθῃ, καταδιώκεται, συλλαμβάνεται καὶ τιμωρεῖται ἐν τῷ τόπῳ, ἢ παραδίδεται, ἵνα τιμωρηθῇ ὑπὸ

τῶν νόμων τοῦ Κράτους ἐκεῖνου, ἐν ᾧ διεπράξατο τὴν ληστείαν, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος, ἀμφιβάλλομεν ἂν οἱ Ἑθναῖοι π. χ. ἢ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἤθελον παραδώσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους, τὸν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ διαπράξαντα ληστείαν καὶ καταφυγόντα εἰς τὸ Κράτος των.

Ὅταν δέ τις ἀναλογισθῇ τὴν πληθὺν τῶν ἰδιαιτέρων Κρατῶν, εἰς τὰ ὅποια ἦτο κατακερματισμένη ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, καὶ τὴν ἔλλειψιν μεταξὺ αὐτῶν συνθηκῶν, δι' ἧν νὰ ὑπεχρεοῦντο ἀμοιβαίως νὰ παραδίδωσιν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ τιμωροῦσιν ἐν τῷ τόπῳ τοὺς εἰς ξένα Κράτη ληστείας διαπράξαντας, θέλει ἐκπλαγῆ βεβαίως πῶς ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος ἦτο τόσον σπανία ἡ ληστεία καὶ σχεδὸν ἄγνωστος ὑπὸ τὴν πραγματικὴν ὁμῶς σημασίαν αὐτῆς· τὰ δὲ μέσα τῆς συγκοινωνίας, φρονοῦμεν, ὅτι οὔτε τότε ἦσαν πλείοτερα ἢ ὀλιγώτερα τῶν σημερινῶν· διότι καθὼς τότε δι' ἀτραπῶν καὶ διὰ νυκτός ἢ κρύφα καὶ διὰ τινος πλοιαρίου ἔπρεπε νὰ μεταβαίη ὁ ληστής ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, οὕτω καὶ ἤδη τὰ αὐτὰ μέσα εἶναι ἠναγκαζμένοι νὰ μεταχειρίζηται εἴτε διὰ νὰ ληστεύῃ εἴτε διὰ νὰ ἀποφεύγῃ τὴν καταδίωξιν· τότε μάλιστα δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι καὶ ἡ ληστευσις ἦτο ἀκινδυνωδέστερα καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς καταδίωξεως εὐκολωτέρα. Τότε εὐκολώτατα, π. χ. οἱ ναυτικοὶ Ἀθηναῖοι ἐδύναντο νὰ προπαρασκευάσωσι ληστρικὸν τι πραξικόπημα εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀττικῆς, ἐν μιᾷ δὲ νυκτί νὰ μεταβῶσι διὰ κωπιῶν καὶ πλοιαρίου εἰς ἕτερόν τι Κράτος, π. χ. εἰς τὴν Ἑρμιόνην, ἢ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των Αἴγιαν, νὰ διαπράξωσι τὴν ληστείαν, καὶ, διαρκουσης τῆς αὐτῆς νυκτός, νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ Κράτος των, καὶ νὰ ἐξέλθωσι τὴν ἐπιούσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ὡς παστρικοὶ οἰκοκυραῖοι· ἐν ᾧ σήμερον διὰ νὰ μεταβῇ τις ἀπὸ Κράτους εἰς Κράτος, καὶ ἡ ἀπόστασις εἶναι μακρυτέρα, καὶ ὁ κίνδυνος τῆς συλλήψεως μεγαλειότερος, ἕνεκα τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀτμοπλοίων.

Ληστεία λοιπὸν κατὰ τὴν πραγματικὴν αὐτῆς σημασίαν δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους παρ' Ἑλλήσι, διότι τὴν ἐβδελύσσοντο οἱ Ἕλληνες. Ἄς ἴδωμεν ἤδη κατὰ πόσον δὲν ἐβδελύσσονται αὐτὴν καὶ σήμερον, ἀλλὰ πρὸ τούτου ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ τι τὰ ἐπὶ τῆς δουλείας τοῦ ἔθνους.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κατάκτησιν χώρας τινός ὑπὸ τῶν τούρκων, οἱ κάτοικοι αὐτῆς διηροῦντο τρόπον τινὰ εἰς δύο μερίδας· οἱ μὲν ὑπέκυπτον εἰς τὴν τύχην των, καὶ συνημορφοῦντο

μὲ τὰς ὀρέξεις τῶν κατακτητῶν των· οἱ δὲ ἐλάμβανον τὰ ὄπλα, καὶ κατέφυγον εἰς ὄρη ἀπρόσιτα, προτιμῶντες νὰ ζήσωσιν ἐκεῖ μᾶλλον ὡς ἄγριοι μὲν, ἀλλ' ἐλεύθεροι, ἢ εἰς τὰς χώρας καὶ κώμας ὡς ὑποτελεῖς. Ἐκεῖ δὲ πρὸς διατήρησίν των ἠναγκαζόντο ἐνίοτε νὰ μετέρχονται καὶ βαιοπραγίας ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον μὲν κατὰ τῶν κατακτητῶν τῆς χώρας των τούρκων, ἐνίοτε ὁμῶς καὶ κατὰ τῶν ὁμοπίστων των χριστιανῶν· ἀλλ', ἂν ἐξετάσῃ τις προσεκτικῶς τὴν ἱστορίαν παπῶν τῶν βαιοπραγιῶν τούτων κατὰ τῶν χριστιανῶν, πανταχοῦ σχεδὸν καὶ πάντοτε θέλει ἀνακαλύψει ὡς αἴτιον, προκαλέσαν αὐτάς, πᾶν ἄλλο ἢ τὴν ληστευσιν.

Ἐνίοτε τῷ ὄντι οἱ τῶν ὀρέων τούτων ἄνθρωποι, οἱ ὀνομασθέντες τότε κλέφται, ἐλήστευαν καὶ τινα οἰκίαν ἢ ἡχμαλώτιζον τὴν σύζυγον ἢ τὰ τέκνα καὶ τινος ὁμοπίστου των χριστιανῶν, ἢ ἐνίοτε ἕκαιον καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ· ἀλλὰ τοῦτο ἔπραττον μόνον πρὸς ἐκδίκησιν, διότι πάντοτε σχεδὸν μετῆρχοντο τὰς πράξεις ταύτας κατ' ἐκείνων, οἱ ὅποιοι, ὡς οὗτοι ἐμάθων ἢ ἐνόμιζον, ἐχρησίμευον εἴτε ὡς προσστώτες δεσποτικῶν (κορτσαμπάσιδες) τῶν ὁμοπίστων των, εἴτε ὡς προδοταὶ παρὰ τοῖς τούρκοις κατὰ τῶν κλεφτῶν. Σπανιώτατον πρᾶγμα ἦτο τότε ν' ἀκούσῃ τις ληστείαν κατὰ φιλησύχου καὶ εἰρηνικοῦ χριστιανῶν, τοῦναντίον μάλιστα οἱ κλέφται τότε πολλάκις ἐσεβόντο καὶ τινὰ τῶν τούρκων, ἀλλὰ μόνον τοὺς ὑπ' αὐτῶν νομιζόμενους κηλοὺς ἀνθρώπους. Ἐντεῦθεν ἐφ' ὅλης τῆς μακρᾶς δουλείας τοῦ ἔθνους πανταχοῦ μὲν τῶν ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν ἠκούοντο καὶ πραγματικῶς ὑπῆρχον κλέφται, τουτέστιν ἄνθρωποι διαμαρτυρούμενοι ἐνόπλιως κατὰ τῆς δουλείας τῆς πατρίδος των καὶ διατρεφόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον διὰ βαιοπραγιῶν· οὐδέποτε ὁμῶς ὑπῆρχον πραγματικοὶ λησταί. Οἱ δὲ κλέφται οὐχὶ μόνον δὲν μετῆρχοντο τότε οὐδεμίαν σχεδὸν πραγματικὴν ληστείαν κατὰ τῶν φιλησύχων πολιτῶν, καὶ μάλιστα τῶν ὁμοπίστων αὐτῶν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τοὺς ἐπροστάτευσον κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν κατακτητῶν των· γέμει δὲ ἡ ἱστορία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παραδειγμάτων, καθ' ἃ εὐποροὶ χριστιανοὶ, καταπιεζόμενοι ὑπὸ τῶν κατακτητῶν τῆς χώρας των, κατέφυγον εἰς τοὺς λεγομένους τότε κλέφτας καὶ οὐχὶ μόνον δὲν ἐληστεύθησαν, ἀλλ' εὔρον καὶ ἄσυλον.

Ἐκ πολλῶν δὲ τοιούτων παραδειγμάτων δημοσιεύομεν ἐν ταῦθα τὰ ἐξῆς πασίγνωστα.

Ὁ περιωνύμος ἦρώς Διάκος, ὁ ἐφάμιλλος τοῦ Λεωνίδα, νέος ἔτι ὢν, διὰ τὸ ἀγγελικὸν τῷ ὄντι κάλλος του, ἐσείληκτο ἀκὼν κατ' αὐτοῦ τὰ ἀσελιγῆ βλήματα ὀθωμανοῦ τινος Ντούλζα μπουλούμπαση καλουμένου μὴ δυνάμενος δὲ νὰ προστατευθῆ ἀρκούντως ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Βερνάκοβας, ὅπου εἶχε ρίψει τὴν μετάνοιάν του, κατέφυγεν οὐχὶ πάντῃ ἄπορος εἰς τοὺς κλέφτας. Οὗτοι δὲ ἐσεβάσθησαν αὐτὸν καὶ τὴν ἀγγελικὴν μορφὴν του εἰς τοσοῦτον, ὥστε μετ' οὐ πολὺ τὸν ἀνέδειξαν καὶ ἀρχηγόν των.

Μόλις δὲ ἐγκατασταθεὶς κατὰ τὸ 1806 ὁ Βελῆ Πασιᾶς, υἱὸς τοῦ περιωνύμου Ἀλῆ Πασιᾶ, Βεζύρης τῆς Πελοποννήσου, ἔρριψε βλοσυρὸν βλέμμα εἰς τὰ πλοῦτη τοῦ περιωνύμου Ἀλῆ Φαρμάκη ἐκ Αἰάλας ἀποτυχὼν δὲ νὰ δολοφονήσῃ αὐτὸν, ἐπεμψεν ἀνθρώπους του νὰ τὸν συλλάβωσι φανερά· μαθὼν δὲ τοῦτο πρότερον ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης, ἐπεκαλέσθη τῆς συνδρομῆς τοῦ κλέφτου τότε ὄντος Θεοδώρου Κολοκοτρώνου, ὅστις βαρυνθεὶς τὸν κλέφτικον βίον, εἶχε καταφύγει προσωρινῶς τότε εἰς Ζάκυνθον. Ἄμα δὲ λαθῶν τὴν πρόσκλησιν τοῦ καταπιεζομένου πλουσίου Ἀλῆ Φαρμάκη ὁ Κολοκοτρώνης, ἔσπευσε καὶ ἔσωσε τῷ ὄντι αὐτὸν, πολεμήσας ἐπὶ πολὺ κατὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ Βελῆ Πασιᾶ πρὸς ἀμυναν τοῦ καταπιεζομένου εὐπόρου Ἀλῆ Φαρμάκη. Καίτοι δὲ κλέφτης ὢν τότε ὁ Κολοκοτρώνης, διεξήγαγεν ὁμῶς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τοσοῦτον ἐντίμως, ὥστε ὁ Ἀλῆ Φαρμάκης εἰς τοὺς ἐπιώπυντας αὐτὸν μετὰ ταῦτα περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐμπιστοσύνης του εἰς τὸν κλέφτην Κολοκοτρώνην, συνήθως ἔλεγε· *ακάλλιον ἐμπιστεύομαι τῆρ ζωῆρ μου, τῆρ περιουσίαρ μου καὶ τῆρ τιμῆρ τῆς οἰκογενείαρ μου εἰς ἓνα κλέφτην, ὡς τὸν Κολοκοτρώνην, ἢ εἰς ἓνα Βεζύρην ὡς τὸν Βελῆ Πασιᾶν* » Τὰς πληροφορίας ταύτας ἐμάθομεν παρὰ τινος σεβασμιωτάτου ὀρχηρέως ἀγωνιστοῦ, τοῦ ἀγίου Ἀργολίδος.

Πόσοι ἄρα γε πλούσιοι χριστιανοὶ ἢ ἴσως καὶ πόσοι τούρκοι ὅμοιοι τοῦ μνημονευθέντος Ἀλῆ Φαρμάκη κατέφυγον εἰς τοὺς κλέφτας, Ζαχαριᾶν, Νίκον Τσιᾶραν, Μπλαγάδαν, Καρατάσσον, Μπακόλαν, Κατσιαντώνην, Ἀνδρούτσον, Πανουργιᾶν, Γόγον, Κουτιλιδαν, Σιαφάκαν ἢ καὶ εἰς ὁμοίους τούτων καὶ εὖρον ἄσυλον; Ἐξ ὧν δὲ ἡμεῖς γινώσκουμεν εἰς μόνον ἐπρόδωσεν ἢ κατεπάτησε τὸ ἄσυλον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἦτο κλέφτης ἀλλ' ἀρματωλὸς μεταξὺ δὲ τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν ὑπῆρχεν ἢ ἐξῆς διαφορά.

Κατενοχλούμενοι οἱ τούρκοι ὑπὸ τῶν κλεφτῶν, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ τοὺς καθυποτάξωσιν ἢ νὰ τοὺς καταπραῖνωσι διὰ τῶν ἰδίων των δυνάμεων, ἠναγκάζοντο νὰ δίδωσι κατὰ καιροὺς εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν ἀμνηστίαν, καὶ τοὺς διώριζον μάλιστα ἀρματωλούς, τουτέστιν ὀπλαρχηγούς πρὸς καταδιώξιν δῆθεν τῶν κλεφτῶν. Οὗτοι δὲ πολλάκις κατὰ τοῦτο μόνον διέφερον τῶν κλεφτῶν, καθότιον ὡς μισθοδοτούμενοι ὑπὸ τῶν τούρκων, καὶ θεωρούμενοι ὑπ' αὐτῶν ὡς ὑποτεταγμένοι, περιεφέροντο φανερά εἰς τὰ ὄρη, καὶ δὲν κατεδιώκοντο φανερά ὑπὸ τῶν τούρκων· ἄλλως πράγματι ἦσαν καὶ οὗτοι κλέφται· σπανίως ὑπήκουον εἰς πάσας τὰς διαταγὰς τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, καὶ ἔτι σπανιώτερον παρουσιάζοντο εἰς αὐτάς, προσκαλούμενοι. Εἰς λοιπὸν τούτων, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀποσιωπῶμεν, περιβίβασε τὸ ἄσυλον καὶ ἐφόρευσε δι' ἐνέθρας τὸν εἰς αὐτὸν προσφυγόντα εὐπόρον κλέφτην καὶ ἀδελφοποιήτον του μάλιστ', καταδιωκόμενον τότε ὑπὸ τῶν τούρκων· ἀλλὰ καὶ τὴν μὴ λίαν ἐντιμὸν ταύτην πράξιν ἔπραξεν ὁ ἀρματωλὸς οὗτος, ἵνα πωλήσῃ εἰς τοὺς τούρκους ἐκδούλευσιν μᾶλλον ἢ ἵνα ὠφελῆθῃ ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ εἰς αὐτὸν καταφυγόντος εὐπόρου κλέφτου. Τινῶν ἐκ τῶν τελευταίων τούτων περιστατικῶν ὑπῆρξαιμεν τρόπον τινὰ μάρτυρες αὐτόπτηι, καὶ ἐδυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν ὀνομαστὶ ταῦτα, ἐὰν μὴ ἐπέζωιν τινὰ τῶν ἐνοχοποιηθέντων τότε προσώπων.

Λησται λοιπὸν, καθ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκουμεν, δὲν ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τῆς δευλείας τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ μόνον ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται, τουτέστιν ἄνθρωποι ἐνόπλιος διαμαρτυρούμενοι κατὰ τῶν κατακτητῶν τῆς πατρίδος των, καὶ μετερχόμενοι ἐνίοτε καὶ βίαιοπραγίας εἴτε πρὸς αὐτοσυντήρησιν των εἴτε πρὸς ἐκδίκησιν.

Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐπταετοῦς ἀγῶνος, καθ' ὃν διελύθησαν ἅπαντες οἱ δεσμοὶ τῆς κοινωνίας οὐχὶ μόνον ἡ ληστεία ἦτο σπανία σπανιωτάτη, ἀλλ' ἐξέλειπε σχεδὸν καὶ αὐτὴ ἢ ἐκ χριστιανῶν κατὰ χριστιανῶν βίαιοπραγία· τοῦτο δὲ εἶναι εὐεξήγητον διότι ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἅπαντα σχεδὸν ἦσαν κοινὰ ὁ ἔνοπλος λοιπὸν ὑπέρμαχος τῆς πατρίδος, καίτοι οὔτε μισθοδοτούμενος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως οὔτε τροφὰς λαμβάνων, δὲν εἶχεν ὁμῶς ἀνάγκην νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν πρὸς συντήρησιν του, διότι ὅπου καὶ ἂν ἀπῆρχετο, εὗρισκε κενὴν μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, ἀλλὰ πάντοτε κοινὴν τράπεζαν.

Πρό τινων ἡμερῶν ἠρωτήσαμεν τινὰ σεβάσμιον ἀγωνιστὴν οὐχὶ Ἕλληνα, ἀλλὰ φιλέλληνα, καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν συμπαθούντων ἤδη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐκ τῶν μισούντων ἕως αὐτοῦς Γερμανῶν καὶ μάλιστα Βαυαρῶν, τὸν ἀξιότιμον συνταγματάρχην Κ. Στέλβαχ ἐὰν ὑπῆρχε ληστεία ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος. Ὁ δὲ σεβάσμιος οὗτος ἀγωνιστὴς μᾶς ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς περίπου οὐχὶ μόνον *ἡ ληστεία δὲν ὑπῆρχε τότε, ἀλλὰ σπάνια σπανιώτατα ἦσαν καὶ αἱ κλοπαί· διότι οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων βεβαίως ἠγνόει πτά κατὰ τὴν τότε ἐποχὴν· μὴδὲ πλούτη τῶν Κοντοπουριωτῶν, τῶν Μπουρτουριδῶν, τῶν Τομπάζιδων τῶν Τσαμαδῶν, τῶν Χατζῆ Ἀναργυραίων, τῶν Μεξιδῶν, τοῦ Νάκου, τοῦ Παξιμάδη, τοῦ Παπαδιαμαρτοπούλου καὶ ἄλλων, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς ἀπεπειράθη νὰ κλέψῃ ἀπ' αὐτῶν τὰ πλούτη πταῦτα, καίτοι μὴ ἀσφαλῶς ἕως, ὅπως σήμερον, φυλαττόμενα. Ἀπαρτες δὲ ἐγίνωσκον, προσέθηκε, ὅτι τινὲς τῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εὐπόρων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐπὶ τοῦ νεοῦ ἀγῶνος περιεφέροντο δίκην σκηνητῶν, εἶχον χρήματα, καὶ ὅμως ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος οὐδεὶς ἀπεπειράθη οὔτε νὰ ληστεύσῃ οὔτε κὰν νὰ κλέψῃ ταῦτα.»*

Δὲν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ὀνομαστὶ τὰς οἰκογενείας, αἵτινες ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος εἶχον χρήματα καὶ ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ τυχόντος, ἢ περιεφέροντο δίκην σκηνητῶν· βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι εἰς οἷον δὴ ποτε δημόσιον δρόμον καὶ εἰς οἶαν δὴ ποτε ἐπαναστατημένην πόλιν καὶ ἂν ἤθελον ἐπιχειρήσει οἱ λησταὶ ληστρικὸν τι πραξικόπημα, καὶ πάντῃ ἀκινδύνως σχεδὸν ἤθελον ἐκτελέσει τοῦτο, καὶ μὲ τὰς χεῖρας κενὰς δὲν ἤθελον μείνει· ἀλλ' οὐδαμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἐγένετο τοιοῦτόν τι ληστρικὸν πραξικόπημα, οὐδαμοῦ μάλιστα ἠκούετο τότε ἡ λέξις τῆς ληστείας.

Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου, καίτοι κατεστραμμένων ὄντων πάντων σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν πλείστων μὲν αὐτῶν πράγματι λιμωττόντων, ἐνίων δὲ μόνον εὐπορούντων, τσαυτῆ ὅμως ἐπῆλθε τάξις καὶ ἀσφάλεια, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ποιμένες ἐφύλαττον τὰ ποιμνία τῶν μόνον ἀπὸ τῶν λύκων καὶ τῶν ἄλλων ἀγρίων ζῶων· προκειμένου δὲ λόγου περὶ ληστῶν οἱ ποιμένες χαριεντιζόμενοι ἔλεγον, συνήθως, ὅτι ἀπὸ τῆν οὐρανὸν ἐκάστης προβατίνης εἶναι ὁ μαρμαραζιάντης καὶ τὴν φυλάττει ἀπὸ τοῦς ληστας· ἢ ἀλλ' ἢ κατὰστασις αὕτη δυστυχῶς ὀλίγον διήρκεσεν. Ὁ φθονερός δαίμων τῆς Ἑλλάδος ἐφά-

νησε τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἐξέριψεν αὐτὸν ἀμέσως εἰς περισπασμούς. Παρεκτροπαὶ ὄχι ὀλίγαι τῶν ἀφωσιωμένων καὶ συγγενῶν τοῦ μακαρίτου Κυβερνήτου, καὶ πολιτικά τινὰ σφάλματα αὐτοῦ, ἐγέννησαν ἐξωθεν μὲν τὰς πολιτικὰς ἀντιζηλίας, ἐσωθεν δὲ τὴν δυσἀρεσκίαν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν· ὡς ἄμεσον δὲ ἀποτέλεσμα ἀμφοτέρων τούτων ἐγεννήθη ἡ ληστεία, ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶχε χαρακτῆρα ὅλως πολιτικὸν καὶ οὐδόλως σχεδὸν ληστρικόν. Γνωστὴ δὲ παρὰ πολλοῖς ὑπάρχει ἡ συνάντησις Κοντοβουνίστου τινὸς ἀρχιληστοῦ μετὰ τινος γεωργοῦ, ἀπερχομένου πρὸς ἀγορὰν βοῦς ἀροτῆρος καὶ ἐμπεσόντος εἰς τὴν ἐνεδρὰν τοῦ ἀρχιληστοῦ Κοντοβουνίστου· ὁ γεωργὸς ἔφερε μόνον δέκα τάλληρα, μαθὼν δὲ ὁ ἀρχιληστής, ὅτι ταῦτα μὲν ἤθελον χρησιμεύσει πρὸς ἀγορὰν βοῦς, ἀξίζοντος τότε τριάκοντα τάλληρα, τὰ δὲ λοιπὰ ἤθελε δανεισθῆ ὁ γεωργός, οὐχὶ μόνον δὲν ἐλῆστευσε τὰ ἐπ' αὐτοῦ εὐρεθέντα, ἀλλὰ προσέθηκεν ἐξ ἰδίων του καὶ ἕτερα εἴκοσιν, ἐπειπὼν αεῖναι κρίμα νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν τοκογλύφων δι' ἀγορὰν βοῦς. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο, καίτοι γνωστὸν ἄλλως τε καὶ παρὰ πολλοῖς αὐτηκόοις, μᾶς τὸ διηγηθῆ ὅμως πρὸ ἡμερῶν, ἰδίαις σχεδὸν λέξεσιν ὁ σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ἀκούσας αὐτὸ ἀπὸ τοῦ στόματος ἕως αὐτοῦ τούτου τοῦ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ληστευθέντος γεωργοῦ. Μᾶς προσέθηκε δὲ ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης ὅτε ἠρωτήσαμεν τὴν Σεβασμιότητά του, ἂν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν χρῆσιν τοῦ ὀνόματός του καὶ τὰ ἐξῆς περίπου, οὐχὶ μόνον ταῦτα δύνασθε νὰ δημοσιεύσητε ὡς ὑπ' ἐμοῦ λεγόμενα, ἀλλὰ δύνασθε νὰ προσθέσητε καὶ τὰ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ καὶ τὸν εὐπορον Πολύδωρον ἐξ Αἰγίου μετὰ τῆς σύζυγος του συνέλαβεν ὁ ἀρχιληστής οὗτος, καὶ οὐχὶ μόνον δὲν ἔβλαψε καὶ ὀλοκληρήσαν, ἀλλὰ καὶ ἐπροστάτευσεν αὐτούς ἐντίμως καὶ φιλανθρωπῶς.

Τοιαύτη λοιπὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦτο ἡ ληστεία ἐπὶ Κυβερνήτου καὶ ἐπὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος.

Τὴν δὲ ἔλευσιν τούτου καὶ τῆς ἀντιβασιλείας παρηκολούθησεν ἀμέσως ἄκρα ἀσφάλεια καὶ ἡσυχία καθ' ἅπαν τὸ Κράτος· τοῦτο δὲ συνέβη βεβαίως οὐχὶ ἕνεκα τοῦ φόβου τῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Ὄθων, διότι τινὰς τῶν ἀτυχῶν ἐκεῖνων στρατιωτῶν βραδύτερον ἐπὶ τῆς ἀνταρσίας αὐτῶν οἱ Μανιάται τοσοῦτον περιεφρόνουν, ὥστε αἰχμαλωτισθέντας, ἐπῶλον κατὰ δεκάδας ἀντὶ εὐτελεστάτων πραγμάτων, οἷον ὄρμαθῶν τινῶν κρεμυδιῶν· ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἄκρας ἐπιθυμίας τῶν Ἑλ-

λήνων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ πρὸς στερέωσιν τοῦ θρόνου τῆς συνταγματικῆς Βασιλείας. Ἡ τάξις ὁμοῦ καὶ τότε μικρὸν τι κατὰ δυστυχίαν διήρκεσεν. Ὁ ἀγέρωχος τρόπος, καθ' ὃν τινες τῶν Βαυαρῶν μετεχειρίθησαν τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἀπειρα ἄλλα πολιτικὰ λαθὴ τῆς ἀντιβασιλείας ἐγένησαν τὴν γενηκὴν δυσαρρέσειαν ἀμεσον δὲ ἀπέστελεσμα ταύτης ὑπῆρξεν ἡ καθ' ἅπαν σχεδὸν τὸ Κράτος πλεονασίς τῆς ληστείας, καὶ ἀπειραι ἀκολούθως ἀνταρσίαι, καὶ στάσεις καὶ ἐπαναστάσεις.

Κακῆς δὲ ἀρχῆς τότε γενομένης, καὶ κακῶς κατὰ τὰ πλείεστα διοικουμένου τοῦ Κράτους καθ' ἅπαν τὸ μακρὸν διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος, οὐδόλως παράδοξον εἶναι ἂν οὐδέποτε σχεδὸν ἐξέλειπεν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ ληστεία. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι δηλ. ἡ ληστεία ἐπιτείνεται καὶ ἡλαττοῦτο πάντοτε ἀναλόγως τῆς ἐπιτάσεως ἢ ἐλαττώσεως τῆς δυσαρρέσειας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἀναλόγως τῶν μεγάλων ἢ μικρῶν πολιτικῶν σφαλμάτων αὐτῆς καὶ ἰδίως ἀναλόγως τῆς ἐπεμβάσεως αὐτῆς ἢ τῆς δουλειέσεως εἰς τὰς δημοτικὰς ἢ βουλευτικὰς ἐκλογάς. Τὰ δὲ αὐστηρὰ μέτρα τῆς καταδιώξεως οὐχὶ μόνον δὲν ἐκόπασον τὴν ληστείαν, ἀλλὰ καὶ ἐτραχυνον αὐτήν.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἰσχυρισμῶν μας τούτων, ἂς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα μόνον τὰ ἐξῆς πειστικὰ. Εὐθύς σχεδὸν μετὰ τὴν ἔλευσιν τῆς ἀντιβασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἐγένετο ἡ διάλυσις τοῦ τότε ὑπάρχοντος στρατοῦ τὸ ἀσύνητον τοῦτο μέτρον ἐπλημμύρησε τὴν Ἑλλάδα ληστείας, καὶ ἐφ' ὅσον μὲν αὕτη κατελιώκετο ἰπίως, οἱ λησταὶ περιορίζοντο νὰ ζῶσι μόνον εἰς τὰ ὄρη, προσπορίζόμενοι τὰ πρὸς τὸ ζῆν δι' ὧν ἐδύναντο τρόπων ἅμα ὁμοῦ ἤρχιεν ἡ αὐστηρὰ κατ' αὐτῶν καταδιώξις, τότε οἱ λησταὶ ἤρχισαν νὰ συλλαμβάνουν καὶ αἰχμαλωτοὺς, νὰ καίουν καὶ οἰκίας, νὰ εἰσβάλλουν ἔνοπλοι καὶ εἰς χωρία, καὶ νὰ κακοποιοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον τοὺς βλάψαντας ὅπως δὴ ποτε αὐτοὺς ἢ τοὺς νομιζομένους ὑπ' αὐτῶν ὡς συντελεσαντας εἰς τὰ ἀσύνητα μέτρα τῆς Κυβερνήσεως. Σπάνιον πρᾶγμα εἶναι νὰ ἐπαθῆ τις καὶ μάλιστα νὰ αἰχμαλωτίσθῃ ὑπὸ ληστῶν, μὴ βλάβας αὐτοῦς ἢ μὴ συκοφαντηθεῖς παρ' αὐτοῖς, ἢ μὴ θεωρουμένου ὑπ' αὐτῶν, ὡς δυνάμενος, ὅταν στενοχωρηθῇ, νὰ τοῖς παρέξῃ ὠφελείας, καὶ πρὸ πάντων ἀμνηστία, τὴν ὁποίαν, ἐξ ὧν ἡμεῖς γινώσκομεν, οὐδεὶς τῶν ἄχρῃ τοῦδε φανέντων ἐν Ἑλλάδι ληστῶν δὲν ἐπεδίωξε διὰ παντὸς τρόπου. Τὴν τότε

ληστείαν, τὴν εἰς πολλὰς ἐπιποχίας μετασχηματισθεῖσαν εἰς ληστανταρσίαν, ἐκήπασε κατὰ τι (οὐχὶ βεβαίως τὸ ἀσύνητον μέτρον τῆς Κυβερνήσεως τοῦ νὰ μετοικίσῃ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τῶν λεγομένων ληστῶν, διότι τὸ μέτρον τοῦτο εὐτυχῶς δὲν ἐφηρμοσθη, ἄλλως ἠθέλαμεν θρηνεῖ ἐκτοτε πλείεστερα κοινωνικὰ δυστυχήματα) ἀλλ' ἡ διαβουκόλησις τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς πραγματοποιήσεως δῆθεν τῶν ἐπιθυμιῶν των ἐνθυμοῦνται βεβαίως οἱ ἀναγνώσται ποῖα δοξασιά ὑπῆρχε τότε παρὰ τοῖς ἀπλουστέροις, ὅτι δηλαδὴ κατὰ τὸ 1840 ἠθέλε γείνει μία ποιμνὴ καὶ εἰς ποιμνὴν. Δὲν ἐλησμονησαν δὲ βεβαίως καὶ τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνακάλυψιν τῆς φιλορθόδοξου λεγομένης ἐταιρίας, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ μάταια καὶ ἄσκοπα ἀνταρτικὰ κινήματα κατὰ τὴν Κρήτην, Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν.

Μόλις ὁμοῦ ἐννοήσαντες οἱ Ἕλληνες ὅτι περιπαίχθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ βλέποντες τὴν τότε Κυβέρνησιν ἐμμένουσαν εἰς ὁδὸν σχολιᾶν, ἐτρέπησαν καὶ αὐθις πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰς αὐθαιρέτους, ἵνα μὴ εἴπωμεν καὶ εἰς ληστρικὰς πράξεις· ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι, ὅτι ἡ ληστεία οἰκοθεν σχεδὸν ἡλαττώθη τότε μικρὸν πρὸ τῆς Σεπτεμβριανῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843· ἡ ἐλάττωσις αὕτη, ἵνα μὴ εἴπωμεν καὶ ἡ παντελής ἐξάλειψις τῆς ληστείας, διήρκεσε σχεδὸν μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον διήρκεσε καὶ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς 3 Σεπτεμβρίου, τοῦτέστιν ἐφ' ὅσον χρόνον δὲν κατεπιέζετο τὸ ἔθνος. Ἄμα δὲ ἀρχαίμενων τῶν πρώτων βουλευτικῶν ἐκλογῶν, τὰς ὁποίας εἶναι ὁμολογούμενον ἤδη, ὅτι ἠθέλησε νὰ ἐπιρᾶσῃ ἡ Κυβέρνησις, ἀμέσως ἀνεφάνη καὶ ἡ ληστεία, ἥτις βραδύτερον μετασχηματίσθη καὶ εἰς πολλὰς μεγάλας ἀνταρσίας, ἐξ ὧν, παραλείποντες τὰς ὑπὸ τῶν ζώντων προσώπων ἐνεργηθείσας, μνημονεύομεν μόνον τὰς ὑπὸ τῶν τεθνεώτων Γκριζιώτου, Βελέντσα καὶ Παπακώστα.

Τὴν ληστείαν τότε ἐκόπασαν κατὰ τι τὰ Παρκερικὰ, ἐπειδὴ τὸ ἔθνος, ἢ μᾶλλον εἶπειν οἱ ὑποκινουῦντες τοὺς ληστὰς, ἐνόμισαν ὅτι ἀπειλεῖται ἐξωτερικῶς ἢ ὑπαρξίς τοῦ θρόνου, καὶ διὰ τοῦτο, λησμονήσαντες τὰ διακρούοντα αὐτοὺς πάθη, συσπειρώθησαν ἐπὶ τὸν θρόνον πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ. Μόλις ὁμοῦ παρήλθε καὶ ὁ κίνδυνος οὗτος, καὶ ἡ ληστεία ἐπλεόνασεν αὐθις ἐν Ἑλλάδι. Ἐδέησε δὲ νὰ πλασθῶσιν οἱ μύθοι τοῦ 1854 καὶ νὰ διαβουκοληθῇ καὶ αὐθις τὸ ἔθνος περὶ πραγματοποιήσεως δῆθεν τῆς

μεγάλης ιδέας, διὰ νὰ κοπάσῃ κατὰ τι ἢ καὶ διὰ νὰ ἐκλείψῃ σχεδὸν καθ' ὀλοκληρίαν ἡ ληστεία ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος.

Μόλις ὅμως παρήλθε καὶ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη καὶ ἡ ληστεία ἀνεκυψε θραυστέρα παρὰ οὐδέποτε καὶ καθ' ἅπαν δυστυχῶς τὸ Κράτος· ὡς καὶ ἀπ' αὐτῆς σχεδὸν τῆς πρωτευούσης οἱ λησταὶ ἠχηματώτισαν τότε οὐχὶ μόνον πολίτας Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ Γάλλους ἀξιωματικῶν, περιφρονούντες οὕτω καὶ αὐτὰς τὰς ἀγγλογαλλικὰς λόγγας, αἵτινες ἐστάθμευον ὡς ἐπὶ στρατιωτικῆς κατοχῆς ἐν Πειραιεὶ, εἰς ὀλίγων ἡμερῶν ἀπόστασιν, ἀπὸ τοῦ μέρους, ἐνθα ἐγένετο ἡ ληστεία τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ. Ἡ Κυβέρνησις τότε εὐρέθη εἰς τὴν πλέον μεγαλειτέραν ἀμηχανίαν· ὅση δὲ δραστηριώτερα καὶ τραχύτερα ἐλάμβανε μέτρα πρὸς καταδιώξιν τῆς ληστείας τόσῳ θραυστέραν ἤγειρεν αὐτῇ κεφαλὴν. Συντέλεσε μὲν κατὰ τι πρὸς ἐλάττωσιν καὶ ἡ καταδιώξις αὐτῆς διὰ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ παύσις τῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογουμένης περιστολῆς τῆς τρομερᾶς πρότερον οὐσης καταχρήσεως τῆς ἀπονομῆς Βασιλικῆς χάριτος εἰς τοὺς ληστὰς, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνετέλεσε τὰ μέγιστα πρὸς ἐλάττωσιν ἢ καὶ παντελεῖ ἀπὸ τινων ἐπαρχιῶν ἐξάλειψιν τῆς ληστείας εἶναι τι, τὸ ὁποῖον δυστυχῶς δὲν ἐξετιμήθη εἰσέτι ὑπὸ τῆς κοινωνίας μας, καὶ τὸ ὁποῖον ἡμεῖς μόλις τολμῶμεν νὰ ὑποδείξωμεν ἐνταῦθα, φοβούμενοι μὴ κατακριθῶμεν ὡς ὑποκριταί, ἢ ὡς πέραν τοῦ μέτρου θρησκομανεῖς ἢ ἴσως καὶ ὡς κύλακες Ἀρχιερέων ἢ τοῦ κλήρου.

Ὁ Ζήσας ὅμως ἐπὶ πολὺ ἐν Ἑλλάδι θὰ ἔμαθε θεβαίως, ὅτι οἱ λησταὶ ἐνταῦθα ΟΥΔΕΠΟΤΕ ἱεροσυλοῦσιν ἐν ταῖς πάντῃ ἀπροφυλάκταις καὶ ἐν ταῖς ἐρήμοις εὐρισκομέναις ἐκκλησίαις, οὐδέποτε σχεδὸν προσέβαλον ἢ ἐξήκμωσαν ἀνευ αἰτίας ἱερέα ἢ ἀρχιερέα, οὐδέποτε καταλύουσι τὰς νηστευσίμους ἡμέρας, καὶ παντὶ σθένει προσπαθοῦσι νὰ εὐρωσιν ἱερέα τινὰ, ἵνα ἱερουργήσῃ ἐντὸς ἐρίμου τινὸς ναοῦ, ὅπως παρευρεθῶσι καὶ οὗτοι καὶ ἀνάψωσι τὸ κηρὶν των. Ὄταν δὲ εὐτυχήσωσι νὰ εὐρωσι πνευματικὸν τινὰ, νὰ εἰπωσι τὰς ἀμαρτίας των καὶ ν' ἀξιωθῶσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων, τότε νομίζουσιν, ὅτι ἔφθασαν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς εὐδαιμονίας των. Ταῦτα πάντα θὰ φανῶσιν ἴσως ἀπίστευτα εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, ἀλλ' ὅμως παραπέμπομεν τοὺς δυσπε-

στούντας εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Γάλλου Κυρίου Fauriel (1)· ἐν τῷ σοφῷ τούτῳ συγγράμματι θὰ ἴδωσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες λησταὶ ἢ κλέφται οὐχὶ μόνον τὰς ἀρετὰς ταύτας εἶχον, ἀλλὰ καὶ ἄλλας ἀκόμη πολὺ μεγαλειτέρας. Εἰς τὰ πλείστα τῶν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ τούτου συγγραφέως ἐκδοθέντων ἑλληνικῶν ἠρωϊκῶν ἀσμάτων (κλεφτικῶν τραγωδιῶν), ὡς ἂν ἀρχικλέφτης τις πληγώνεται ἐν τῇ μάχῃ, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀπαντηθῶσιν εἰς τὸ τέλος τοῦ τραγωδίου του οἱ ἐξῆς, ἐμφαντινιώτατοι στίχοι.

«πάρτε καὶ τὸ σπαθῆμά μου τὸ πολυζακουσμένον
κόψετε τὸ κεφάλι μου νὰ μὴ τὸ κόψουν τούρκοι.»

Σπάνιον πρᾶγμα εἶναι ἐπίσης εἰς ἕκαστον τοιοῦτον κλεφτικὸν τραγοῦδι νὰ μὴ μνημονεύηται καὶ εἰς ναὸς, εἴτε ὡς προστάτης ἐν γένει τῶν χριστιανῶν, εἴτε ὡς προστάτης ἰδίως τῶν κλεφτῶν, εἴτε ὡς ὀδηγῆσας τοὺς κλέφτας νὰ σωθῶσι τῶν κινδύνων. Τὸ τοιοῦτον δὲ ὑπὲρ τῆς θρησκείας αἶσθημα διατηρεῖται καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἀκμαῖον καὶ ζωηρότατον παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ὀλίγον ἀναμνηστικοῖς μετὰ τῶν Εὐρωπαίων.

Ἐνὸς τοιοῦτου λοιπὸν ἐλατηρίου ἐγένετο τυχαίως πως καὶ ἴσως ἐν ἀγνοίᾳ σχεδὸν τῆς Κυβερνήσεως χρῆσις κατὰ τῆς ληστείας καὶ αὐτῇ ἐκόπασε ἢ καὶ ἐξηλείφθη σχεδὸν καθ' ὀλοκληρίαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Βασιλείας τοῦ Ὁθωνος.

Γνωστὸν δὲ τοῖς πᾶσιν εἶναι ὅτι σμικρὸν κατὰ σμικρὸν εἶχον ἐκλείψει σχεδὸν οἱ ἀρχιερεῖς ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους νεοὶ δὲ δὲν ἐχειροτονοῦντο μέχρι τινὸς ἕνεκα ἀνωμαλιῶν τινων μεταξὺ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἀρτισυστάτου ἑλληνικοῦ Κράτους. Γνωστὸν δὲ ἐπίσης εἶναι ὅτι ἡ Ἀχαρνανία ἰδίως καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ Φθιώτις ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἐθεωροῦντο ὡς φωλαὶ τῆς ληστείας. Ἄμα δὲ ἐξέλειπον αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας συνέπεσε νὰ χειροτονηθῶσιν Ἀρχιερεῖς ἄνδρες ἀγωνισταὶ καὶ διατρέποντες ἐπὶ τῷ θεῷ κηρύγματι καὶ ἐπὶ ἄλλαις ἀρεταῖς ἐξέλειπεν ἀπ' αὐτῶν σχεδὸν καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ἡ ληστεία.

(1) Chants populaire de la Grèce moderne par C. Fauriel 1824.

Ὁ σεβασμιώτατος λοιπὸν τότε Ἀκαρνανίας γῦν δὲ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν καὶ πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ ὁ σεβασμιώτατος Φθιώτιδος ἀρχαῖος ἐς οὐκέρυξ καὶ λειψάνα ἀμφότεροι τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος συνετέλεσαν κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν πλείοτερον παντὸς ἄλλου εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῆς ληστείας τοῦλάχιστον ἀπὸ τε τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Φθιώτιδος.

Πόσους μόχθους, πόσους ἀγῶνας, καὶ πόσα μέγα δὲν μετήλθον οἱ σεβάσμιοι οὗτοι ἱεράρχαι, ἵνα πειθαναγκάσωσιν ἐκ τῶν ληστῶν τινὰς μὲν νὰ προσελθῶσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους· ἄλλους δὲ, ν' ἀπέλθωσιν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν· τοὺς εὐδιορθώτους, νὰ διορθώσωσι, καὶ, διὰ τῆς μετανοίας καὶ τοῦ ἐξιλασμοῦ, νὰ καταστήσωσι χρηστοὺς πολίτας, καὶ τοὺς πάντῃ ἀδιορθώτους νὰ ἐξολοθρευθῶσιν ἀφ' ἐσυτῶν ἢ διὰ τῶν φιλησύχων πολιτῶν; Ἐὰν μᾶς ἐπετρέπητο νὰ διηγηθῶμεν περιστατικά τινὰ ἀνεκδότα, ἤθελε πεισθῆ πάς τις, ὅτι τὸ ἰσχυρότερον ὄπλον κατὰ τῆς ληστείας εἶναι παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοῦλάχιστον οὐχὶ αἱ λόγχοι, ἢ ἡ λαϊμητόμος, οὐχὶ τὰ μεταβατικά, καὶ αἱ μετατοπίσεις τῶν συγγενῶν τῶν ληστῶν, οὐχὶ οἱ χωροφύλακες, καὶ αἱ ὑπουργικαὶ ἐγκύκλιοι, ἀλλ' αἱ εὐχαὶ ἢ αἱ κατάραι τῶν ἀρχιερέων. Μόνον διὰ τῶν εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν σιδηροδεσμίους σχεδὸν κατέστησε τοὺς διαδοχότερους τῶν ληστῶν τῆς Ἀκαρνανίας ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος αὐτῆς· ὡς τὰ πειθίμια πρόβατα, τὰ λεγόμενα μανάρια, ἔτρεχον ὀπισθὲν τοῦ οἱ τρομερώτεροι λεγόμενοι τότε λησταί, ἵνα τύχωσιν ἀφέσεως ἁμαρτιῶν. Πρὸς ἀπόδοσιν ἀπωλεσθέντος τινὸς βραχιολίου ἐδίδαξέ ποτε ἐπ' ἀμβωνος ὁ τότε Σεβασμιώτατος Ἀκαρνανίας, μεταχειρισθεὶς τὸ ῥητὸν ἐν τῷ ἄδικον οὐκ εὐλογεῖται» καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς διδασκαλίας του, παρουσιάζεται τις καὶ ἐξομολογεῖται, ὅτι πάλαι ποτὲ ἔκαστην ἀκουσίως τὴν οἰκίαν τοῦ γείτονός του, ἐκτιμωμένην περὶ τὰς τρισχιλίας δραχμὰς· ἐπὶ παραγγελίᾳ δὲ τῆς ἀποζημιώσεως ὁ ἐξομολογούμενος ἀμέσως προσέφερε τὰς 1500 δραχμὰς, ὑποσχεθεὶς ν' ἀποδώσῃ καὶ τὰς ἐπιόποιους, ἅμα εὐπρίσθ. Βόες δὲ καὶ πρόβατα, καὶ αἴγες πρὸ πολλοῦ κλαπέντα, καὶ φαγωθέντα ἢ πωληθέντα ἀπεδόθησαν κρύμα διὰ τοῦ ἱεράρχου τοῖς ἰδιοκτήταις, ἵνα τύχωσιν οἱ κλέψαντες αὐτὰ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ἄχ τί δὲν ἐδύνατό τις νὰ πράξῃ παρὰ τοῖς Ἕλλησι διὰ τοῦ παντοδυνάμου παρ' αὐτοῖς ὄπλου τῆς θρησκείας, καλῶς ὅμως καὶ ὑπὸ ἐναρέτων ἀρχιερέων καὶ ἱερῶν μεταχειριζομένου. Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀκράδαντον πεποιθήσιν εἰς τὴν μεσαίαν καὶ κα-

τωτέραν τάξιν τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος εἶναι σπανιώτατον ἢ καὶ ὄλως ἀδύνατον πρᾶγμα νὰ εὐρεθῇ ἄνθρωπος, ὅσον ἐσκληρυμένην καὶ ἂν ἔχῃ τὴν καρδίαν, ὅσον ἡμελημένην καὶ ἂν ἔχῃ τὴν ἀνατροφὴν μὲ παντελῆ ἔλλειψιν φόβου τοῦ Θεοῦ. Τὰ χρονικά τῆς Ἑλλάδος ἐξ ὧν ἡμεῖς γι' ὠσκομεν ἢ οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα μνημονεύουσιν ἀνθρώπου, μὴ ἐπικαλεσθέντος τὴν μετὰδοσιν τῶν ἀρχαίων μυσηρίων πρὸ τοῦ θανάτου του. Ὅπου δὲ ὑπάρχει φόβος Θεοῦ, ἐκεῖ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ὑπενεργῶσιν ἰσχυρῶς οἱ λόγοι καλοῦ τινος ἱερέως ἢ τοῦ ἀρχιερέως, τοὺς ὁποίους ἕκαστος χριστιανός, ἀλλ' ἰδίως ὁ Ἕλλην, θεωρεῖ ὡς ἀντιπροσώπους τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὡς δυναμένους νὰ δώσωσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ μόνον ἄρα γε τὸ μέσον τῆς θρησκείας ὑπενεργεῖ τοσοῦτον ἰσχυρῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν;

Ἐξ ὧν ἡμεῖς ἀνέγνωμεν ἢ ἠκούσαμεν, ἢ εἶδομεν οὐδένα ἄλλον λαὸν γινώσκομεν φιλοτιμώτερον καὶ ὑψηλοφρονέστερον τοῦ ἐλληνικοῦ· καὶ φανερόμενος ὁ Ἕλλην φροντίζει νὰ μὴ περιέλθωσι τὰ ὄπλα του εἰς χεῖρας ἐχθρῶν καὶ νὰ μὴ περιφρονηθῇ ἢ κεφαλὴ του ἀπάρτε καὶ τὸ ντυσθῆναι μου κόψτε καὶ τὸ κεφάλι μου» φωνάζουσιν εἰς τοῦ συντρόφους των οἱ τραυματιζόμενοι λησταί. Ὅπου δὲ ὑπάρχει φιλοτιμία καὶ ὑψηλοφροσύνη, ἐκεῖ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐμφωλευθῇ τὸ μισερὸν καὶ ἀποτρόπαιον πάθος τῆς ληστείας, ὅπως ἐνοοῦσιν αὐτὴν οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως. Ἐὰν δὲ τις ἀναδύσῃ τὰς ἱστορίας ὅλων τῶν προμερωτέρων ληστῶν τῆς Ἑλλάδος, θελεῖ ἰδεῖ, ὅτι τὸ ἰσχυρότερον ἐλατήριον, τὸ ἐξωθήσαν αὐτοῖς τὸ πρῶτον εἰς τὸν ληστρικὸν βίον, ἦτο ἡ μεγάλη τις καταπίσις ἢ ἡ κατ' αὐτοὺς προσβολὴ τῆς φιλοτιμίας των ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐξουσίας ἢ ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας.

Ἴσως δὲ τις μὴ Ἕλλην, ἀπαντῶν ἐνταῦθα συνεχῶς τὴν λέξιν πίσις νομίσῃ, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀτίθασοι καὶ δὲν ἀνέχονται οὔτε τὴν ἐννομον καὶ δικαίαν πίσις τοῦ νόμου καὶ τοῦ Κράτους· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἔθνος εἶναι ἐπιδεικτικώτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἕως ἔσως καὶ νὰ τυραννηθῇ σκληρῶς· ἀλλὰ πάντοτε διὰ τοῦ νόμου, καὶ διὰ τῆς διεγέρσεως τοῦ αἰσθηματος τῆς φιλοτιμίας καὶ διὰ τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ διὰ τοῦ λόγου πανταχοῦ ὁ Ἕλλην ζητεῖ λόγον· ἀλλοίμονον δὲ εἶναι περιφρονῆσαι τὴν αὐτὸν, ἢ εἶναι ἀποπειραθῆναι νὰ τὸν ἀπατήσῃ· ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης περιπτώσεως καὶ ἄγγελος ἂν ᾖ τὸν καθιστὰ διάβολον, καὶ τοῦ Βεελζεβούλ χειρότερον· ἐπὶ δὲ τῆς

δευτέρας, πρὶν τις συλλάβῃ τὴν ἰδέαν ν' ἀπατήσῃ τὸν Ἕλληνα, θὰ εὐρεθῇ ὑπ' αὐτοῦ πολλάκις ἠπατημένος.

Πρὸ τοῦ ἀγῶνος, ὡς γνωστὸν, οἱ Ἕλληνες διοικούντο διὰ τῶν τουρκικῶν νόμων καὶ διὰ τῶν ἐπιτοπιῶν συνθηκῶν. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἑπταετοῦς ἀγῶνος οὔτε νόμοι ἴσχυον, οὔτε συνήθειαι, καὶ ἐπὶ Κυβερνήτου μόλις εἰσῆχθησαν ἀτελεῖ τινα νομοθετήματα. Ἐλθούσης δὲ τῆς Βασιλείας, εἰσῆχθη διὰ μιᾶς σύμπασα ἡ γερμανικὴ νομοθεσία καὶ ἡ περιώνυμος γραφειοκρατία, ἐφαρμοζόμεναι μάλιστα κατὰ τὰ πλείστα ὑπὸ Γερμανῶν, ἀγνοούντων οὐχὶ μόνον τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν· ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων ἠγανάκτησε διὰ τὴν αἰφνιδίαν ταύτην εἰσαγωγὴν ξένης καὶ πάντῃ ἀγνώστου νομοθεσίας, τούναντίον μάλιστα ἅπαντες, ἔσπευσαν νὰ συμμορφωθῶσι μετ' αὐτῆς, καὶ συνεμορφώθησαν τῷ ὄντι ἔκτοτε ἐς τοσοῦτον, ὥστε πολλοὶ ἐν ᾧ καὶ σήμερον ἀκόμη προφέρουσι παρεφθαρμένας τὰς κατὰ τὴν νέαν νομοθεσίαν εἰσαχθείσας λέξεις *Εἰρηνοδίκης*, *Ἀστυνόμος*, *Ἐφέτης*, *Ἀρειοπαγίτης* κλ. μετασχηματίζοντες π. χ. τὸν μὲν *Εἰρηνοδίκην* εἰς *Ιουρουνοδίκην*, τὸν δὲ *Ἀστυνόμον* εἰς *Ἀστρονόμον*, τὸν δὲ *Ἐφέτην* εἰς *Ἐφετήτην* καὶ τὸν *Ἀρειοπαγίτην* εἰς *Ἀγιοπαγίτην*, πολλοὶ λέγομεν, ἐν ᾧ καὶ σήμερον προφέρουσι κακῶς τὰς λέξεις τῶν ἀξιωματίων τούτων, οὐδεὶς ὅμως διεφιλονίκησεν ἔκτοτε τὴν δικαιοδοσίαν των, καὶ ἅπαντες ἐνόησαν ἔκτοτε, ὅτι ὁ *Εἰρηνοδίκης*, π. χ. ὡς δικαστικὸς καὶ ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος, δύναται ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ του νὰ διατάξῃ καὶ τὴν σύλληψιν καὶ τὴν προσωρινὴν φυλάκισιν καὶ τοῦ ἀνωτέρου τοῦ Κράτους ὑπαλλήλου. Ἰπάρχουσι δὲ ἄπειρα παραδείγματα, καθ' ἃ ἀπλούστατοι ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι, ὑπ' οὐδεμιᾶς συνοδευόμενοι στρατιωτικῆς δυνάμεως, καὶ οὔτε αὐτοὶ ὄπλον τι φέροντες, συνέλαβον ὅμως καὶ στρασηγούς καὶ ὄπλαρχηγούς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πολυαριθμοῦ καὶ ἀτάκτου αὐτῶν στρατοῦ εὐρισκομένους, καὶ ᾠδήγησαν αὐτούς εἰς τὰς φυλακάς τὸν ἀείμνηστον στρατηγὸν Τσαβέλαν π. χ., τὸν ἦρωα τῆς Κλείσοβας, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐκ λεόντων στρατοῦ του εὐρισκόμενον, συνέλαβεν ἐπὶ τῆς ἐλεύσεως τῆς ἀντιβασιλείας εἰς μικροτάτου βαθμοῦ ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς καὶ τὸν ᾠδήγησεν εἰς τὰς φυλακάς· πλείοτέρα ταύτης δυνάμεις δὲν ἐχρειάσθη τότε, νομίζομεν, ἵνα συλληφθῶσιν ἀπὸ τῶν στρατοπεδῶν των καὶ ἅπαντες οἱ τότε δαφνοστεφεῖς στρατηγοὶ καὶ ὄπλαρχηγοὶ, οἱ ἐκπλήξαντες τὸν κόσμον μετὰ

ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἡρωϊκὰ κατωρθώματά των. Ὁ δὲ ἀρχιστράτηγος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ στρατηγὸς Πλαπούτας οὐχὶ μόνον παρεδόθησαν τότε εἰς ἀπλοῦς κλητήρας, ἵνα ὀδηγηθῶνιν εἰς τὰς φυλακάς, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς ἀνακρίσεως καὶ τῆς δίκης των, καίτοι βλέποντες ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο ἡ ἐξουσία, ἵνα τοὺς καταδικάσῃ ἀδίκως καὶ τοὺς φονεύσῃ, καίτοι δυνάμενοι καὶ νὰ δραπετεύσωσι καὶ ν' ἀναστατώσωσι διὰ μιᾶς τὸ Κράτος, οὔτε κατὰ διάνοιαν ὅμως ἀπεπειράθησαν τοῦτο, ἀλλὰ πάντοτε ἔλεγον θὰ ὑποκύψωμεν εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος μας, ἔστω καὶ παρεξηγημένους.

Ἐκ τούτων λοιπὸν καταφαίνεται, ὅτι τὰ μόνα πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνέχεται ὁ Ἕλληνας δὲν εἶναι οὔτε ἡ αὐστηρότης τῶν νόμων, οὔτε ἡ αὐστηρότης τῶν ποινῶν, ἀλλ' ἡ αὐθαιρεσία, ὁ δόλος καὶ ἡ προσβολὴ τῆς τιμῆς του. Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας τούτου, ἄς μᾶς ἐπιτρέψωσιν οἱ ἀναγνώσται ν' ἀναφέρωμεν καὶ τινα παραδείγματα αὐθαιρεσίας, δολιότητος καὶ προσβολῆς τῆς τιμῆς, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἠκολούθησαν ἀνυπολόγιστα εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὰ άτομα δυστυχήματα.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων πολλῶν τοιαύτης φύσεως παραδειγμάτων, ἀνθρώπων ἀκουσίως ἐξοκειλάντων εἰς τὸν ληστρικὸν βίον καὶ πολλὰ ἔπειτα κακουργήματα πραξάντων, μνημονεύομεν ἐνταῦθα δύο μόνον τῶν προμερωτέρων ἴσως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀρχιληστῶν τοῦ Μπελούλη καὶ Νταβέλη.

Ὁ Μπελούλης ἦτο ποιμὴν ἐκ τινος χωρίου τῆς Λειβαθίας ἐγγαμῶς καὶ φιλήσυχος· κατὰ κακὴν του δὲ τύχην ἠράσθη τῆς γυναικὸς του ἀνθ' ὧς τις τῆς ἐξουσίας, χρησιμεύων τότε πρὸς καταδίωξιν τῆς ληστείας. Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, παρόντος ἐν τῷ ποιμνίῳ τοῦ Μπελούλη, ἠγκάρευσε αὐτὸν ποτε νὰ μεταφέρῃ σπουδαῖα δῆθεν ἐπίσημα ἐγγράφα εἰς τινα ἀπόστασιν. Ἐπανελθόντος τοῦ Μπελούλη ἐκ τῆς ἀποστολῆς ταύτης, εὗρε τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐξουσίας συνευθυμούντα μετὰ τῆς συζύγου του· ἐν τῇ ἀγανακτήσει του πρῶτον μὲν ἠθέλησε νὰ σφραγίσῃ τὴν σύζυγον του· ἐπεμβάντος δὲ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐξουσίας, ὁ Μπελούλης ἐπετέθη καὶ κατ' αὐτοῦ. φοβούμενος δὲ μεγαλειτέρην καταπίεσιν ἢ προσβολὴν, ἀπῆλθεν εἰς τὰ ὄρη, ὅπου ἐπὶ τινα χρόνον ἔζη, καιροφυλακτῶν μόνον νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τοῦ προσβολόντος τὴν τιμὴν του καὶ κατὰ τῆς ἀπίστου συζύγου του· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐξουσίας τὸν ἐκήρυξε ληστὴν καὶ πρὶν ἔτι προ-

βῆ εἰς ληστρικές πράξεις· τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Μπελούλην νὰ στρατολογήσῃ καὶ ἄλλους δυσαρεστήμενους ἢ παραπονουμένους καὶ νὰ σχηματίσῃ ληστρικὴν τῶ ὄντι συμμορίαν. Ἐκτότε ὁ Μπελούλης, καταδιωκόμενος ἀφρόνως, ἐγένετο τῶ ὄντι ὁ τρομερώτερος τῶν ληστῶν.

Ὁ δὲ Νταβέλης ἦτο ἐπίσης ποιμὴν μισθωτός· δυστροποῦντος δὲ τοῦ κυρίου του νὰ πληρώσῃ τοὺς μισθοὺς του, ὁ Νταβέλης ἠναγκάσθη τὸ μὲν πρῶτον νὰ μεταχειρισθῇ παρακλήσεις καὶ μεσιτείας· ἔπειτα δὲ καὶ ἀπειλὰς σκληροτραχήλου δὲ φανεύοντας τοῦ ἀδικούντος αὐτόν, ὁ Νταβέλης ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ καὶ εἰς αὐτοδικίαν· ἀμυνομένου δὲ τοῦ ἀδικούντος, ὁ Νταβέλης τὸν ἐφόνησε καὶ ἐγένετο ληστής. Ἀκολούθως δὲ ἐξέπληξε τῶ ὄντι τὸν κόσμον μὲ τὸ θράσος του· αὐτὸς εἶναι ὁ αἰχμαλωτίας τὸν Γάλλον ἀξιωματικὸν κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς· αὐτὸς εἶναι ὁ αἰχμαλωτίας πολλοὺς καὶ ἐν τοῖς προθύροις σχεδὸν τῆς Πρωτευούσης· ἀξίον δὲ παρατήρησεως εἶναι, ὅτι οὔτε ὁ Μπελούλης οὔτε ὁ Νταβέλης μετῆλλον ποτὲ ὠμότητα ἢ απανθρωπίαν ἀνευ λόγου ἰσχυροῦ κατὰ τῶν αἰχμαλώτων αὐτῶν. Ἐπι τεσσαράκοντα ὅλας ἡμέρας ἔμεινε παρὰ τῶ Μπελούλη αἰχμαλωτίας νέα εὐειθεστάτη μιᾶς τῶν εὐπορωτέρων ἄλλοτε οἰκογενεῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατ' οὐδὲν ἔπαθε, τῶναντίον μάστιγα ὁ Μπελούλης τῇ ἐπιτρομῆθεισεν ὡς ἠκούσαμεν, καὶ εἰδὸς τὴ θαλαμηπόλου γυναικὸς, ἵνα ὑπηρετῆται ὑπ' αὐτῆς μάλλον ἢ ὑπὸ τῶν ἀγρίων ἐχόντων τὴν ὄψιν καὶ τραχεῖς τοὺς τρόπους ληστῶν· ἠχμαλωτίσε δὲ αὐτὴν κυρίως, ἵνα ἀξιοθῇ ἀμνηστίας· ἀποτυχὼν δὲ ταύτης, τὴν ἐλύτρωσε δια χρημάτων· ὁ δὲ φόνος τῶν οὐκ αἰχμαλώτων θυγατέρων ἑνὸς δημάρχου ὑπὸ τῶν ληστῶν προήλθεν ἐκ τοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως μάλλον ἢ ἐκ φιλοχρηματίας. Ἐνταῦθα δύναται τις ἴσως νὰ μᾶς ἐρωτήσῃ, ὅταν οἱ λησταὶ φοβοῦνται τοσοῦτον τὰς κατάρτας καὶ εὐλαβοῦνται τὰς εὐχὰς τῶν ἀρχιερέων, διατί δὲν πέμπεται πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ ὁ ἐξοντώσας ἄλλοτε αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Ἀιαρναντίας Μητροπολίτης μάλλον ἢ τὰ με αβατικά; βεβαίως ὁ Μητροπολίτης καὶ ἐνταῦθα ἤθελεν ἐπιφέρει καὶ ταχύτερα καὶ εὐκολώτερα ἢ τοῦλάχιστον ἀπανώτερα ἀποτελέσματα· διὰ νὰ γείνη ὁμοίως τοῦτο ἐκ μέρους τοῦ Μητροπολίτου, πρέπει νὰ ᾖναι ἅπαντα ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὁμοϊομορφα μὲ τὰς ἐξόχους ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς τούτου· ἄλλως δὲ ὁ σεβασμιώτατος οὗτος ἱεράρχης, καίτοι θλιβόμενος διὰ τὸ ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἀττικῇ ληστείας δυστυχία, καὶ συναισθανόμενος

ὅτι ἐδύνατο νὰ συνταλέσῃ πολὺ πρὸς περιστολὴν ἢ καὶ πρὸς ἐξάλειψιν αὐτοῦ, δὲν δύναται ὁμοίως οὔτε νὰ μετατοπίσῃ ἀπὸ τῆς Πρωτευούσης· καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους, καὶ διότι ὡς Πρόεδρος τῆς Ἱεράς Συνόδου, εἶναι ἠναγκασμένος νὰ συνεδριάζῃ πεντάκις τῆς ἐβδομάδος.

Ἐνταῦθα ἐπίσης δύναται τις ν' ἀντιτάξῃ καὶ τὴν ἐξῆς εὐλογωφανεστάτην τῶ ὄντι ἔνστασιν· ὅταν οἱ Ἕλληνες ᾖναι, ὅπως ἰσχυρίζομεθα, τοσοῦτον φιλόνομοι, διατί ἀδικούμε οἱ, προτιμῶσι τῶν δικαστηρίων τὴν αὐτοδικίαν; Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὁμολογήσαμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν γένει ἔχουσι πλειοτέραν συναίσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης αὐτῶν ἀξίας· ὁ ἔχων λοιπὸν τὴν συναίσθησιν ταύτην, δυσκόλως πείθεται, ὅτι τὸ δικαστήριον θὰ τὸν δικαιοῦσῃ ἐς τοσοῦτον, ὅσον αὐτὸς νομίζει, ὅτι ἠδικήθη. Ἄλλως δὲ παρὰ πολλοῖς μὲν μὴ Ἕλλησι δὲν εἶναι ἴσως πάντῃ ἀγνωστοί, παρὰ δὲ τοῖς Ἕλλησι εἶναι γνωστὴ γνωστοτάτη καὶ ἡ κατάστασις τινῶν ἐκ τῶν δικαστηρίων μας· χάριν δὲ τῶν μὴ γνωσκότων καλῶς τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ν' ἀναφέρωμεν μόνον τὰ ἐξῆς περιστατικά πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν διενέμετο ἄχρι τοῦδε παρὰ τινῶν δικαστηρίων ἡ δικαιοσύνη ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν τινι χωρίῳ, τρεῖς ὥρας ἀπέχοντι τῆς Νάξου, ἔζη οἰκογενειάρχης τις νέος, πατὴρ δύο, νομιζόμενος, πάντῃ ἀνηλίκων τότε τέκνων, μετερχόμενος εἰδὸς τι παντοπωλείου ἢ καφφεπωλείου· ὁ νέος οὗτος ὤφειλε δύο ἢ τρεῖς δραχμάς εἰς τινὰ μεθύσαν. Μεθύσαντος δὲ ὧν οὗτος ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐξητήσατό τὰς δραχμάς του· μὴ ἔχοντος δὲ τοῦ ὀφειλέτου νὰ δώσῃ αὐτὰς τότε, ὁ μεθύσαντος ἤρπασεν ἀπὸ τοῦ παντοπωλείου τοῦ κἀνιστρὸν πλήρες ντομάτων. Κιθνίζομένου δὲ ἐνεκὰ τῆς μέθης, αἱ ντομάται ἐπιπτόν κατὰ γῆς καὶ ἐφθειρόντο· σπεύσαντος τοῦ παντοπωλοῦ νὰ προλάβῃ τὴν ἀπώλειαν τοῦ πράγματός του, ὁ μεθύσαντος τὸν ἤρπασεν ἀπὸ τὸν λαίμην καὶ τὸν ἐσφιγγεν· ὁ οὕτω ἀποπνιγμένος νέος ἐν τῇ ἀμύχανιᾷ του κατάρθωσε νὰ δαγκάσῃ ἕνα τῶν ἀντιχειρῶν τοῦ μεθύσαντος καὶ οὕτως ἀπηλλάγη τῆς πνιγμονῆς· ἐπεμβάντων δὲ καὶ ἄλλων, ἡ σκηνὴ διελύθη αἰσίως, τοῦ μὲν μεθύσαντος ὀδηγηθέντος ὑπ' ἄλλων εἰς τὴν οἰκίαν του, τοῦ δὲ παντοπωλοῦ μείναντος ἐν τῶ κατάστημάτι του.

Μετὰ παρελευσιν εἴκοσι περίπου ἡμερῶν, καθ' ἃς οὐδεὶς ἐγένετο λόγος, οὔτε περὶ τοῦ χρέους οὔτε περὶ τοῦ δαγματός, ὁ μεθύσαντος ἐπάθεν, ἐνεκὰ τῆς οἰνοποσίας του ἴσως, ἐρυσίπελας κατὰ τὸν

ἀγκῶνα τῆς ἄλλοτε δαγκασθεΐστος χειρός· κακῶς θεραπευθέντος τοῦ ἐρυσσιπέλατος, ἐγένοντο γαγγραινώδεις τινὲς ἐσχάραι. Εἰθόντος δὲ τοῦ ἱατροῦ Κ. Σγαμπέλα πρὸς ἐπίτρεψιν ἄλλου τινὸς ἀρρώστου ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, ὁ οἰνοπότης ἐζητήσατο τῆς βοηθείας τοῦ ἱατροῦ· οὗτος δὲ, τινὰς μὲν τῶν ἐσχάρων ἀφῆρσε τότε, διὰ δὲ τὴν ἀποθεραπείαν παρήγγειλε τὸν ἀρρώστον νὰ μεταβῇ εἰς Νάξον, ὅπου καὶ ἐγένετο, ἐπὶ πολλῶν βαδίσαντος τοῦ ἀρρώστου ἐπὶ τρεῖς ὥρας· μετὰ παρέλευσιν 17 ἡμερῶν θεραπείας, αἱ μὲν ἐσχάραι ἀπέπεσαν καθ' ὀλοκληρίαν, αἱ δὲ οὐλαὶ οὐλώθησαν κατὰ μέγα μέρος. Πρὸς ἀποφυγὴν ὁμοῦ πληρωμῆς τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἱατροῦ ὁ οἰνοπότης ἔφυγε κρύφα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Νάξου καὶ ἀπῆλθε πρὸς εἰς τὸ χωρίον του· οὐδεὶς δὲ λόγος ἐγένετο ἕκτοτε εἰς τὸ χωρίον οὔτε περὶ οὐλῶν οὔτε περὶ δαγκάματος, οὔτε περὶ ἄλλου τινὸς πράγματος· ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν δύο περιήπου μηνῶν ὁ οἰνοπότης ἀσθενήσας, ἐκ πάσης ἄλλης βεβαίως αἰτίας ἢ ἐκ τοῦ ἐρυσσιπέλατος καὶ δαγκάματος, ἀπέβησεν. Αὐθημερὸν ὁ πάρεδρος τοῦ χωρίου ἠθέλησε νὰ ἀγκαρεύσῃ τὸν παντοπῶλὸν νὰ ἐλθῇ εἰς Νάξον ν' ἀγοράσῃ ἄλας, ἵνα ἀλατίσῃ τὰς ἐλαίας του. Παρακούσαντος δὲ τούτου, ὁ πάρεδρος τὸν συνέλαβεν ὡς ὑπαίτιον θανατηφόρου τραύματος (τοῦ δαγκάματος) καὶ τὸν ἔπεμψεν ὑπὸ συνοδίαν εἰς Σύρον. Ἐνταῦθα φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐρρίθη ἀμέσως εἰς τὰς φυλακὰς· μετὰ τοσαύτης δὲ ἐπιπλοκτικότητος ἐνηργήθησαν αἱ ἀνακρίσεις, ὥστε ὁ παντοπῶλης παρεπέμφθη νὰ δικασθῇ εἰς τὸ ἐν Σύρῳ κακούργου δικεῖον. Μὴ προσελθόντος δὲ ἐνεκα κακοκαιρίας εἰς τὴν δίκην τοῦ προσκληθέντος ὡς μάρτυρος τῆς κατηγορίας ἱατροῦ Κ. Σγαμπέλα, ἡ δίκη ἀνεβλήθη εἰς ἄλλην σύνοδον. Ἐδικάσθη δὲ ἐν Ἀθήναις μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους καὶ τριῶν, νομίζομεν, ἡμερῶν ἀπὸ τῆς φυλακισεώς του, καὶ ἐκηρύχθη ἀμέσως ἀθῶος, συνηγορήσαντος μάλιστα ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ εἰσαγγελέως Κ. Γρυπάρη, ἀλλὰ πρὸς ἐπάνοδόν του ἐδέησε νὰ κάμωσιν ἔρανον οἱ ἑνορκοί.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίηπου ἐποχὴν Σπύρος τις Οἰκονόμος ἢ Κανέλλος λεγόμενος ἐκ Γαλαξιδίου, εὔπορος, παραλαβὼν ἱκανὴν ποσότητα χρημάτων μετέβη διὰ πλοιαρίου εἰς Δοβρῆναν καὶ Κακόσι, ἵνα ἀγοράσῃ μούστους. Ἐξελθὼν τοῦ πλοίου εἰς Δοβρῆναν, εἰσῆλθεν εἰς παντοπωλεῖόν τι, ὅπου κερνῶν καὶ κερνούμενος, ἔκαμε πολλὰς δοσοληψίας· ἐκεῖθεν αὐθημερὸν διευθύνθη εἰς Κακόσι, ὅπου κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔκαμε πολλὰς δοσοληψίας ἐντὸς ἑνὸς παντοπωλείου· τὸ ἑσπέρας ἐφιλοξενήθη εἰς

τὴν οἰκίαν εὐπόρου τινὸς φίλου του, μεθ' οὗ συνευθύμησαν μέχρι πέραν τοῦ μεσονυκτίου τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης ὁ Σπύρος ἐνόησεν ὅτι τοῦ ἔλειπε σάκκος, περιέχων διτχιλίαις καὶ ἑξακοσίαις δραχμάς· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὑποπτεύθη τὸν φιλοξενήσαντα αὐτὸν φίλον του, καὶ προὔκαλεσε κατ' οἶκον ἐρεύνας· ἔπειτα δὲ, τὸ ἐν Κακοσίῳ παντοπωλεῖον· ἔπειτα τὸ ἐν Δοβρῆνῃ, καὶ τελευταῖον τὸ πλοῖον, ὅπου προὔκαλεσεν ἐρεύνας· ἐπὶ τέλους ἐπλήρωσε καὶ τινὰς κολυμβητὰς νὰ ἐρευνησῶσι τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, ἀφ' οὗ διῆλθε διὰ τῆς λέμβου οὐδαμοῦ δ' εὐρῶν τ' ἀπωλεσθέντα χρήματά του, προὔκαλεσε τὴν ἔκδοσιν ἐπιτιμίου ἐκκλησιαστικοῦ ἢ ἀφορισμοῦ, τὸν ὅποιον καὶ ἀνέγνωσεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ πολλῶν μηνῶν παρέλευσιν ἀπὸ τῆς ἀπωλείας τῶν χρημάτων. Μῆνας δὲ τινὰς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐπιτιμίου Κακοσίτης τῆς καταγγέλει εἰς τὸν Σπύρον, ὅτι ἕτερός τις Κακοσίτης εὔρε τὰ χρήματά του· ὡς μόνην δὲ ἀπόδειξιν εἶχεν, ὅτι ὁ καταγγελλόμενος πρὸ μὲν τῆς ἀπωλείας τῶν χρημάτων ἦτο πένης, ὡς καὶ ὁ καταγγέλλας αὐτὸν, μετὰ δὲ ταῦτα ἐφάνη διαχειριζόμενος χρήματα.

Μὲ ταύτην δὲ μόνην τὴν μαρτυρίαν ὁ Κύριος Σπύρος Κανέλος κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὰς δικαστικὰς ἀρχὰς νὰ συλλάβωσι τὸν καταγγελλόμενον μαζί με τὴν σύζυγόν του καὶ μετ' ἡμῶν νῆπιον, μὴ ἀποχωριζόμενον τῆς μητρὸς του, καὶ ῥίψωσιν αὐτοὺς εἰς τὰς φυλακὰς καὶ νὰ τοὺς παραπέμψωσιν εἰς τὸ κακούργου δικεῖον, οὐχὶ ἐπὶ κλοπῇ ἢ ἐπὶ ληστείᾳ, ἀλλ' ἐπὶ παραβάσει τοῦ ἐπιτιμίου. Ἐπὶ ταύτης δὲ τῆς δίκης εἵμεθα καὶ ἑνορκοὶ καὶ προῖστάμενοι· καὶ ἐξεπλάγημεν, ὅτε εἶδομεν τὸν δικαζόμενον νὰ ἐγχερίσῃ εἰς τὸν πρόεδρον τῶν συνέδρων, μετὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ οὐσιώδους μάρτυρος τῆς κατηγορίας, ἐγγραμὸν τι καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὸν πρόεδρον νὰ ἐξετάτῃ τὸν κατήγορόν του, ἂν ἀναγνωρίζῃ τὴν ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ ὑπογραφὴν του· ἀναγνωρισθεὶς δὲ ταύτης, ἀεγνώσθη ὑπὸ τοῦ γραμματέως καὶ τὸ ἐγγράφον, τὸ ὅποιον οὐδὲν ἄλλο ἦτο, ἢ ἰδιωτικὸν χρεωστικὸν ὁμολογὸν τοῦ μάρτυρος τῆς κατηγορίας πρὸς τὸν κατηγορούμενον, γενόμενον πολλοὺς μῆνας πρὸ τῆς ἀπωλείας τῶν χρημάτων τοῦ Σπύρου Κανέλου. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι οἱ κατηγορούμενοι ἐκηρύχθησαν ἀμέσως καὶ παμψηφεί ὑπὸ τῶν ἐνόρκων ἀθῶοι· ἀλλὰ τίς ἀπέζημίωσεν αὐτοὺς διὰ τὴν ἐπτάμηνον φυλάκισίν των; τίς ἐφρόντισε νὰ τιμωρήσῃ τὸν ψευδομάρτυρα; τίς ἐφρόντισε νὰ τιμωρήσῃ τὰς οὕτω ἐπιπολαίως ἐνεργησάσας ἀφοτέρας τῶν δικῶν τούτων ἀνακρίσεις δικαστικὰς ἀρχὰς; λυπούμε-

θα, ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὐρωμεν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ἐφετείου καὶ τὴν δικογραφίαν τῶν δικῶν τούτων, ἵνα δημοσιεύσωμεν ὀνομαστί καὶ μὲ ἀριθμούς καὶ ἄλλα οὐσιώδη περιστατικά· πιστεύομεν ὅμως, ὅτι καὶ ἡ μνήμη δὲν μᾶς ἀπεπλάνησε πολὺ τῆς ἀληθείας. Ἄλλως δὲ πρὶν περιγράψωμεν τὰ περιστατικά ταῦτα, ἠρωτήσαμεν καὶ τὸν τότε εἰσαγγελεὰ Κ. Γρυπάρην, ὅτι μᾶς ἐβεβαίωσεν αὐτὰ σχεδὸν ἀπαλλάκτως.

Λέγεται δὲ ὅτι πολλοὶ ἄλλοι ἔμειναν ἐν ταῖς φυλακαῖς καὶ δύο ἔτη ὡς ὑπόδικοι, δι' ὁμοίαις φύσεως πράξεις, καὶ ἐπειτὰ ἠθωώθησαν. Λέγεται πρὸς τούτους, ὅτι καὶ εἰς θάνατον κατεδικάσθη τις καὶ ἐκατατόμηθη, καὶ μετὰ θάνατον ἀπεδείχθη ἡ ἀθωότης τοῦ· λέγεται ὡσαύτως, ὅτι πολλὰκις ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τῶν ἐνόρκων καὶ αὐτῇ ἡ ταυτότης τοῦ κατηγόρουμένου διεφίλονεϊκῆθη καὶ ἀπεδείχθη ψευδής.

Πρὸς ἐξήγησιν ὅλων τούτων πρέπει νὰ σημειώσωμεν διὰ τοῦς μὴ γινώσκοντας καλῶς τὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἅπαντες οἱ δικασταὶ δὲν ἦσαν ἄχρη τοῦδε οὔτε ἀμετάθετοι, οὔτε ἰσόβιοι· καὶ ὅτι οἱ μὲν πρωτόδικοι παρ' ἡμῖν λαμβάνουσι δικασίαν πενήκοντα δραχμῶν μόνον κατὰ μῆνα μισθόν· οἱ δὲ ἐφέται, τετρακισίων· καὶ οἱ ἀρειοπαγῖται, πεντακισίων, τουτέστιν οἱ διαχειριζόμενοι τὴν δικαιοσύνην παρ' ἡμῖν μισθοδοτοῦνται ἀσυγκριτως εὐτελέστερον ἐνὸς γραμματέως ἐνὸς κοινοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος· τοῦτο βεβαίως κατ' οὐδὲν δικαιώνει τοὺς ἀμελεῖς ἢ τοὺς ἀσυνειδήτους δικαστάς, ἀλλ', ὅταν τις στερῆται τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ὀλίγον φροντίξει ἢ ἴσως καὶ δὲν ἔχει καιρὸν νὰ φροντίσῃ, ἵνα διαχειρίζεται ὑπ' αὐτοῦ ἐπιμελῶς καὶ δικαίως ἡ δικαιοσύνη.

Εἰς τοιαύτης φύσεως λοιπὸν δικαιοσύνην οὐδὲν παράδοξον εἶναι ἂν τις τῶν μεγάλῃν συναίσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης αὐτῶν ἀξίας ἐχόντων Ἑλλήνων διατάξῃ νὰ καταφύγῃ καὶ προτιμῶσι τὴν αὐτοδικίαν· ἅπαξ δὲ παρεκτρέπεντες εἰς τοῦτο, καὶ ἀεὶποτε ἐρεθίζόμενοι, οὐδὲν παράδοξον, ἐὰν καταντῶσιν ἐνίοτε νὰ γίνωνται καὶ λησταὶ· διαμαρτυρούμεθα ὅμως μὲ ἡσὴν ἔχομεν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ὅτι ὀλίγιστοι τῶν Ἑλλήνων γίνονται λησταὶ μόνον, ἵνα ληστεύωσιν. Ἐὰν δὲ δὲν ἀρκῶσι τὰ ἄχρι τούδε λεχθέντα, ἵνα πείσωσι τοὺς τυχόν δυσπιστοῦντας, ἅς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ μνημονεύσωμεν πρὸς τούτους ἐνταῦθα καὶ τὰ ἐξῆς.

Μία τῶν διαδοθητέρων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς μᾶς ληστρικών συμμοριῶν ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Μπίμπισῆ καὶ Τρακάδα, ἢ ἐπὶ πολλὰ

ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος ἐμπνεύσασα φρίκην εἰς πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς. Κάτοικος δὲ αὐτῆς πλουσιωτάτη καὶ ἔχουσα ἄπειρα ἐν αὐτῇ κτήματα ὑπῆρξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς τῆς καὶ ἡ μακαρίτισσα Μαρία Μαρβουὰ Δούκισσα τῆς Πλακεντίας. Ἄπαντες δὲ ἐνθυμοῦνται τὰς ιδιοτροπίας τῆς Δουκίσσης ταύτης, ἥτις, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ συμμορία τοῦ Μπίμπισῆ καὶ Τρακάδα ἐνέπνευε τρομὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐνειώλευε κατὰ τὰ πλείστα ἐν τῷ ὄρει Πεντελικῷ, φροδοῦμαι πολυτελέστατα μέγαρα ἐν αὐτῷ τῷ Πεντελικῷ, τῇ φωλεᾷ δηλονότι τῶν ληστῶν, διενευκτέρευεν ἐν αὐτοῖς, καὶ πολλάκις ἔκαμε νυκτερινὰς ἐκδρομὰς πρὸς εὐθεσίαν τῶν ἀπωλεσθέντων σκύλων τῆς. Ἀπειράκις βεβαίως οἱ λησταὶ ἐδύναντο νὰ τὴν συλλάβωσιν αἰχμάλωτον, ἀλλ' ἅπαξ μόνον ἐπράξαν τοῦτο, καὶ ἤρκεσθησαν μόνον εἰς ἐξ χιλιάδων δραχμῶν λύτρα, ἐν ᾧ καίλιστα ἐγίνωσκον, ὅτι ἡ Δούκισσα, ἀκλήρος οὖσα, εἶχε τριακισίων χιλιάδων φραγγῶν εἰσόδημα, τὸ ὁποῖον πολλάκις σκηνδαλωδῶς μάλιστα ἐσπαταλοῦσεν ἐν Ἀθήναις. Μικρὰ τις ἀπειλὴ ἐκ μέρους τῶν ληστῶν εἰς τὴν Δούκισσαν ἤρκει ν' ἀναγκάσῃ αὐτὴν νὰ γράψῃ εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις γνωστούς τραπεζίτας τῆς νὰ πέμψωσιν εἰς τοὺς ληστάς καὶ πεντακισίων χιλιάδων δραχμῶν λύτρα· ἀλλ' ὅμως οὗτοι ἤρκεσθησαν εἰς ἐξ μόνον χιλιάδας δραχμῶν· καὶ ταύτας ἀμφίβολον εἶναι, ἐὰν ἐλάβον μόνον, ἵνα πλουτίσωσιν, ἢ ἴσως καὶ ἵνα δείξωσιν ἐμπράκτως εἰς τὴν Κυρίαν Δούκισσαν, ὅτι οἱ δύο χωροφύλακες, τοὺς ὁποίους ἔφερε πάντοτε μεθ' ἑαυτῆς δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ τὴν προστατεύσωσι.

Πλὴν δὲ τούτου ὁ ἔμπορος Κ. Λαζαρῆς μᾶς διηγήθη προχθὲς καὶ τὸ ἐξῆς ἐμφαντικώτατον περιστατικόν. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ληστρική αὐτῆ συμμορία ἐνέπνευε τρομὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν ὁ ἔμπορος Κ. Λαζαρῆς ἔκαμεν ἀπειρους καὶ μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τὰ περὶ τῶν Ἀθηνῶν. Πρὸς τοιαύτην τινὰ λοιπὸν ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν ἐπεμψε τότε δι' ἐνὸς ὑπάλληλου τοῦ εἰς Μαραθῶνα διακόσια τουρκικὰ χρυσὰ νομίσματα (διακόσια τάλληρα)· ὁ ὑπάλληλος του, ἀπερχόμενος ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Μαραθῶνα, καθ' ὁδὸν ἔπεσεν εἰς τὴν ἐνέδραν τοῦ Μπίμπισῆ· οὗτος δὲ εὐρὼν ἐπ' αὐτοῦ τὰ διακόσια χρυσὰ νομίσματα καὶ μαθὼν ὅτι πέμπονται παρὰ τοῦ κυρίου Λαζαρῆ εἰς τὸ ἐγγύριον ἐμπόριον, οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ἐλάβεν, οὔτε τὸν ὑπάλληλον τὸ παράπαν ἠνόηλησε, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ παρήγγειλεν εἰς τὸν Κύριον Λαζαρῆν νὰ τοῦ στείλῃ βραδύτερον δεκά χρυσὰ νομίσματα, τσαρούχια καὶ ἄρτον.

Πρὸς ἀντίκρουσιν τούτων ἴσως μᾶς ἀντιτάξῃ τις τὰ περιστατικά τῶν τερατομόρφων ἐκείνων θηρίων, οἵτινες ἐφόρυσαν ληστρικῶς ἐν Ἀθήναις τοὺς μακαρίτας Νεγροπόντην Καπούδαν, ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἀτυχῆ Κροκιδαν' ἀλλ' εἰς τὰ δύο ταῦτα τελευταῖα περιστατικά καὶ δικαστικῶς ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ἐπικρατέστερον πάθος τῶν κακούργων τούτων δὲν ἦτο ἡ ληστεία, ἀλλ' ἡ ἐκδίκησις, ἢ καὶ ἄλλο τι κοινότερον τούτου πάθος. Ἄλλως ἡμεῖς ἐνταῦθα γράφομεν περὶ τῶν ληστῶν τῶν ὁρέων, καὶ οὐδὲ νὰ μνημονεύσωμεν κἂν τολμῶμεν τοὺς ληστὰς τῶν πόλεων καὶ μάλιστα τῶν Πρωτευουσῶν· διότι πανταχοῦ τοῦ κόσμου εἶναι ὁμολογούμενον καὶ πασίγνωστον ἤδη, ὅτι οὗτοι εἶναι ἀσυγκρίτως ὠμότεροι ἀπανθρωπότεροι καὶ κακοεργότεροι τῶν ληστῶν τῶν ὁρέων. Ἐξάρεσιν δὲ τῆς γενικῆς ταύτης κατηγορίας δὲν ἦτο δυνατὸν κατὰ δυστυχίαν νὰ κάμωσιν ἐπὶ Ὀθωνος τοῦλάχιστον οἱ ληστὰι τῶν Ἀθηνῶν· διότι καὶ δικαστικῶς ἀπεδείχθη, ὅτι οὗτοι καὶ μεγάλα ἀξιώματα καὶ παράσημα πολλάκις ἐλάμβανον τότε καὶ, καταδικαζόμενοι ὑπὸ τῶν δικαστηρίων εἰς θάνατον, εὐκόλως ἐλάμβανον Βασιλικὰς χάριτας, καὶ ὁμοτρόπεζοι καὶ συγχωρεταὶ Βασιλέων λέγεται ὅτι ἐγένοντο πολλάκις τότε.

Οἱ δὲ ληστὰι τῶν ὁρέων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐξ ὅσων ὀλίγων ἡμεῖς ἐνταῦθα ἐπιτροχάδην ἐμνημονεύσαμεν, καὶ ἐξ ὅσων ἄλλων πολλῶν λεπτομερέστερον μνημονεύει ἡ ἱστορία καὶ τὰ χρονικά τῶν δικαστηρίων τῆς Ἑλλάδος, ἐξάγεται ἀριθμῶς πρῶτον μὲν ὅτι κυρίως δὲν εἶναι ληστὰι ὠμοὶ καὶ ἀπάθῃωποι, καὶ θηριώδεις, ὅπως οἱ ληστὰι ἄλλων ἐθνῶν, ἀλλ' ἄνθρωποι συναισθανόμενοι πέραν τοῦ μέτρου τὴν ἀνθρωπίνην αὐτῶν ἀξίαν, καὶ ἀδικούμενοι ἢ πιεζόμενοι, καταφεύγουσιν εἰς αὐτὴν μάλλον ἢ εἰς τὴν δικαιοσύνην· δεύτερον δὲ ἐξάγεται, ὅτι οἱ ληστὰι οὗτοι τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ ἑννεα δέκατα τοῦλάχιστον καταφεύγουσιν εἰς τὸν τοιοῦτον ληστρικὸν βίον καὶ μετέρχονται ἐνίοτε καὶ διαιωπραγίας, μόνον ἵνα αὐτοσυντηρηθῶσιν· ἐνίοτε δὲ, καὶ ἵνα ἐκδικηθῶσι κατ' ἐκείνων, οἵτινες τοὺς ἠδίκησαν ἢ τοὺς ἐπίεσαν ἢ ἄλλως πως τοὺς ἐπιβουλεύθησαν ἢ τοὺς ἐπρόδωσαν· οὐδέποτε δὲ σχεδὸν ἢ σπανιώτατα καταφεύγουσιν εἰς αὐτὰ, μόνον ἵνα ληστεύωσι. Κατὰ τρίτον δὲ λόγον ἐξάγεται, ὅτι τὰ ἐννεακονοτα ἑννεὰ ἴσως ἑκατοστὰ τῶν τοιούτων ληστῶν τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ἄνθρωποι ἀδιόρθωτοι, διότι οὔτε φιλοτιμίας καὶ ὑψηλοφροσύνης στεροῦνται, οὔτε ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ σβεννυται καθ' ὀλοκληρίαν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν· τοῦναντίον μάλιστα ὥσπερ

πολλάκις κατὰ κόρον εἵπομεν καὶ ἤδη αὖθις ἐπαναλαμβάνομεν οἱ ὀνομαζόμενοι ληστὰι τῆς Ἑλλάδος καὶ λίαν φιλότιμοι καὶ ὑψηλόφρονες εἶναι, καὶ ἀκμαῖον καὶ ζωηρότατον ἔχουσι τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν· δι' αὐτοῦ δὲ καὶ μόνου τοῦ ἀνεξαλείπτου παρ' αὐτοῖς αἰσθήματος δύναται τις νὰ τοὺς ἀλυσοδέσῃ πολὺ εὐκολώτερον καὶ πολὺ ἀδαπανώτερον ἢ διὰ τῶν λογγῶν διὰ τῶν εἰρκτῶν καὶ διὰ τῆς λαιμητόμου· κατὰ τέταρτον δὲ λόγον ἐξάγεται ἐξ ὅσων ἐνταῦθα ἐγράψαμεν, καὶ ἐξ ὅσων ἡ ἱστορία μνημονεύει, ὅτι οὐδέποτε αἱ ἐπὶ Τουρκίας, αἱ ἐπὶ Κυβερνήσου καὶ αἱ ἐπὶ Ὀθωνος Κυβερνήσεις ἔκαμαν χρῆσιν τῶν καταλλήλων μέτρων πρὸς ἐξόντωνσιν τῆς ληστείας. Κατὰ πέμπτον δὲ καὶ τελευταῖον λόγον ἐξάγεται, ὅτι ὅσον αὐξάνει ἡ δυσαρέσκεια τῶν Ἑλλήνων εἴτε κατὰ τῶν κατὰ τόπους ἀρχῶν, εἴτε κατὰ τοῦ συνόλου τῆς Κυβερνήσεως, τοσοῦτον αὐξάνει καὶ ἡ λεγομένη ἐν Ἑλλάδι ληστεία· ὅσον τοῦναντίον ἐμφρονως καὶ ἠπίως πολιτεύονται αὐταὶ, τοσοῦτον ἐλαττοῦται ἡ ληστεία· ὅταν δὲ αὕτη πλεονάσῃ εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν, καὶ ἔπειτα διὰ μιᾶς κοπάσῃ ἀνευ ἀποχώρησης αἰτίας, τότε ἡ κοινωνία πρέπει νὰ προσδοκᾷ σπουδαιότερους κοινωνικοὺς σπαραγμούς· ὡς παράδειγμα δὲ ἀναφέρομεν τὴν σμικρὸν πρὸ τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 καὶ σμικρὸν πρὸ τῆς ἐξώσεως τοῦ Ὀθωνος κόπασιν ἢ καὶ παντελεῆ ἐξάλειψιν τῆς ληστείας.

Τοσοῦτον δὲ εἴμεθα πεπεισμένοι περὶ ὧν τούτων, ὥστε δύναμεθα νὰ διαβεβαιώσωμεν τὴν τε μεγάλως ἐνδιαφερομένην περὶ τῆς ἡσυχίας τοῦ Κράτους Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, καὶ τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς ἀλλοδαπῆς διεσπαρμένους ὁμογενεῖς, ὅτι τοῦ λοιποῦ ὡς ἀλάθηστον γνώμονα τῆς καταστάσεως μιᾶς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος ἢ τοῦ συνόλου τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς πρέπει νὰ ἔχωσι τὰ ἐξῆς.

Ὅταν καὶ ἐν οἷα δὴ ποτε ἐπαρχία ἀκούσῃσι ληστείαν, πρέπει ἀφεύκτως νὰ ὑποθέτωσι δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ τόπου ἢ κατὰ τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας· καὶ ἀντὶ νὰ πεμπῶσι μεταβατικά πρὸς καταδίωξιν τῶν ληστῶν, πρέπει νὰ πέμπῶσι τιμίους ἀνακρίτας καὶ ἐπιθεωρητὰς πρὸς διόρθωσιν τῶν κυβερνητικῶν σφαλμάτων· ὅσον δὲ πλεονάζει ἡ ληστεία, τόσοον πρέπει νὰ ὑποθέτωσιν, ὅτι ἐπλεόνασε καὶ ἡ δυσαρέσκεια, καὶ ὅταν μανθάνωσιν, ὅτι μετὰ τὴν ὑπέρμετρον πλεόνασιν, ἐκόπασεν ἡ ληστεία, τότε πρέπει ἀφεύκτως νὰ προσδοκῶσι στάσεις καὶ ἐπαναστάσεις.

Τοιαύτη μὲν περὶ αὐτοῦ εἶναι ἡ φύσις καὶ ἡ γέννησις τῆς ληστείας ἐν Ἑλλάδι· διὰ λόγους δὲ τοῖς πᾶσιν εὐλήπτους δὲν δημοσιεύομεν ἐνταῦθα σύγκρισιν ἢ παράθεσιν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ἐν πολλαῖς χώραις τῆς Δύσεως ληστείας· τοῦτο ὅμως θὰ πράξωμεν, ἂν, ὡς ἐλπίζομεν, δημοσιεύσωμεν ἀκολούθως καὶ γαλιιστὶ τὴν πραγματείαν ταύτην εἰς ἰδιαίτερον φυλλάδιον· τότε δὲ δὲν θὰ ἔχωμεν ἀνάγκη νὰ κάμωμεν ἡμεῖς τὴν παράθεσιν ταύτην, ἀλλ' ἀπλῶς θὰ μεταφέρωμεν ἀπὸ τοῦ Boissonade, anecdota graeca, tom. ij τὰς σελίδας 219—220 περὶ Καταλάνων, καὶ θὰ παραθεσώμεν τὰς σελίδας ταύτας πρὸς μίαν βιογραφίαν τοῦ χειροτέρου κλέφτου τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ C. Fauriel.

Οἷοι δὴ ποτε δὲ καὶ ἂν ἦσαν ἡ ἦαι οἱ ἄλλοτε μὲν κλέφται, νῦν δὲ οἱ λησταὶ καλούμενοι τῆς Ἑλλάδος, ἅς μάθωσιν ἤδη παρ' ἡμῶν οὗτοι, ὅτι οὐδεὶς οὔτε οἱ Γότθοι καὶ οἱ Βάνδαλοι ἄλλοτε, οὔτε οἱ Καταλάνοι καὶ οἱ Βούλγαροι, οἱ ἐρημώσαντες τὴν Ἑλλάδα, οὔτε ὁ Ἰμβραϊμης καὶ Κιουταχῆς, οἱ καταστρέψαντες τὴν Ῥούμελην καὶ τὴν Πελοπόννησον, οὔτε ἅπαντες οἱ Ἰησουῖται τῆς Πικτικῆς Προπαγάντας, οὔτε ἅπαντες οἱ δαίμονες τῆς καλᾶσεως σύσσωμοι ἂν ἤθελον ἐκστρατεύσει καθ' ἡμῶν, δὲν ἤθελον βλάψει τοσοῦτον τὴν δυστυχῆ ἡμῶν πατρίδα, ὅσον τὴν βλάπτουσιν οἱ λεγόμενοι σήμερον λησταί. Ἄς μάθωσιν οὗτοι, ὅτι ἂν ἦναι, ὅπως τοὺς περιεγραψάμεν, φιλότιμοι καὶ ὑψηλόφρονες, δὲν πρέπει, χάριν τοῦ παλικαρισμοῦ των, νὰ καταδέχωνται νὰ κυλῆται σήμερον τὸ ὄνομα τῆς δυστυχούς των πατρίδος εἰς τὸν βόρβωρον τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς αἰσχύνης· καὶ ἡ ἄλλοτε πατρὶς τῶν ἡρώων ν' ἀποκαλῆται σήμερον φωλεὰ τῶν ληστῶν, μόνον καὶ μόνον διότι δὲν ἀνέχονται οὗτοι τὴν πίεσιν τῶν ἀρχῶν καὶ τὴν προσβολὴν τῆς φιλοτιμίας των. Πῶς; διὰ νὰ μὴ προσβάλλεται ἡ φιλοτιμία σου, ὦ ἀνθρωπόμορφον θηρίον, καταδέχεσαι νὰ προσβάλληται ἡ φιλοτιμία τῆς πατρίδος σου; καὶ δὲν γινώσκεις, ὅτι οἱ πρόγονοί σου ἄλλοτε ἔλεγον οὐδὲν ἱερώτερον καὶ προσφιλέστερον τῆς πατρίδος; καὶ δὲν γινώσκεις, ὅτι ὁ γενόμενος παραίτιος προσβολῆς καὶ δυσφημίας τῆς πατρίδος του, γίνεται καὶ τοῦ μητροκτόνου μητροκτονώτερος, καὶ τοῦ πατροκτόνου πατροκτονώτερος, καὶ τοῦ ἱεροσούλου ἱεροσουλώτερος καὶ τοῦ σατανᾶ σατανικώτερος; Τί σὲ ὠφελεῖ, τέρας, νὰ νηστεύῃς τὴν τετάρτην καὶ τὴν παρασκευὴν, τί σὲ ὠφελεῖ νὰ ἀάπτῃς κηρὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν διὰ τῶν πράξεών σου ἀτιμάζεις τὴν πατρίδα σου; ἡ ἀτιμία τῆς πατρίδος σου δὲν εἶναι ἀσυγκρίτως

μεγαλειτέρα τῆς ἀτιμίας τῆς μητρὸς σου, τῆς ἀτιμίας τῆς συζύγου σου ἢ τῆς ἀτιμίας τῆς ἀδελφῆς σου; ἡ ἱερουσόλα κατὰ τῆς πατρίδος σου δὲν εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρα τῆς κατὰ τῶν οἴκων τοῦ Θεοῦ ἱεροσούλας; τοὺς οἴκους τοῦ Θεοῦ ἢ τὰς ἐκκλησίας κατασκευάζει καὶ εἰς μόνος ἀνθρώπος· καὶ ἂν σὺ, ἀνήμερον θηρίον, βεβηλώσης αὐτάς, ἓνας ἄλλος δύναται νὰ τὰς κατασκευάσῃ καλλιτέρας. Τὴν πατρίδα σου ὅμως κατεσκευάσαν ἅπαντες οἱ ἀπὸ κτήσεως κόσμου ἄνθρωποι, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ξανακατασκευάσῃσι τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν τιμὴν της, ἂν σήμερον τὰς καταστρέψῃς σὺ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ προσβάλληται ἡ φιλοτιμία σου, καὶ διὰ νὰ ἦσαι ἐλεύθερος νὰ φύνης σφρακτὰ εἰς τὰς σπᾶνας (ποιμνιστάσια).

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ στανῶν, ἅς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τὰ μεταβατικὰ ποίμνια καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας ἐχρησίμουν ὡς τροφεία τῆς ληστείας. Οἱ δὲ λησταὶ παρακολουθοῦσι τὰ μεταβατικὰ ποίμνια σχεδόν, ὥσπερ αἰσκιαὶ τὰ σώματα· ὡς παράδειγμα δὲ φέρομεν αὐτὴν τὴν ἀτυχῆ Ἀττικὴν· ἐξ ὅσων ἡμεῖς γινώσκομεν οὐδεὶς Ἀθηναῖος, καὶ ἴσως οὐδεὶς ἢ λιαν σπανίως ἐκ τῶν πέριξ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν κατοικῶν ἐγένετο ληστής, ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς οὐδέποτε σχεδόν οὔτε ἐπὶ Ὀθωνος οὔτε ἐπὶ τῆς μεσοβασιλείας οὔτε κατὰ δυστυχίαν ἤδη ἐξέλειπεν ἡ ληστεία· διότι λησταὶ ἐν αὐτῇ γίνονται ἢ αὐτοὶ οὗτοι οἱ παραχειμάζοντες ἐν τῇ Ἀττικῇ ποιμένες, ἢ ἄλλοι, παρακολουθοῦντες τὰ μεταβατικὰ ποίμνια των καὶ διατρεφόμενοι καὶ κρυπτόμενοι ὑπ' αὐτῶν. Ἐντεῦθεν προέρχεται, ὅτι διὰ νὰ ὠφελῶνται ὀλίγοι τινὲς ἰδιοκτῆται τῶν λεγόμενων λειβαθίων τῆς Ἀττικῆς, ἐνοικιάζοντες ταῦτα εἰς τοὺς ποιμένας, βλάπτεται τὸ σύνολον τῆς Ἀττικῆς, καὶ καταστρέφεται ὁ τόπος, εἴτε ὡς μένων ἀκαλλιεργήτος ἕνεκα τῆς συχνῆς ἀγκαρεύσεως τῶν χωρικῶν πρὸς καταδίωξιν τῆς ληστείας, εἴτε ὡς φιλοξενῶν αἰωνίως τὰ μὴ τόσον διακριτικὰ ἀπροσπάσματα τοῦ μεταβατικοῦ στρατοῦ, τὰ περιφερόμενα εἰς τὴν Ἀττικὴν πρὸς καταδίωξιν τῆς ληστείας. Μετὰ λύπης ἐμάθομεν, ὅτι τελευταῖον καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἔμειναν ἐξευγμένοι ἀροτῆρες βόες, διὰ νὰ μεαδῶσιν οἱ γεωργοὶ πρὸς καταδίωξιν τῆς ληστείας. Τὰ δὲ μελίσσια, τὰ ὁποῖα κατασκευοῦσιν εἴτε οἱ βλαχαιοποιμένες, ἢ οἱ λεγόμενοι λησταὶ, εἴτε καὶ τὰ μεταβατικά, καὶ αἱ ἄλλαι παντοειδῆς ζῆμια, τὰς ὁποίας πρόξενουσι ταῦτα εἶναι ἀνυπαλόγηται· διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ δὲ τις ὡς ἔγγιστα ταῦτα, πρέπει ν' ἀναλογισθῇ ὅτι τὰ πέριξ τῆς Ἀττικῆς ὄρη κατεγυμνώθησαν

καὶ αἱ πλείσται τῶν γαιῶν τῆς μένουσιν ἄγονοι ἢ καὶ πάν-
η ἀκαλλιεργητοὶ ἕνεκα τῶν κακῶν, τὰ ὅποια συνεπιφέρουσι τὰ
μεταβατικὰ ταῦτα ποιμνία.

Διὰ τὴν ἐξάλειψιν λοιπὸν ἡ ληστεία ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, πρέπει
πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ παύσῃ καὶ οὐδέποτε νὰ γενῶνται δυσ-
ρέσκεια εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ ἀποκατασταθῶσι μονίμως οἱ
ποιμένες. Διὰ τὴν ἐπιτευχθῆ δὲ τὸ πρῶτον, πρέπει νὰ προσκληθῆ
ὅσον ἔνεστι τάχιον ὁ λαὸς καὶ ν' ἀφεθῆ πάντῃ ἐλεύθερος νὰ
ἐκλέξῃ τὰς δημοτικὰς ἀρχάς του καὶ τοὺς βουλευτάς του· ἀλ-
λοίμονον ἂν ὁ λαὸς αἰσθανθῆ που ἐπέμβασιν ἢ δολιότητα ἐκ
μέρους τῶν ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως. Πρέπει δὲ καὶ αὕτη
νὰ πέμπῃ ὅσον ἔνεστι τιμίους καὶ φρονίμους ὑπαλλήλους εἰς
τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους. Πρέπει νὰ ὀργανισθῆ καὶ ν' ἀνυψω-
θῆ εἰς τοιαύτην περιωπὴν ὁ κλῆρος, ὥστε οὔτε οἱ ἀρχιερεῖς νὰ
στερῶνται καὶ αὐτῶν τῶν πρὸς περιοδεῖαν ἀναγκαίων ἐξόδων,
οὔτε ὁ λαὸς νὰ στερῆται τῆς διὰ φρονίμων καὶ ἐναρέτων ἱερο-
κλήρων ἐπ' ἄμβωτος τῶν ἐκκλησιῶν διδασκαλίας. Πρέπει δὲ
καὶ ἡ Βουλὴ, συνεννοουμένη μετὰ τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἐλαττώσῃ
τὴν γραφειοκρατείαν καὶ τὸ σμῆνος τῶν ὑπαλλήλων, ν' αὐξήσῃ
δὲ ἀνελόγως καὶ τοὺς μισθοὺς τῶν μετὰ τὴν γενικὴν ἐκκάθαρσιν
ἐναπομεινάντων, καὶ νὰ κηρύξῃ τὰς ὑπηρεσίας των μονίμως καὶ
διαρκεῖς, τῇ ἐξαιρέσει μόνῃς τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν ἤθελον
καταδικασθῆ οὔτοι ὑπὸ τῶν δικαστηρίων ἢ ἤθελον προαχθῆ.
Θέσεις ἐμπιστοσύνης νὰ ὑπάρχωσι μόνον αἱ τῶν ὑπουργῶν καὶ
αἱ τῶν γενικῶν γραμματέων· τὸ πολὺ δὲ καὶ αἱ τῶν νομαρχῶν
καὶ εἰσαγγελέων ἐκείνων, οἵτινες οἴκοθεν ἤθελον νομίσει, ὅτι
δὲν δύνανται νὰ ὑπηρετήσωσιν ὑπὸ ἄλλο ὑπουργεῖον, καὶ ἤθελον
ζητήσῃ τὰς παραιτήσεις των.

Διὰ τὴν γαίην δὲ τὸ δεύτερον ἀνάγκη κατεπίγουσα εἶναι ἐπί-
σης πρὸς ἐξάλειψιν τῆς ληστείας νὰ καταβληθῆ πᾶσα προσπά-
θεια εἰς τὴν μόνιμον ἀποκατάστασιν τῶν ποιμένων καὶ τῶν
ποιμνίων των καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Κράτους ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ
ἢ καὶ τὴν παντελῆ ἐξάλειψιν τοῦ γένους τῶν ἡμιαγρίων αἰγῶν.
Διὰ τὴν ἐπιτευχθῆ δὲ τοῦτο εὐκολώτερον, πρέπει νὰ ἐπιβληθῆ εἰς
τὰς αἰγὰς φόρος τριπλάσιος τοῦ τῶν πρόβατων. Πρέπει νὰ νομο-
θετηθῆ πρὸς τούτους, ὥστε ἕκαστος δῆμος νὰ ἔχῃ δικαίωμα νὰ
λαμβάνῃ ἀνὰ πέντε λεπτὰ δι' ἕκαστον πρόβατον ἢ ἐκάστην
αἰγὰ ὡς φόρον διαβάσεως ἀπὸ τῶν συνόρων του· ὁ φόρος δὲ
οὗτος οὔτε βαρὺς εἶναι οὔτε ἀδίκος· διότι ἕκαστον πρόβατον καὶ

μάλιστα ἐκάστη αἰγῆ, καὶ διαβαῖνον ἀπὸ τινος δήμου προξενεῖ
εἰς αὐτὸν ζημίαν διὰ τῆς νομῆς ἀσυγκρίτως μεγαλειτέραν τῶν
πέντε λεπτῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ταχέως θὰ ἴδωμεν τοὺς
ποιμένας νὰ ζητήσωσιν οἴκοθεν τὴν σταθερὰν διαμονὴν των
εἰς μέρη κατάλληλα. Πρέπει δὲ πρὸ πάντων νὰ μονιμοποιηθῶσι
καὶ τὰ ὑπουργεῖα καὶ νὰ μὴ ἀλλάσσωσι διὰ ψίλου πῆδημα
κατὰ μῆνα· ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ καιροὺς ὑπουργεῖα πρέπει νὰ
θεωρῶσι τὸν τόπον τούτον οὐχὶ ὡς ὁ κακὸς κηδεμὼν τὴν περι-
ουσίαν τοῦ κηδεμονευομένου, ἢ ὡς ἡ κακὴ μητριὰ τὴν προ-
γωγὴν τοῦ προγονοῦ τῆς· ἀλλ' ὡς ἄλλος φιλόστοργος καὶ φρό-
νιμος πατήρ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ἐγγυώμεθα μὲ τὴν ζωὴν
μας, καὶ μὲ πᾶν ὅ,τι ἔχομεν προσφιλές εἰς τὸν κόσμον τούτον,
ὅτι ἢ τε ληστεία θὰ ἐξάλειψῃ ταχέως καὶ διὰ παντὸς, καὶ ἢ
νέα Ἑλλάς θὰ δυνηθῆ νὰ ἐκπλήξῃ καὶ αὐθις τὸν κόσμον μὲ
θαύματα.

Περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων.

Μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως καὶ σχεδὸν μετὰ συγκινήσεως
ἐπέπομεν, ὅτι αἱ ἐν τῇ Δύσει ἐκδιδόμεναι ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες,
καίτοι ἀσχολούμεναι καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ καὶ σπουδαῖα, δὲν
ἀμελοῦσιν ὅμως νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὰς στήλας των καὶ πᾶν
τὸ ὑπὸ σοφῶν Εὐρωπαίων δημοσιευόμενον, εἴτε πρὸς δικαιολό-
γησιν ἢ ὑπεράσπισιν τοῦ ἔθνους μας, εἴτε πρὸς ὀρθμίσιν τῶν
κακῶς κειμένων· οὕτως ἄλλοτε ἡ Κλειῶ μετέφερεν εἰς τὰς
στήλας τῆς ὅλας τὰς σοφὰς πρὸς τε τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸ
ἔθνος συμβουλὰς τοῦ προέδρου τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν χρω-
γράφων Κυρίου Ἀλεξοῦδ· ὁμοίως δὲ φύσεως οὐσῶν τῶν συμ-
βουλῶν τούτων, πρὸς ὅσας καὶ ἡμεῖς ἐκ τύχης ἐδημοσιεύσαμεν
τότε διὰ τῆς περι συνεταιρισμοῦ πραγματείας μας, ἐσπεύσαμεν
νὰ μεταφέρωμεν καὶ ἐκεῖνας εἰς τὰς στήλας τῆς Μελίσσης πρὸς
ἐπικύρωσιν τῶν ἡμετέρων. Βραδύτερον ὁ Κ. Βερθόλδης ἐδημοσίευ-
σεν ἑτερά τινὰ πολύτιμα περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων, ταῦ-
τα μετέφρασεν ἀμέσως ἡ Κλειῶ, καὶ ἀπ' αὐτῆς μετηνεγάχαμεν καὶ
ἡμεῖς εἰς τὰς στήλας τῆς Μελίσσης πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὄσων καὶ

ἡμεῖς ἐδημοσιεύσαμεν τότε περὶ γεωργικῆς ἐταιρίας καὶ περὶ δασοποιίας. Ἢδὲ δὲ ὁ Κύριος Γουστάβος Ἐἰχθάλ ἐδημοσίευσεν ἕτερα ἅπαντα σπουδαιότατα περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων, ταῦτα δὲ ἐβράβυνε νὰ μεταφράσῃ καὶ δημοσιεύσῃ καὶ ἡ Κλειώ, αὐτὰ ταῦτα, ἐπικυροῦντα τὰ ὅσα καὶ ἡμεῖς τέλευταῖον ἐδημοσιεύσαμεν περὶ τῆς ἐν Συρίῳ ἑλληνικῆς ἀτμοπλοικῆς ἐταιρίας καὶ περὶ τῆς φύσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι ληστείας, σπεύδομεν νὰ μεταφέρωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς στήλας τῆς Μελίσσης.

Ἐκφράζοντες δὲ τὴν εὐγνωμοσύνην μας εἰς τοὺς σοφοὺς συναδέλφους συντάκτας τῆς Κλειῶς διὰ τὴν πολῦτιμον ταύτην ἀνάγνωσιν, ἣν συνεχῶς προσφέρουσιν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν διαβεβαιούμεν αὐτοὺς, μὲ τὸν θετικώτερον τρόπον, ὅτι διὰ τῶν δημοσιεύσεων τούτων εὐεργετοῦσι πραγματικὴν καὶ πολῦτιμον εὐεργεσίαν τὸ ἔθνος· ἃς μὰς ἐπιτρέψωσι δὲ ἤδη οἱ ἀναγνώσται τῆς Μελίσσης νὰ κάμωμεν καὶ εἰς αὐτοὺς τὴν ἐξῆς παρατήρησιν. Ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἀνέγνωσαν τὰς παραινέσεις μας πρὸς τὸν μέλλοντα Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐλησμόνησαν βεβαίως τὸν ἰσχυρισμὸν μας, ὅτι οὐδεὶς λαὸς εἶναι εὐδαιμονώτερος μὲν ἀλλὰ συνάμα καὶ δυσδαιμονώτερος τοῦ ἑλληνικοῦ, καὶ οὐδεὶς φιλοτιμώτερος αὐτοῦ· αὐτὰ ταῦτα περὶ τοῦ ἐπανελάβομεν καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς φύσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι ληστείας πραγματείᾳ, αὐτὰ ταῦτα ἔρχεται νὰ ἐπικυρώσῃ ἤδη μὲ τὸ κῦρος τῆς αὐθεντίας του κατὰ τὴν Κλειώ καὶ ὁ σοφὸς Οὐγκουάρτος, λέγων ἀεὶ τῆς ἐμμαντοῦ πείρας ἀρμόμιον τὸ δικαίωμα νὰ διαδηλώσω, ὅτι οἱ Ἕλληνες, καθ' ὅσον ἐδυνήθησαν νὰ τοὺς σπουδάσω, εἶναι ὁ εὐαγυότερος τοῦ κόσμου λαὸς ἅμα δὲ καὶ ὁ δυσδαιμονώτερος. » Ἀπαραλλάκτως δὲ, καὶ σχεδὸν κατὰ γράμμα ὁ σοφὸς Οὐγκουάρτος ἔρχεται νὰ ἐπικυρώσῃ καὶ τὰς λοιπὰς δοξασίας ἡμῶν περὶ τῆς φύσεως τῶν ληστῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ περὶ τοῦ δημοτικοῦ αὐτῶν συστήματος.

Ἀτὸ μέγα τῆς ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος δυστύχημα, τὸ πάντων τῶν ἄλλων παρεπομένων δυστυχημάτων παραγωγὸν, εἶναι καθ' ἡμᾶς, ἡ ἑλλειψὶς τῆς κυβερνητικῆς ἐκείνης αὐθεντίας, ἣτις ἀπορρέει ἐκ τῆς ἰσορροπίας τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν τοῦ τόπου δυνάμεων. Ἐὰν ἀληθεύῃ, ὅτι πᾶς ἕκαστος λαὸς ὑπεῖκει εἰς τὴν ἀνταξίαν αὐτῷ κυβερνήσιν, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει λαὸς μᾶλλον τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνάξιος νὰ κυβερνηθῇ. Καὶ ὅμως ὁ λαὸς οὗτος εἶναι φιλόνομος, εἶναι πρᾶος, εἶναι εὐάγωγος, ἄρα ὡς εἶπερ τις ἄλλος ἀντάξιός ἀγαθὸς καὶ σώφρωνος

κυβερνήσεως, ἐπιτηδείας, ἵνα χειραγωγῆσθαι αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εἰρηνικῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς πολιτικῆς ἀνυψώσεως. . . . .

«Οὕτως, ἡ ἀναδίωξις τῆς Ἀνατολῆς δεόν νὰ γίγῃ διὰ μόνης τῆς Ἀνατολῆς, τουτέστι διὰ μόνης τῆς φρονήσεως τῶν Ἀνατολιτῶν. Τὸ παράδειγμα τῆς Ἑλλάδος (παρατηρεῖ ὁ οὐδερκῆς Ἐἰχθάλ) ἀρκεῖ εἰς τὸ ὑποδείξαι τὸν κίνδυνον, τὸν μέλλοντα ἀναποδράστως νὰ ἐπέλθῃ, ἐὰν ἡ Δύσις ἤξῃ νὰ διαρρυθμίσῃ ὀκνοθεν καὶ ἀθαιρετωσὶ τὰ ἀνατολικά πράγματα. Εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ ἑαυτὴν, ἡ Ἀνατολὴ δικαιοῦται, ἵνα ἔχῃ ψῆφον ἰδίαν, ψῆφον δὲ οὐχὶ ἀπλήν ἀλλὰ τελεσιδικον. Εἶναι ἀδύνατον τοῦ λοιποῦ τὸ καθυποβάλλειν τὰ ἀνατολικά ζητήματα εἰς τὴν κρίσιν πολιτικῶν συνεδρίων ἄνευ τῆς παρουσίας ἀντιπροσώπου τῆς Ἀνατολῆς.

«Τοιαύτας καὶ παραπλησίας ἀρχάς, ἀπαύγασμα πρακτικοῦ καὶ πεφωτισμένου πνεύματος, ἐμβριθεστάτου νοῦς καὶ φιλανθρώπων αἰσθημάτων, εὐρίσκωμεν διατετυπωμένας ἐν πάσῃ σχεδὸν σελίδι τῶν «Δύο Κόσμων». Ὀλίγοι, ἀληθῶς ὀλίγοι τῶν ἐν τῇ Δύσει φιλελλήνων ἔγραψαν, καθάπερ ὁ σοφὸς οὗτος Γαλάτης μετὰ τσαύτης ζήσεως μετ' ὅσης καὶ φιλοσοφικῆς πεποιθήσεως ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς ἐν γένει Ἀνατολῆς. Εἰς ἐπίμειτρον ὅμως τῶν εἰρημένων, καὶ πρὸς μείζονα ἐκτίμωσιν τοῦ λίαν φιλελλήνου συγγραφέως, πιστεύομεν ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται θὰ διεξέλθωσιν εὐφροσύνως, ὡς ἐν ἐπιλόγῳ, τὰς ἐπομένας περικοπὰς, κατ' ἐκλογὴν μεθερμηνευθείσας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐκ τοῦ περὶ Ἑλλάδος κεφαλαίου.

«Κύριος τοῦ προκειμένου πονήματος σκοπὸς εἶναι τὸ ἐξαγομμενον εἰκοσαμήνου ἐν Ἑλλάδι διατριβῆς ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου 1833 μέχρις Ἰουνίου 1835.

«Κατὰ τὴν διατριβὴν ταύτην ἡδυνήθημεν νὰ παρατηρήσωμεν τὴν ἐκδοσιν τῆς πρώτης ἀποπειρας, ἣν ἐπεχείρησεν ἡ Εὐρώπη, ὅπως ἀναγεννήσῃ ἔθνος τι τῆς Ἀνατολῆς.

«Ὁμολογητέον ὅτι ἡ ἀπόπειρα ἀπέτυχεν.

«Παρατηρήθη ἀπ' ἐνός μὲν ὅτι ἔθνος γενναῖον καὶ εὐλόγως σεμνυόμενον ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ ὑπάρξει τετραχισχίλιων ἐτῶν καὶ ἐπὶ τῇ προστάτῳ ἀπελευθερώσει του, ἐθυσίασθη μετ' ἀδιαφο-

ρίας και ψυχρότητος εἰς τὰς ἀρμοδιότητας τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας· ἀφ' ἑτέρου δὲ, ὅτι τὸ παρὰ τῆς Εὐρώπης ἐκλεχθὲν συμβούλιον πρὸς διοργανώσιν τοῦ ἔθνους τούτου κατέστη θεάτρον οἰκτιστῶν διχονοιῶν, ἐστία ἀναρχίας καὶ ὀλεθρίων μηχανορραφημάτων.

Ἀπαρατηρήθη πρὸς τούτους, ὅτι οἱ Ἕλληες προετίμησαν τὸ τῆς πατρίδος συμφέρον ἀντὶ τῆς ἐλπίδος τῆς ἑαυτῶν προσωπικῆς εὐμερίας, καὶ ὅτι ὀλόκληρον τὸ ἔθνος κατέδειξεν ὑπομονὴν θαυμασίαν ἀπέναντι τῶν μηχανημάτων καὶ τῶν ἀταξιών ὧν ἐγένετο θύμα.

«Οὗτω διακειμένω τῶν πραγμάτων, ὅποιαν ἀξίαν ἠδυνάμεθα ἡμεῖς ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὰς πολλάκις ἐξακοντισθείσας κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς παντοίας ἀληθείς τε καὶ μὴ αἰτιάσεις; Ἐνταῦθα ἡ ἠθικότης τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ἠθικότης τῆς Δύσεως ἴσταντο ἐνώπιον ἀλλήλων ἐν στιγμῇ ἐπισήμῳ· ταύτην δὲ τὴν φορὰν ἐσβαίως δὲν ἐφαίνετο ἡ Δύσις ὑπερέχουσα.

«Καίτοι λοιπὸν ὁμολογοῦντες τὴν πολλαπλὴν ὑπεροχὴν, ἣν ὀφείλομεν εἰς τὸν μέγαν μὲν καὶ γενναῖον, ἀλλὰ καὶ ἀτελεῖ πολιτισμὸν ἡμῶν, ἀγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ ὑπεροχὴ αὕτη δὲν εἶναι οὔτε τοσοῦτον ἀπόλυτος, οὔτε τοσοῦτον γενική, ὅσον κοινῶς ὑπολαμβάνεται.

«Τὰ παθήματα, ὅσα ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑπέστη ἡ Ἑλλάς, θὰ ἦσαν προανάκρουσμα ἄλλων παθημάτων, ἐπιφυλασσομένων εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν, ἐὰν ἡ Δύσις, προσκαλουμένη ποτὲ νὰ ἐπέμβῃ ἐπὶ μακρότερον χρόνον εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἄλλου ἡμίσεως τοῦ κόσμου, ἐμελέτα νὰ ἐνεργήσῃ μετὰ τοῦ αὐτοῦ αἰσθηματοῦ τῆς ὑπεροχῆς καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀδιαφορίας, ὡς ἐνήργησεν ἐν Ἑλλάδι. Ἡ τῶν πρώτων ἡμερῶν ὑπομονὴ δὲν ἐὰν παρετίετο ἐπὶ χρόνον ἀόριστον· θὰ μετεβάλλετο ἐντὸς ὀλίγου εἰς οἰκτρὰν ἀντιδράσιν.

«Ἡ μεγίστη τῶν ἀπελευθερώσεων, ἐκ τῆς ὁποίας σήμερον ἐξήρτηνται ἅπασαι αἱ λοιπαί, εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ἀνατολὴ ἔχει ἀνάγκην ν' ἀπαλλαγθῇ τοῦ ἀναθέματος, δι' οὗ ἡ ἡμετέρα ὑπερῆφανος ἐπιστήμη ἐστιγματίσῃ τὴν ἀμάθειάν τῆς· συγχρόνως δὲ θ' ἀπελευθερωθῶσιν αἱ φυλαὶ καὶ αἱ πολυάριθμοι τάξεις, τὰ πλήθη τῶν πτωχῶν τῷ πνεύματι, ἅτινα παρίστανται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν συνένοχοι τοῦ ἀσυγχωρήτου ἀμαρτήματος τῆς ἀμαθείας καὶ δὲν δύνανται νὰ

ἐξαλείψωσι τὸ ἀμάρτημα τοῦτο δι' ἑτέρων μεγάλων προτερημάτων.

«Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη πρέπει νὰ ᾖ ἡ τελευταία θρίαμβος τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας· ὡς πρώτιστον ὅμως ὄρον τῆς κατορθώσεώς τῆς ἀπαιτεῖ προσπάθειαν διοργανώσεως πολὺ μείζονα τῶν προγενεστέρων καὶ νέαν ἀνάπτυξιν ἀρχῶν τάξεως καὶ ἐξουσίας· . . . . .

«Ἐἶδον τοὺς Ἕλληνας (λέγει ὁ Κ. Οὐρκουάρτος) ὡς πολίτας καὶ ὡς στρατιώτας· ὡς ληστές καὶ ὡς πειρατές· εἶδαν αὐτοὺς τρώγοντας τὸν ἄρτον τῆς ἐργασίας, τῆς στρεψοδικίας καὶ τῆς βίας· ἐπεσκέφθη ἀπαντὰ τὰ χωρία τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν μεθορίων τῆς Παννονίας, τῆς Δακίας, καὶ τῆς Ἰλλυρίας μέχρι τῆς νοτίου παραλίας τῆς Κρήτης. Ἐκ τῆς ἑμαυτοῦ πείρας ἀρούμαι τὸ δίκαιωμα νὰ διαδηλώσω ὅτι οἱ Ἕλληες, καθ' ὅσον ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς σπουδάσω, εἶναι ὁ ΒΥΑΓΩΓΟΤΑΤΟΣ τοῦ κόσμου λαὸς, ἅμα δὲ καὶ ὁ ΔΥΣΒΙΑΣΤΟΤΑΤΟΣ· καὶ ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν προτερημάτων, ἐφ' οἷς αἰεποτε διαπρέπουσι, δύο εἰσὶ τὰ ἐξοχώτερα, ἡ φιλομάθεια καὶ τὸ φιλοκερδές.

«Ἰπάρχει καὶ τρίτον τι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐλατῆριον, τὸ τῆς φιλοδοξίας. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἀγαπῶσιν οἱ Ἕλληες τὴν δόξαν καὶ σήμερον, ὅπως ἠγάπησαν αὐτὴν ἀνεκαθεν, κέκλινται νὰ ἀναλάβωσιν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν θέσιν, ἣν κατέσχον καὶ πρότερον.

«Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εὖρεν ὁ Κ. Οὐρκουάρτος τὰ πρότυπα τοῦ δημοτικοῦ συστήματος, ὅπερ ὀφείλει, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῆς διοργανώσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας· ἐκ τούτων ἐξελέξατο ὅσα ἐν τῷ συγγράμματι του ἐπάγει παραδείγματα. Διὰ τοῦ δημοτικοῦ συστήματος ἐτήρησαν οἱ Ἕλληες ἀλώδητον τὴν γλώσσάν των, τὴν ἐθνικότητά των καὶ τὴν θρησκείαν των, ἅπερ σύμπαντα ἀπώλοντο, ὅπως ἀπώλετο καὶ τὸ σύστημα ἐκεῖνο. Τὸ δημοτικὸν σύστημα διέπλεσε παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ συνετήρησις τοῦ πνεύματος τοῦ συνεταιρισμοῦ, εἰς τὸ ὅποιον ὀφείλουσι τὴν πρόσφατον ἐμπορικὴν εὐμερίαν των καὶ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν· . . . . .

Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶναι, ὡς πιστεύουσιν οἱ πολλοί, τόπος οἰκούμενος ὑπὸ λαοῦ φιλοταράχου καὶ ἐπιδημομένου εἰς τὴν διαρπαγὴν καὶ εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ ΕΝΔΟΞΟΣ τῶν κλεφτῶν γενεὰ διέτριβεν ἐν μόνῃ τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι, ἐν τοῖς ὄρεσι τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ηπειροῦ, ἐνθα τὰ ὄπλα ἐν ταῖς χερσὶ διὰ παντὸς ἔχουσα, κατῴρθωσε νὰ τηρήσῃ τὴν ἑαυτῆς ἀνεξαρτησίαν ἐναντίον τῶν Τούρκων· οἱ λοιποὶ Ἕλληνες ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον, εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν· καθὼς δὲ συμβαίνει παντοῦ ἄλλοθι, οὕτω καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι γεωργοὶ καὶ ποιμένες καὶ ἔμποροι καὶ ναυτικοὶ ποθοῦσιν ἐν πᾶσι τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν, ὅπως σπεύρωσι καὶ θερίζωσι, ὅπως ἐργάζωνται καὶ κερδαίνωσιν. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διαπρέπει, ὡς εἶδομεν, καὶ ἐπὶ τῇ μεγίστῃ εὐκολίᾳ, μεθ' ἧς συμμοροῦται πρὸς πάσας τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀρχῆς· ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἀγαθῆς ταύτης τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτήρος προθυμίας οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι μία χώρα, ἧς οἱ μὲν κάτοικοι διατελοῦσιν εὐάριθμοι, αἱ δὲ ἀγαθαὶ γαίαι εἰσέτι διαθέσιμοι, παρέχει πολὺ πλείονας παρὰ πᾶσαν ἄλλην εὐκολίας εἰς κυβερνήσιν συνετὴν καὶ φιλόφρονα.

«Ἐλάχιστη τάξις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους δύναται προσφυῶς νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ἀντιστοιχοῦσαν τάξιν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐθνῶν. Βεβαίως ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος αἱ υπερβατικαὶ φύσεις, τὰς ὁποίας ἐν ταῖς κοινωνίαις τῆς Δύσεως διαπλάττουσιν ἢ τε θεραπεία τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ἢ τῶν ἠθῶν κομψότης καὶ τοῦ πλοῦτου ἢ δύναμις. Ἀντιπαρβάλλοντες ὁμως τοὺς ἀγρότας, τοὺς ναῦτας, τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς ἀγροδιαίτους γαιοκτῆτας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, δὲν θά τοὺς εὕρωμεν ὑστεροῦντας οὔτε κατὰ τὴν εὐφυίαν, οὔτε κατὰ τὴν ἠθικότητα. Ἡ παρούσα γενεὰ, διὰ τὴν ἔκτακτον θέσιν ἐν ἧ εὐρέθῃ, διὰ τὰς προσπάθειας ὅσας ἠναγκάσθη νὰ καταβάλῃ πρὸς ἀνάκτισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς, διὰ τὴν προσοχὴν, ἣν ἐδέξασθε νὰ ἐπιστήσῃ εἰς τὰ ἐν Εὐρώπῃ μεγάλα πολιτικὰ συμβάντα, τὰ συνδεόμενα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μετὰ τῆς τύχης τῆς, προέβη εἰς μέγαν βαθμὸν διανοητικῆς ἀναπτύξεως. Θαυμάζει ὁ ξένος, ἀκούων καὶ τὸν ἐλάχιστον ἐν Ἑλλάδι ἀγροίκον, λαλοῦντα περὶ τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος του καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσίας.

«Ἔνεκα τῶν στενῶν σχέσεων, δι' ὧν ἡ τῆς Ἑλλάδος τύχη συνδέεται μετὰ τῶν πολιτικῶν τῆς Εὐρώπης συμφερόντων, κατέστη δυστυχῶς ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πεδίον ἀγῶνων, ἐνθα, αἱ πρὸς ἀλλήλους πολεμίως διακειμεναι δυνάμεις, αἱ φοβούμεναι νὰ ἀγωνισθῶσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, κατέβησαν ὅπως ἀναμετρήσωσι καὶ δοκιμάσωσι τὴν ἰσχύν των.»

Σημ. τοῦ Συντάκτου τῆς *Μελίσσης*. Ἐπειδὴ γίνεται πολὺς λόγος ἐναυθῆ περὶ τοῦ παρ' Ἑλλησιν ἐπικρατοῦντος δημοτικοῦ συστήματος, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ περιγράψωμεν ἐν τοιοῦτον σύστημα, ὑπάρχον καὶ ἤδη. Ἐν Ἠπειρῷ, ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ὑπάρχει δημοτικὸν τι σύστημα, παραπλήσιον τῆς ἠμοσπονδικῆς δημοκρατίας τῆς Ἀμερικῆς· τεσσαράκοντα εἰς τὰ χωρία, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἠμοσπονδίαν ταύτην, καὶ ὀνομαζόμενα κοινῶς Ζαγόρι. Ἐκαστὸν χωρίον ἐκλέγει τὰς δημοτικὰς ἀρχάς του, καὶ διοικεῖ τὰ δημοτικὰ του πράγματα χωρὶς τὴν ἐλαχίστην ἀνάμιξιν οὔτε τῆς τοπικῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, οὔτε τῆς ἠμοσπονδίας, οὔτε ἄλλου τινὸς οἴου δὴ ποτε. Οἱ προσετώτες δὲ ἢ οἱ δημογέγοντες ὄλων ὁμοῦ τῶν τεσσαράκοντα χωρίων ἐκλέγουσι τὸν γενικὸν προσετώτα ἢ ἄρχοντα τῆς ἠμοσπονδίας, ὅστις ἐδρεύει ἐν Ἰωαννίνοις· οὗτος, συνηνοούμενος μετὰ τῶν τοπικῶν ὠθωμανικῶν ἀρχῶν, διοικεῖ τὸ σύνολον τῆς ἠμοσπονδίας· οὐδὲν ὅμως δικαίωμα ἔχει νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ ἰδιαιτέρα ἐκαστοῦ χωρίου, οὔτε αὐτοῦ τοῦ τῆς γεννήσεώς του, ὅπου μάλιστα, ὅταν ἐκ τύχης εὐρίσκηται, εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ὑποτάσσῃται εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἐγγχωρίου προσετοῦ, νὰ συμμερίζηται καὶ τὰ θάρη τῶν συγχωρίων του, καίτοι ἄλλως διοικῶν τὸ σύνολον τῆς ἠμοσπονδίας. Τὸ δημοτικὸν τοῦτο σύστημα τοῦ Ζαγορίου εὐκέρησεν εἰς τοσοῦτον ταῦς κατοίκους, τῆς ἄλλως πετωρῶδους καὶ ἀγόνου ἐκείνης γῆς, ὥστε εἰς τὸ Ζαγόρι σήμερον εὐρίσκει τις παλάτια ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρήμου, εὐρίσκει πλείονα τῶν εἰκοσι πέντε τοσοῦτον καλῶς καταρτισμένα ἑλληνικὰ σχολεῖα, ὥστε πολλὰ τούτων δύνανται νὰ παραβληθῶσι μετὰ γυμνάσια· εὐρίσκει πρὸς τούτοις δέκα προδευαγωγεῖα καὶ τεσσαράκοντα ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα· ἀμφιβάλλομεν δὲ ἂν ὑπάρχῃ ἐν Ζαγορίῳ ἄνθρωπος, μὴ δυνάμενος νὰ ἀναγνώσκη καὶ νὰ γράφῃ. Ἡ δὲ πενία παρ' αὐτοῖς εἶναι πάντῃ ἀγνωστος.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ.

Αον.

Περὶ καταστάσεως τῆς καλλιεργείας
ἐν Ἀγγλίᾳ.

Μία τῶν σπουδαιότερων αἰτιῶν, εἰς τὴν ὁποίαν γενικῶς ἀποδίδουσι τὴν γεωργικὴν εὐτυχίαν τῆς Ἀγγλίας, εἶναι ἡ μεγάλη καλλιέργεια. Ἡ αἰτία αὕτη, ὡς καὶ ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία, ἔχει κάποιαν πραγματικότητα· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀνακαλύπτεται μεγάλη ὑπερβολὴ εἰς τὰς ἐκφράσεις.

Τὸ Βρεττανικὸν ἔδαφος δὲν διαιρεῖται μόνον εἰς μεγάλας μισθουμένας ἀγροικίας, ὡς οὔτε ἀπαρτίζεται μόνον ἀπὸ μεγάλας ἰδιοκτησίας. Εὐρίσκονται ἐκεῖ ἀναμφιβόλως μέγιστοι ἐκμισθώσεις, ὅσαι καὶ μέγιστοι ἰδιοκτησίαι, ἀλλ' αὗται δὲν ἀποτελοῦσι τὴν πλειονότητα τῶν μισθουμένων ἀγροικιῶν· ἀπαντὰ τις ἐν Ἀγγλίᾳ συγχρόνως ἀπειρον πλῆθος μετρίας ἐκτάσεως ἀγροικιῶν, αἵτινες ἤθελον θεωρηθῆναι τοιαῦτα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ· ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν μικρῶν ἐκμισθωτῶν ὑπερβαίνει πολὺ τὸν τῶν μικρῶν ἰδιοκτητῶν ἀριθμὸν· εἰς 200,000 περίπου οἱ ἐκμισθωταὶ εἰς μόνην τὴν ἰδίως Ἀγγλίαν, τοῦθ' ὅπερ δίδει εἰς ἐκάστην ἀγροικίαν 600 περίπου στρέμματα, συμπεριλαμβανομένων εἰς ταῦτα καὶ τῶν χέρσων γαιῶν.

Εἰς διάφορα μέρη, ὡς εἰς τὰ ὄροπέδια τοῦ Βιλτς, τοῦ Δορσέτ, τοῦ Λινκόλν καὶ τῆς Γόρκης, μισθούμεναι ἀγροικίαι ἐκτάσεως πολλῶν χιλιάδων στρεμμάτων δὲν εἶναι σπάνιαι· ἀλλ' εἰς ἄλλα μέρη, ὡς εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπαρχίας ἐν γένει, ἀγροικίαι 100—120 στρεμμάτων εἰσὶν αἱ κοινότεραι. Ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Σιέστερ, εὐρίσκονται πολλαὶ ἀγροικίαι μικρότεραι τῶν 40 στρεμμάτων. Ἐκ τῶν 200,000 ἐκμισθωτῶν, τὸ ἡμισυ καλλιεργοῦσι τὰς μισθουμένας γαίας διὰ τῶν βραχιόνων αὐτῶν καὶ τῶν οικογενειῶν των. Ἐν Σκωτίᾳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκμισθωτῶν ὑπερβαίνει τὰς 50,000, ἐν δὲ τῇ Ἰρλανδίᾳ ἀναβαίνει εἰς 60,000.

Ἐχομεν καὶ ἡμεῖς ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἰσότημον τῆς Ἰρλανδίας ἐν τοῖς πέντε ἢ ἕξ ἑκατομμυρίοις τῶν μικρῶν ἐκμισθωτῶν καλλιεργούντων γαίας κατωτέρας τῶν 70—80 στρεμμάτων, ἔχομεν δ' ἐπίσης καὶ τὸ τῆς Ἀγγλίας ἰσότημον εἰς τὰς τετρακοσίας ἢ πεντακοσίας χιλιάδας ἐκμισθωτῶν ἐχόντων ἐκτάσεις κατὰ μέσον ὄρον 500—600 στρεμμάτων ἀγροικίαι πολλῶν χιλιάδων στρεμμάτων δὲν εἶναι καὶ παρ' ἡμῖν ὅλος ἄγνωστοι. Εὐρίσκονται ὀνομαστὶ εἰς τὰ περίξ τῶν Παρισίων, καὶ παρουσιάζουσι τὸ ὠραιότερον καὶ ἐντελέστερον ὑπόδειγμα τῆς μεγάλης καλλιεργείας. Μᾶς λείπουσι ἀναμφιβόλως τὰ ἀπέραντα ἐκεῖνα κτήματα τὰ ὁποῖα, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ ὀλίγα ὄντα τὸν ἀριθμὸν, ἀπαντῶνται μόνον εἰς τὰς ἀγωνωτέρας χώρας, ὡς εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Ὀρεινῆς Σκωτίας, ἢ εἰς τὰ μεσημβρινὰ ὄροπέδια τὰ ἐκ κρητίδος γῆς συνιστάμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι πρόσφορα μόνον διὰ τὰς βοσκὰς τῶν προβάτων. Ἡ ἀγγλικὴ λοιπὸν γεωργία εἶναι ὑπερτέρα τῆς γαλλικῆς οὐχὶ κυρίως ὡς ἐκ τῆς μεγαλητέρας ἐκτάσεως τῶν κτημάτων. Ἡ σύγκρισις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν εἶναι πλησιέστερα κατὰ τὴν σχέσιν ταύτην μᾶλλον ἢ κατ' ἐκείνην τῆς ἰδιοκτησίας.

Ἡ ἀληθὴς ὑπεροχὴ τῆς γεωργικῆς καταστάσεως τῆς Μεγάλης Βρετανίας (καθόσον ἡ Ἰρλανδία ἀπαιτεῖ νὰ ἐξετασθῆ χωριστὰ), ἐμφαίνεται διὰ τῶν ἐξῆς δύο κυριωτέρων σημείων 1) διὰ τῆς σχεδὸν γενικῆς χρήσεως τῶν τακτικῶν ἐκμισθώσεων, αἵτινες ἀποκαθιστῶσι τὴν γεωργίαν εἰδικὴν βιομηχανίαν καὶ 2) διὰ τῆς ποσότητος τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον κατέχοντες οἱ ἐκμισθωταὶ δὲν φοβοῦνται νὰ δαπανήσωσιν εἰς τὴν γεωργίαν.

Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ τοιοῦτου συστήματος τῶν ἐκμισθώσεων ὡς πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει μέσα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους, καὶ μάλιστα ὡς πρὸς τὸ γνωστὸν εἶδος τῆς ἐτησίου ἐνοικιάσεως τῶν γαιῶν εἶναι ἐπαισητὸν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλλίας ἐνθα εἰσῆχθη καὶ εἶναι ἐν χρήσει καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐκμισθώσεως. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ μεγάλη ἀρχὴ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας ἐφαρμοζομένη εἰς τὴν γεωργίαν· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μορφώνεται ἰδίᾳ κλάσις ἀνθρώπων ἀφοσιωμένων ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τὴν τέχνην τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν καὶ καθιερούντων τὴν ζωὴν των ὀλόκληρον εἰς αὐτήν. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δὲν εἶναι καθαυτὸ ἐργάται, ἀλλ' εὐπορώτεροι τούτων, μᾶλλον φωτισμένοι, καὶ φέρουσι τὸ βάρος μεγαλητέρας εὐθύνης. Δι' αὐτοὺς ἡ γεωργία εἶναι βιομηχανία ὑποκειμένη

εις τὰς προπετείας τοῦ κέρδους ἢ τῆς ζημίας καὶ ἐν αἰ τιθάνονται τῆς ζημίας παρουσιάζονται ὅσπερ μεγάλα ὥστε νὰ κρατῶσιν ἀγρυπνον ὅλην τὴν προσηχὴν των, αἱ τοῦ κέρδους ἀκοῦσιν ὡσαύτως ὅπως διεγείρωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν μεταξύ των ἀμίλλαν. Ἡ Ἀγγλία εἶναι πλήρης περιουσιῶν ἀποκτηθεισῶν διὰ τῆς γεωργίας· τὰ παραδείγματα τούτων ἀποκαλιστῶσιν ἐκεῖ τὸ στάδιον τῆς γεωργίας ἐν τῶν μᾶλλον ἐπιζητήτων, ὅχι μόνον διὰ τὸ κέρδος, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ γεωργία εἶναι συγχρόνως ἐν τῶν εὐαρεστωτέρων, ἐντιμωτέρων καὶ ὑγιεινοτέρων σταδίων, διὰ τε τὸ σῶμα καὶ διὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἀποκλειστικοὶ θιασῶται τῆς μεγάλης ιδιοκτησίας δὴσθηρίσθησαν ὅτι ἡ μεγάλη ιδιοκτησία ὑπῆρξεν ἡ ἀπορασιαστικὴ αἰτία τῶν μακροχρονίων ἐκμισθώσεων· τούτο εἶναι ἀπάτη. Ἡ τοιαύτη ἐκμισθώσις δὲν εὑρίσκεται παντοῦ ὅπου εἶναι ἡ μεγάλη ιδιοκτησία, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀπαντᾶται αὕτη ὅπου δὲν εἶναι μεγάλη ιδιοκτησία. Ἐν Ρωσσίᾳ, ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐν Οὐγγαρίᾳ, ὑπάρχουσι μεγάλοι ιδιοκτῆται ὅτινες ἔχουσι ἐνοικιαστὰς χωρικοὺς ἐν ἀγγαρίᾳ καὶ οὐδόλως ἐκμισθωτάς. Ἐν Γαλλίᾳ, εἰς τοὺς πέριξ τῶν Παρισίων νομοῦς, ἐπικρατεῖ ἡ μεσαία ιδιοκτησία, καὶ ἐν τούτοις εὑρίσκονται ἐκεῖ ἐκμισθωταί· ἡ ἐκμισθώσις συμβιβάζεται θεβαίως καλῆτερα μετὰ τὴν μεγάλην ιδιοκτησίαν παρὰ μετὰ οἰανδήποτε ἄλλην, ἀλλ' εἶναι δυνατὴ μ' ὅλα τὰ εἶδη τῶν ιδιοκτησιῶν καὶ μ' αὐτὴν τὴν μικράν.

Λέγουσιν ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα μακρὰ προθεσμίαι ὅπως εὐτυχῆσῃ ἡ ἐκμισθώσις καὶ ὅτι μόνη ἡ μεγάλη ιδιοκτησία δύναται νὰ παραχωρήσῃ τοιαύτας προθεσμίας· καὶ τοῦτο εἶναι ἀπάτη. Ἡ μακρὰ προθεσμία ἀποβαίνει θεβαίως ὠφέλιμος, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ πάντοτε ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι σχεδὸν ἀγνωστὸς, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, συμβαίνει πολλάκις νὰ μὴ ὑπάρχῃ οὐδόλως συμπερωνημένη προθεσμία. Τὰ τρία τέταρτα τῶν ἐκμισθώσεων γίνονται, ὡς τὰς ὀνομάζουσιν ἐκεῖ, at will κατὰ βούλησιν, δηλ. ἀμρότερα τὰ μέρη δύναται νὰ παρατηθῶσι τῆς ἐκμισθώσεως εἰδοποιούντες ὁ εἰς τὸν ἕτερον πρὸ ἐξ μηνῶν. Δὲν λέγω ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ καλῆτερον συμβόλαιον, γνωρίζω ὅτι δὲν εἶναι κατορθωτὸν εἰμὴ εἰς περιστάσεις τινὰς, γνωρίζω μάλιστα ὅτι τὴν στιγμήν ταύτην ὑπάρχει τάσις ἐν Ἀγγλίᾳ ὅπως δίδωσι προθεσμίας καὶ μάλιστα μεγάλας εἰς τὰς ἐκμισθώσεις· ἀλλὰ λέγω τοῦτο, ὅπερ ἐστὶν ἀφιλονείκητον, ὅτι δηλ. ἡ ἀγροτικὴ ιδιοκτησία τοῦ τόπου ἐκείνου ἐβελτιώθη δι

ἐκμισθωτῶν οἵτινες, κατὰ μέγα μέρος, εἶχον ἐκμισθώσεις ἐνιαυσίους μόνον.

Εἶναι ἤδη γνωστὸν τὸ χρηματικὸν κεφάλαιον τὸ ὅποιον οἱ ἐκμισθωταὶ οὗτοι διαθέτουσιν. Ἰπελόγιζον ἐν Ἀγγλίᾳ, πρὸ τοῦ 1848, εἰς 50 φράγκα κατὰ στρέμμα τὸ ἀναγκαίου εἰς πάντα καλὸν ἐκμισθωτὴν κεφάλαιον. Πολλοὶ ἀναμφιβόλως δὲν εἶχον τόσα, πλὴν ἄλλοι τινες εἶχον περισσώτερα· ὅλοι ἐνεργοῦσι προκαταβολὰς εἰς τὴν γῆν μετὰ πλήρους ἐμπιστοσύνης. Εἰς τὸν τόπον τοῦτον, ἔθθα ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον προκαλοῦν πανταχόθεν τὰ κεφάλαια καὶ τοῖς ὑπάρχοντα λαμπρὰ κέρδη, εὑρίσκεται μολοῦ τοῦτο μέγα πατὸν κεφαλαίων, τὰ ὅποια προτιμῶσι καλῆτερα νὰ ἐνασχοληθῶσιν εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ ἡμέτεροι γεωπόνοι κουρεύωσιν, ὡς οἱ ἴδιοι λέγουσι, τὸ ὠν, καὶ θεωροῦσιν ὡς τὸ πρῶτον κέρδος πᾶσαν οἰκονομίαν, ἐν Ἀγγλίᾳ τὰνάπαλιν προθυμοποιεῖται ἕκαστος νὰ θέσῃ περισσώτερα χρήματα εἰς τὸ ἔδαφος. Ἡ ἐμπιστοσύνη αὕτη ἐξήρηται κάπως ἀπὸ τὴν μεγάλην γεωργίαν. Διὰ τὴν ἰδίως διὰ τῆς μεγάλης γεωργίας ἤρχισαν νὰ γίνωνται αἱ μεγάλα δαπάναι· αὕτη δίδει καθεκστὴν τὰ ἐκπληκτικὰ παραδείγματα τοῦ βιομηχανικοῦ πνεύματος ἐφαρμοζομένου εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους· ἀλλ' ἐπίσης ἢ τε μεσαία καὶ ἡ μικρὰ καλλιέργεια ἔρχονται ἀμέσως κατόπιν ὁ μικρὸς ἐκμισθωτὴς ὅστις ἔχει χιλιάδας τινὰς φράγκων πατρικὴν κληρονομίαν δὲν διστάζει περισσώτερον ἀπὸ τὸν μέγαν κεφαλαιοῦχον, ὅστις ἔχει δεκάκις καὶ ἑκατοντάκις περισσώτερα, νὰ τὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὴν γεωργίαν· ἀμφότεροι ἐκτίθενται συγχρόνως καὶ πολλάκις ἐπὶ τῇ χάσει μόνης ἐνιαυσίου μισθώσεως, εἰς δαπάνας αἰτινες ἤθελον φανῆ παρ' ἡμῖν μέγιστοι καὶ τὰς ὁποίας μόνον οἱ ιδιοκτῆται δύναται νὰ ἐπιχειρῶσιν ἀλλαχού· ὅταν οἱ ἐκμισθωταὶ ζητῶσι μεγάλας προθεσμίας ἐκμισθώσεων τοῦτο πράττουσιν ὅπως δυνήθωσι νὰ δοθῶσι, μετὰ πλειοτέρας ἀσφαλείας, εἰς τὰς πάντοτε αὐξανούσας δαπάνας ταύτας.

Ἀποδίδουσι γενικῶς εἰς τὴν μεγάλην γεωργίαν τὴν ἀντικατάστασιν τῶν βοῶν διὰ τῶν ἵππων καὶ τῶν βραχυόνων διὰ τῶν μηχανῶν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον αἱ μεγάλα ἀγοραὶ παντὸς εἶδους ὑπασμάτων, αἱ δαπάναι διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν τῶν δρόμων καὶ τῶν φραγμῶν, τῶν διὰ τὰς χωροσταθμίσεις ἐργασιῶν, τῶν διὰ τὰς διοχετεύσεις τῶν ὑδάτων, διὰ τὰς ἀρδεύσεις κλπ. νὰ

σύγχυσις. Ἡ ἕξις τῶν τελειοποιημένων μεθόδων, δηλ. ἡ ἔμφρων χρήσις τοῦ κεφαλαίου, εἶναι σημεῖον πλουσίας καὶ πεφωτισμένης μάλλον, ἢ μεγάλης γεωργίας. Οἱ τε μικροὶ καὶ οἱ μεσαῖοι ἐκμισθῶνται ἐνοουσίαι τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα τοσοῦτον καλῶς ὅσον καὶ οἱ μεγάλοι, εἴτε ἐν Ἀγγλίᾳ εἴτε παντοῦ ἀλλαχοῦ ὅπου ἡ γεωργία εἶναι ὡσαύτως προχωρημένη. Βλέπει τις μόνους τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀμαθεῖς καλλιεργητὰς νὰ παραγνωρίζωσι τὰς ἀληθείας ταύτας. Ὅθεν, ἐὰν ἡ ἀγγλικὴ γεωργία ᾖ πλουσία, εἶναι οὐχ ἥττον φωτισμένη καὶ ἰκανή.

Οἱ ἄγγλοι ἐκμισθῶνται, καὶ αὐτοὶ οἱ μικρότεροι, ἔχουσι παντὸς εἶδους μέσα ὅπως διατελῶσιν ἐνήμεροι καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας προόδους, αἵτινες γίνονται εἰς τὴν τέχνην τῶν τοποθετοῦσι πολὺ εὐχαρίστως τὰ τέκνα τῶν νὰ μαθητεύωσι παρὰ τοῖς ἐκμισθωταῖς, ὅσοι διακρίνονται διὰ τινος ἰδιαίτερας ἰκανότητος καὶ δὲν δισταζοῦσι νὰ πληρώσωσι διδάκτρα, τὰ ὅποια ἤθελον κάμει τοὺς γάλλους νὰ ὀπισθοχωρῶσι πολὺ μακρὰν συγκροτοῦσι συχνὰ συναθροίσεις (meetings), ἐν αἷς κοινοποιοῦσιν ἀλλήλοις τὸ ἀποτέλεσμα τῶν σκέψεων καὶ τῶν πειραμάτων αὐτῶν. Οἱ διαγωνισμοὶ τῶν ζώων καὶ τῶν ἀρότρων, τοὺς ὁποίους ἐν Γαλλίᾳ ἡ Κυβέρνησις εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ συσταίνῃ δι' ἐξόδων τῆς, ὑπάρχουσι συστημένοι πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἰς διάφορα μέρη τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου διὰ τῶν ἰδιωτικῶν συνεισφορῶν οἱ μεγαλύτεροι ἄρχοντες, ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τοὺς βασιλικούς πρίγκηπας καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν σύζυγον τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, θεωροῦσι τιμὴν τῶν νὰ προεδρεύωσι τῶν τοιούτων συναγωνισμῶν καὶ γεωργικῶν συνελεύσεων, νὰ λαμβάνωσι μάλιστα αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ διαφιλονεικῶσι τὰ βραβεῖα· μέγας ἀριθμὸς εἰδικῶν ἐφημερίδων δημοσιεύουσι τὰς περιγραφὰς αὐτῶν, καὶ αὐταὶ αἱ μεγάλαὶ πολιτικαὶ καταχωρίζουσι εἰς τὰς στήλας τῶν μετ' ἐπιμελείας ὅλας τὰς νέας εἰδήσεις ὅσαι δύνανται νὰ ἐνδιαφέρωσι τὴν γεωργίαν, θεωρουμένην ἐκεῖ ὡς τὴν πρώτην τῶν βιομηχανικῶν. Ὅχι ὀλιγώτερον τῆς πτωχείας, καὶ ἡ ἀμάθεια δὲν θεωρεῖται εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον ὡς οὐσιῶδες προσόν τοῦ γεωργικοῦ ἐπαγγέλματος, ὡς ἀλλαχοῦ ὅπου οἱ πτωχότεροι καὶ ἀμαθέστεροι τῶν κατοικῶν μετέρχονται τὴν γεωργίαν.

Ἐκτὸς τῶν τοπικῶν ἐταιριῶν, συστημένων πρὸ πολλοῦ ἤδη εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀγγλίας, ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ 1835, μία κεντρικὴ γεωργικὴ ἐταιρία ἧτις φέρει τὸν τίτλον «Βασιλικὴ

γεωργικὴ ἐταιρία.» Καὶ τοι οὐδεμίαν λαμβάνει αὕτη συνδρομὴν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, διαθέτει ὁμως σημαντικὰς ποσότητας προσερχομένας ἐξ ἰδιωτικῶν συνεισφορῶν σύγκειται δὲ ἐκ μελῶν, ἐξ ὧν τὰ μὲν εἰσι ἰσόβια, τὰ δὲ συνεισφέρουσιν ἐτησίως ποσόν τι καὶ καλύπτει διὰ τῶν διακλαδώσεων τῆς ὀλόκληρον τὸ βασίλειον. Μεταξὺ τῶν ἰσοβίων μελῶν τῆς ὑπάρχει ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία καὶ τὸ ἄθος τῶν γαιοκτημόνων (country-gentlemen). Οἱ ἐτήσιοι συνδρομηταὶ στρατολογοῦνται μεταξὺ τῶν μικρῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τῶν ἀπλῶν ἐκμισθωτῶν ἀριθμῷ δὲ περίπου 5,000 μέλη διὰ μόνην τὴν ἰδίαν Ἀγγλίαν, διότι ἡ Σκωτία καὶ ἡ Ἰρλανδία ἔχουσι τὰς ἰδιαίτερας ἐταιρίας τῶν, τῶν ὁποίων τὰ μέλη εἶναι 1000 περίπου ἰσόβια καὶ 4000 ἐτήσια· τὸ σύνθετος ποσὸν τῆς μὲν ἐτησίας συνδρομῆς εἶναι μία λίρα (25 φρ.), τῶν δὲ ἰσοβίων 10 λίραι (250 φρ.) καὶ ἐκείνων οὗς ὀνομάζουσι διοικητὰς 50 λίραι.

Με τοὺς πόρουςτούτους, αὐξανομένους ὑπὸ τινῶν ἄλλων προσθέτων, ἡ βασιλικὴ ἐταιρία ἔχει ἐτήσιον εἰσόδημα δέκα χιλιάδων λιρῶν στερλινῶν (250,000 φρ.). Ποιεῖ χρῆσιν αὐτοῦ πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν προόδων τῆς ἐθνικῆς γεωργίας, ἔχει συνεδριάσεις ἐβδομαδιαίας, ἐν αἷς συζητοῦνται τὰ τρέχοντα γεωργικὰ ζητήματα, δημοσιεύει ἀξιόλογον περιοδικὸν σύγγραμμα, ἐν τῷ ὁποίῳ καταχωρίζονται τὰ ὑπομνήματα ὅσα νομίζει ἀξία δημοσιεύσεως, μισθοδοτεῖ καθηγητὰς διδάσκοντας τὰς εἰς τὴν γεωργίαν ἐφαρμοζομένας ἐπιστήμας, μεταξὺ ἄλλων, ἕνα χημικὸν εἰδικῶς ἐπιφορτισμένον ν' ἀναλύῃ, ὅταν ζητηθῇ, τὰ διάφορα εἶδη τῶν γαιῶν καὶ τῶν λιπασμάτων ἀνοίγει αὕτη κατ' ἔτος, καὶ οὗτος εἶναι ὁ κυριώτερος σκοπὸς τῆς συστάσεώς τῆς, διαγωνισμῶν τῶν ζώων καὶ τῶν γεωργικῶν μηχανῶν, εἰς ὃν προσκαλεῖ ὀλόκληρον τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ ἐταιρία αὕτη δι' ὅλων τούτων τῶν μέσων ἐξασκεῖ ἰσχυρὰν καὶ ὠφέλιμον ἐπιρροήν.

Ἐν Γαλλίᾳ ἡ γεωργία δὲν εἶναι εἰδικὴ βιομηχανία· ἀριθμοῦνται ἐκεῖ ὀλίγοι εἰς ἐπαγγέλματος ἐκμισθῶνται, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν καλλιεργητῶν, εἴτε εἰσὶν ἰδιοκτῆται, εἴτε εἰσὶν ἐκμισθῶνται, ἢ ἐνοικιαστὰς τῶν γαιῶν, ἔχουσι κεφάλαιον ὅπως ἀνεπαρκές. Ἰδοὺ τὸ ἀληθές κακόν. Δύναται τις, μετὰ τινος κατ' ἐπιφάνειαν ὀρθοῦ λόγου, νὰ κατηγορήσῃ τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν. Ὅταν παρ' ἡμῶν ὁ καλλιεργητὴς κατέχῃ μικρὰν τινα ἔκτασιν γῆς, προτιμᾷ γενικῶς νὰ ᾖ ἰδιοκτῆτης παρὰ νὰ ᾖ ἐκμισθῶτής. Τὸ ἐναντίον συμβαίνει ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἰππῆρχον ἄλλοτε

πολλοὶ μικροὶ ἰδιοκτῆται εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, οἵτινες ἀπῆρτιζον σημαντικὴν κλάσιν ἐν τῇ κοινωσίᾳ· ὠνόμαζον δὲ αὐτοὺς yeomen ὅπως τοὺς διακρίνωσιν ἀπὸ τοὺς ἀγρότας εὐγενεῖς, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζον squires. Οἱ yeomen οὗτοι ἐξηλείφθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ δὲν πρέπει τις νὰ νομίσῃ ὅτι βιαία τις ἐπανάστασις κατέστρεψεν αὐτούς· οὗτοι μετασχηματίσθησαν ἔκουσίως καὶ βαθμυδὸν χωρὶς νὰ ᾔναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ ἀκριβῶς ἡ ἐποχὴ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν, ἀλλὰ γνωστὸν εἶναι ὅτι οὗτοι ἐπώλησαν τὰ κτήματά τῶν ἵνα γίνωσιν ἐκμισθωταί, διότι εὐρον οὕτω μεγαλύτερον κέρδος καὶ ἐπειδὴ ὅλοι ἐπέτυχαν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐναπομεινάντων δὲν θέλουσιν ἀργῆσαι βεβαίως νὰ πράξωσι τὸ αὐτό.

Διατί πολλοὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ μικρῶν ἰδιοκτητῶν δὲν λαμβάνουσι τὴν αὐτὴν ἀπόφασιν; Βεβαίως διότι δὲν βλέπουσιν ἄμεσον τὸ συμφέρον· καὶ αὐτοὶ οἱ yeomen τῶν ἄγγλων ἀνέμειναν πολὺν χρόνον πρὶν ἢ ἀποφασίσωσι τὴν πώλησιν τῶν κτημάτων τῶν. Ὁ μετασχηματισμὸς οὗτος ἔχει ἀνάγκην εὐνοϊκῶν περιστάσεων αἵτινες ἀκόμη δὲν ἐπαρουσιάσθησαν ἐν Γαλλίᾳ· καὶ δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐπιθυμῇ τις τὰς γεωργικὰς ἐπαναστάσεις ὅπως τὰς ἐκτελέσῃ. Ἐν Γαλλίᾳ δὲν εἶναι τόσον τὸ μακροχρόνιον τῶν ἐκμισθώσεων ὅπερ ἐπιθυμοῦσιν, ὅσον τὸ κεφάλαιον τῶν ἐκμεταλλεύσεων. Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ συστήματος τῆς ἐκμισθώσεως εἶναι ἐπαισθητὴ μόνον ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν οἱ ἰδιοκτῆται, οἵτινες καλλιεργοῦσι μόνον τὰ κτήματά τῶν, δὲν ἔχουσι κεφάλαια ἀρκετά. Εἰς τόπους, ἐν οἷς ἡ γεωργία εἶναι ἐπάγγελμα διὰ τοὺς ἰδιοκτῆτας καὶ ὅπου οὗτοι κατέχουσι πᾶν ὅ,τι τοῖς ἀναγκαιοῖ, ἡ ἐπενέργειά τῶν δὲν εἶναι κατωτέρα τῆς τῶν ἐκμισθωτῶν. Ἐχουσιν οὗτοι συμφέρον ἄμεσον, διηκεκῆς, διαδοχικὸν εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἐδάφους· ἀλλὰ τότε ἔχουσι ἀνάγκην διπλασίου κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον σπανίως ἀπαντᾶται, τὸ μὲν ὡς ἰδιοκτῆται, καὶ τὸ ἕτερον ὡς καλλιεργηταί. Ὄταν ὁ διπλοῦς οὗτος ὅρος ἐκπληροῦται καὶ συνεννοῦται μετὰ τῆς διαδοχικῆς πείρας, καὶ μετὰ τῆς δραστηριότητος τὴν ὁποίαν διεγείρει τὸ οἰκογενειακὸν πνεῦμα καὶ ἐκεῖνο ὅπερ καλοῦσι δικαίως τὸ δαιμόνιον τῆς ἰδιοκτησίας, δὲν ὑπάρχει τρόπος καλλιεργείας ὅστις δύναιται νὰ ἀνταγωνισθῇ πρὸς τούτον· συγχρόνως δὲ δὲν ὑπάρχει διὰ τὸ κράτος κλάσις ἀνθρώπων ἠθικωτέρα καὶ σωφρονεστέρα, τοῦ ὅπερ δὲν εἶναι ἀξίον καταφρονήσεως. Τὸ πᾶν λοιπὸν ἐνυπάρχει εἰς τὰς δύο ταύτας λέξεις, κεφάλαιον καὶ ἱκανό-

της. Ἡ μεγάλη γεωργία, χωρὶς ἱκανότητος καὶ κεφαλαίων, ἀξίζει ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν μικρὰν ἔχουσαν καὶ τὰ δύο, καὶ τανάπαλιν. Ἰπάρχουσι περιστάσεις καθ' ἃς τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἱκανότης συναπαντῶνται μετὰ τῆς μεγάλης γεωργίας, καὶ ἄλλαι καθ' ἃς συναπαντῶνται ταῦτα μετὰ τῆς μικρᾶς γεωργίας. Αἱ διαφοραὶ αὗται ἀποφασίζουσι περὶ τῆς εὐτυχίας ἢ δυστυχίας τῆς γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως.

Θέλει ἔλθει βεβαίως καιρὸς καθ' ὃν μέγας ἀριθμὸς μικρῶν καὶ μεταίειν ἰδιοκτητῶν γάλλων θέλουσιν ἐνοήσῃ, ὅτι εἶναι συμφερώτερον εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον τῆς ἰδιοκτησίας διὰ νὰ δοθῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν καλλιέργειαν. Τὸ εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς γῆς διατιθέμενον κεφάλαιον διδδοὶ τόκον 2 ἢ 3 τοῖς 0/0, ἐν ᾧ τὸ ἐνασχολούμενον εἰς τὴν γεωργίαν δύναται νὰ δώσῃ 8 ἕως 10 0/0· ὅταν γίνηται καλὴ χρῆσις αὐτοῦ, τότε ὁ λογαριασμὸς εἶναι εὐκόλος. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ θέλουσιν ἐξαλειφθῆ πλῆθος μικρῶν καὶ μεσαίων ἰδιοκτησιῶν αἵτινες εὐρίσκονται σήμερον ἐν θλιβερᾷ καταστάσει, ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις αὕτη δὲν θέλει εἶσθαι ποτὲ γενικὴ, καὶ δὲν εἶναι ὠφέλιμον νὰ γίνῃ τοιαύτη. Ἡ μικρὰ γεωργία, ὡς καὶ ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία, εἶναι μᾶλλον πρόσφοροι πρὸς τὸ ἐθνικὸν τῶν γάλλων πνεῦμα. Ἐπειδὴ τὰ κεφάλαια εἰσὶ μᾶλλον διηρημένα παρ' ἡμῖν ἢ ἐν Ἀγγλίᾳ, εἶναι ἀναγκαῖον αἱ ἐκμεταλλεύσεις νὰ ᾧσι μικρότερα, διὰ νὰ ᾔναι τὸ κεφάλαιον ἀρκετὸν. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἰδιοκτητῶν ἤθελον προτιμήσει μᾶλλον νὰ ὑποδιαίρῃσιν ἔτι τὰς ἰδιοκτησίας τῶν παρὰ ν' ἀποχωρισθῶσιν αὐτῶν ὅλως διόλου καὶ αὐτὸν δὲ τὸν μετασχηματισμὸν, ἐὰν ὑποθέσωμεν πλήρη, πάλιν ὀλίγιστοι τῶν ἰδιοκτητῶν θέλουσι δυνηθῆ νὰ συνάξωσιν ἐκ τῆς πωλήσεως ταύτης ἀρκετὰ χρήματα ὥστε νὰ ἐκμεταλλεύσωσι προσηκόντως μεγάλην ἀγροικίαν.

Ἡ ἔκτασις τῶν ἀγροικιῶν προσδιορίζεται καὶ ἀπὸ ἄλλας αἰτίας, οἷον ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους, τοῦ κλήματος καὶ ἀπὸ τὰ εἶδη τῶν ἐπικρατουσῶν καλλιεργειῶν. Ἡ Γαλλία ἕνεκα τῶν αἰτιῶν τούτων εἶναι προωρισμένη μᾶλλον ἢ ἡ Ἀγγλία νὰ μένῃ ὁ τόπος τῆς μικρᾶς γεωργίας. Πολλὰ ἐκ τῶν ἀγροτικῶν βιομηχανιῶν τῆς ἀπαιτοῦσι μέγαν ἀριθμὸν βραχιόνων καὶ καθιστῶσιν ἀναγκαίαν τὴν διανομὴν τῶν ἐκμεταλλεύσεων. Ὁ μέγας πόρος τῶν βοσκῶν δὲν εἶναι παρ' ἡμῖν γενικῶς ἐφικτός. Σχεδὸν παντοῦ ἡ γῆ ἐν Γαλλίᾳ δύναται νὰ ᾖ ἀποζήμενὴ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀνθρωπίνων βραχιόνων καὶ σχεδὸν παντοῦ εἶναι κοινῶς ὠφέ-

λιμον ὥστε νὰ ἀνακινή τὴν γῆν μετὰ δραστηριότητος. Γνωρίζω μέρη τινὰ τῆς Γαλλίας ἔθθα ἡ μικρὰ γεωργία εἶναι ἡ μάλιστα αὐτῶν. Γνωρίζω δὲ ἄλλα ὅπου ἡ μικρὰ γεωργία εἶναι ἀνεκτίμητον καλόν, τὸ ὁποῖον ἡ μεγάλη δὲν ἠδύνατό ποτε νὰ ἀναπληρώσῃ.

Ἄν θεώμεν εἰς τὸ κέντρον τῆς Γαλλίας, εἰς τὰ ὄρη τοῦ Λιμουζέν, εὐρίσκομεν ἔδαφος πτωχόν, ἐκ γρανίτου, κλίμα βροχερόν καὶ ψυχρόν· τὰ σιτηρὰ δὲν εὐδοκιμοῦσιν ἐκεῖ καὶ μόλις πληρῶνουσιν τὰ ἔξοδα τῆς καλλιέργειας. Ὅλαι αἱ ἀγροτικαὶ βιομηχανίαι δὲν εἶναι δυναταί. Ἡ σίκαλη εἶναι ἡ ἐπικρατεστέρα, ἀλλὰ καὶ αὕτη δίδει προϊόντα γλίσχυρα. Ἀπ' ἐναντίας τὰ χόρτα καὶ αἱ ῥίζαι εὐδοκιμοῦσι θαυμασίως· αἱ ἀρδεύσεις ἀπεκατεσθήσαν εὐκόλοι διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν πηγῶν, διὰ τὴν γονιμότητα τῶν ὑδάτων καὶ διὰ τὰς κατωφερείας τοῦ ἐδάφους. Ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ πάχυνσις τῶν ζώων διὰ τὸ σφαγεῖον δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν ἐκεῖ ἰδιαζόντως. Εἶναι περίπου ὅμοιον μὲ τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα μεγάλου μέρους τῆς Ἀγγλίας. Τὸ πᾶν προσκαλεῖ τὴν μεγάλην γεωργίαν. Δυστυχῶς, ἕνεκα περιστάσεων ὅπως ξένων πρὸς τὸ γεωργικὸν ζήτημα, ἐπικρατεῖ ἐν τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ ἡ μικρὰ γεωργία, ἥτις διὰ τοῦτο εἶναι καὶ ὀλίγον παραγωγικὴ. Τὰ σιτηρὰ ἐξαντλοῦσι τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἐπανορθώσῃ κόπρος ἀνεπαρκής· ἡ διὰ τῶν χειρῶν ἐργασία εἶναι μεγίστη ὡς πρὸς τὸ ἀποκτώμενον ἀποτέλεσμα. Τὰ ζῶα κακῶς τρεφόμενα καὶ ἀπνηδισμένα ὅπῃ τὴν ἐργασίαν, οὐδὲν σχεδὸν δίδουσι κέρδος. Τὸ μὲν ἐτήσιον εἰσόδημα τοῦ ἰδιοκτῆτου εἶναι σχεδὸν μηδὲν, τὸ δὲ ἡμερομίσθιον τῶν ἐργατῶν ἄθλιον.

Ἄν δὲ μεταφερθῶμεν εἰς τὸ κέντρον τῆς Γαλλίας, εἰς τὰς παχείας κοιλάδας τῆς Φλάνδρας, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ῥήνου, τοῦ Γκαρόνα, τῆς Χαράντης (Charante), τοῦ Ῥόνου (Rhône) ἔθθα ἀνευρίσκομεν τὴν μικρὰν γεωργίαν, ὅμοιος ὅπως διαφορετικὴν, δηλ. ἀρκούντως πλουσίαν καὶ παραγωγικὴν· ὅλαι αἱ μέθοδοι, ὅσαι δύνανται νὰ γονιμοποιήσωσι τὴν γῆν καὶ νὰ πολλαπλασιάσωσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας, εἰσὶ γνωσταί ἐκεῖ ὑπὸ τῶν μικρῶν καλλιεργητῶν καὶ γίνεται χρῆσις αὐτῶν κατάλληλος, οἰαιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν αἱ προκαταβολαὶ τὰς ὁποίας προϋποθέτουσιν ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν, κόπροι ἀφθονοί, ἀποκτώμενα διὰ μεγάλων δαπανῶν, ἀνανεώνουσι καὶ αὐξάνουσιν ἀδιαλείπτως τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους, μ' ὅλην τὴν δραστηριότητα τῆς παραγωγῆς. Αἱ φυλαὶ τῶν ζώων εἰσὶν αἱ καλῆτεροι,

καὶ αἱ ἐσοδαὶ λαμπραί. Ἐδῶ μὲν εἶναι ὁ καπνός, τὸ λινάριον, ἡ κόλζα, τὸ ἐρυθρόδανον, τὸ ζαχαροφόρον κοκίνογούλιον, ἀλλὰ χού δὲ ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, ἡ δαμασκινέα, ἡ μωρέα, αἵτινες ἀπαιτοῦσι λαόν ὀλόκληρον βιομηχανῶν ἐργατῶν, ὅπως ἐπιδαφιλεύσωσι τοὺς θησαυροὺς των. Δὲν χρεωστοῦνται ἄρα γε εἰς τὴν μικρὰν γεωργίαν τὸ πλεῖστον τῶν κηπουρικῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα ἀποκτῶνται διὰ δαπανῶν μεγάλων εἰς τὰ περίξ τῶν Παρισίων;

Ἰδामεν ἤδη ὅτι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, ἡ μικρὰ γεωργία δὲν ἐγκατέλειπεν ὅπως διόλου τὸ πεδίον. Τὸ πᾶν ὅμως φαίνεται ὅτι συντρέχει εἰς τὸ νὰ τὴν προγράψῃ, διότι ὄχι μόνον δὲν ἔχει ὡς ἐν Γαλλίᾳ, διὰ βάσιν τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν καὶ τὴν διαίρεσιν τῶν κεφαλαίων, ἀλλ' ἔχει ἐναντίον της καὶ τὰς θεωρίας τῶν ἀγρονόμων καὶ τὸ γενικὸν σύστημα τῆς καλλιέργειας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀρθούρ Γιούγκ εἶναι εἰς πτώσιν καὶ αἱ νεώτεροι πρόοδοι τῆς ἐθνικῆς γεωργίας ἀπεκτῆθησαν διὰ τῶν ἐναντίων ὁδῶν. Ἐν τούτοις ἐπιμένει αὕτη πάντοτε καὶ τὸ πᾶν μᾶς φέρει νὰ πιστεύωμεν, ὅτι εἷς τινὰς κτηνοτροφικὰς χώρας τοῦλάχιστον θέλει ἐπιμένει πάντοτε. Ἡ τυροποιία, π. χ. συμβιβάζεται μετ' αὐτῆς ἐντελέστατα, διότι εἶναι βιομηχανία ὅπως οἰκιακὴ. Ἡ ἐπιμέλεια 10—12 ἀγελάδων ἀρκεῖ ὅπως ἐνασχολεῖ μετὰ κέρδους ὀλόκληρον οἰκογένειαν καλλιεργητῶν, οἵτινες σπανίως λαμβάνουσιν ἀνάγκην συνδρομῆς ξένων χειρῶν. Οὐδὲν εὐαρεστώτερον ὅσον τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ταπεινῶν τούτων κατοικιῶν, τοσοῦτον καθαρῶν καὶ καλῶς διατηρουμένων, ἐν αἷς ἀναπνέει ἡ εἰρήνη, ἡ ἐργασία καὶ ἡ καλὴ συνείδησις· οἱ γεωργοὶ οὗτοι ἐνασμενίζονται νὰ φαντάζωνται ὅτι ἐνόσφ ἐνασχολοῦνται εἰς τὰ ἀγαπητὰ των ἔργα δὲν ἀπειλοῦνται ὑπὸ κινδύνου ἐνδείας καὶ καταστροφῆς.

Ἡ μεγάλη γεωργία, καὶ ἐν τῇ καλῆτέρᾳ αὐτῆς ἀναπτύξει, ἔχει ὅρια τιθέμενα ὑπὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Αἱ μέγιστα ἀγγλικά ἀγροτικὰ ὑπόκεινται εἰς ἀνεγνωρισμένα ἄτοπα, ἐκτὸς μόνον ἐὰν ἔχουσι πολλὰς βοσκὰς. Ὅταν τὰ σιτηρὰ ἀποτελῶσι μέρος τῆς ἐκμεταλλεύσεως, αἱ ἀποσάσεις τὰς ὁποίας ἔχουσι νὰ διατρέξωσιν οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἵπποι καὶ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, καὶ μ' ὅλα τὰ τελειοποιημένα τῆς συγκοινωνίας μέσα, ἐφευρεθέντα εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἀποβαίνουσιν ἐπιζήμιοι χρονικῶς καὶ κατὰ τὴν δύναμιν. Εἰς μόνος ἀρχηγός δὲν δύναται νὰ ἐπιβλέπῃ ὅλα συγχρόνως καὶ καλῶς. Εἶδον ταιαῦτα κτήματα, ἀνήκοντα εἰς

μεγάλους ἀρχοντας, καὶ διευθυνόμενα ἀμέσως ὑπὸ τῶν ἐπιστα-
τῶν αὐτῶν ταῦτα ὀνομάζουσιν ἐκεῖ ἐκμεταλλεύσεις ἀποθεμα-
τικὰς, αἱ ὁποῖαι ἐκπλήττουσι τὴν φαντασίαν διὰ τὴν μεγάλην
ἐκτασίν των, ἀλλ' εἰς τὰς ὁποίας ἡ κλοπὴ ἐξασκεῖται εἰς ὑπερβο-
λικὰς διαστάσεις. Οἱ κάτοχοι τούτων ἔχουσι κληρονομικὴν ὑπερ-
ρηφάνειαν εἰς τὸ νὰ διατηρῶσι τὰ γιγαντιαῖα ταῦτα γεωργικὰ
καταστήματα, τὰ ὁποῖα εἰσὶ περιφανῆ μνημεῖα τοῦ πλοῦτος καὶ
τῆς δυνάμεως· ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἤθελον κερδίζειν πολὺ περισ-
σότερα, ἐὰν τὰ διήρουν εἰς μικρότερα κτήματα καὶ τὰ ἔδιδον εἰς
ἀληθεῖς ἐκμισθωτάς.

Ἐὰν ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ μεταχειρίζωνται καθεκάστην κεφά-
λαια σημαντικώτερα εἰς τὴν γεωργίαν, ὅπως ἀνταποκριθῶσι,
διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς, εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς κατανα-
λώσεως, πρέπη νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν μικρῶν κτημά-
των, αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἀνάγκη δὲν θέλει λείψει νὰ ἔχῃ ὡσαύτως ὡς
συνέπειαν καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς ἐκτάσεως τῶν μεγάλων.
ἤρχισαν ἤδη νὰ ὀμιλῶσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅτι ἀναγκαιοῦσιν εἰς
πᾶσαν γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν 120 φράγκα κατὰ στρέμμα
καὶ τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν εἶναι μέγα, ὡς ἐκ τῶν νέων μεθόδων,
τὰς ὁποίας ἐφευρίσκει καθ' ἡμέραν ἡ πρόοδος τῆς γεωργίας. Ὅθεν
ἐὰν ᾖναι δύσκολον εἰς πολλοὺς καλλιεργητάς, οἵτινες ἐκμεταλ-
λεύουσι μόνοι τὰ κτήματά των, νὰ χορηγῶσιν εὐχερῶς τοσοῦτον
ποσὸν, δὲν εἶναι οὐχ ἥττον δύσκολον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ, τὸ
νὰ εὕρῃ τις ἐπιχειρηματίας τῆς γεωργίας, οἵτινες νὰ ἔχωσι κε-
φάλαιον πολλῶν ἑκατοντάδων χιλιάδων φράγκων. Εἶναι ἐπο-
μένως πολλὰ πιθανόν, ὅτι συγχρόνως θέλει ἐλαττωθῆ ὁ ἀριθμὸς
τῶν τε μεγάλων καὶ τῶν μικρῶν κτημάτων καὶ ὅτι τὰ με-
σαῖα κτήματα τῶν 500—1000 στρεμμάτων, ἀρκετὰ πολλὰ
ἤδη, θέλουσι πολλαπλασιασθῆ ἐπάπειρον. Ἡ ἐκτασις αὕτη φαί-
νεται τῷ ὄντι ἡ καλλίτερα διὰ τὸ γενικώτερον παραδεχθῆν εἶ-
δος τῆς γεωργίας, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ ἰδίως
λεγομένη μεγάλη γεωργία (1).

(1) Ὁ Σκώτος Γεωργὸς λέγει ὅτι τὸ καλλίτερον εἶδος τῶν
ἀγροικιῶν ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ἐφαρμόζεται εἰς ἐκτασιν
1200—1600 στρεμμάτων γνωρίζω ὅτι τὴν γνώμην ταύτην
παραδέχονται γενικῶς οἱ ἄγγλοι ἀγρονόμοι, ἀλλ' ἐκτός ὅτι αὐ-
τὴ δὲν εἶναι ἐναντία τοῦ θεματός μου, διότι τοιαύτη ἐκτασις

Εἶναι πιθανόν ὅτι καὶ ἐν Γαλλίᾳ μία ἐπανάστασις τοῦ αὐ-
τοῦ εἶδους θέλει λάβει χώραν ὀγγύωρα ἢ ἀργά, καθόσον θέλει
ἀποδοῆ δύνατον νὰ καθιερωθῆ εἰς τὴν γεωργίαν μεγαλῆτερον
ποσὸν κεφαλαίων. Αἱ μικραὶ ἐκμεταλλεύσεις θέλουσιν ἐκλείψει
εἰς τὰ μέρη, ἐνθα ὑποτίθεται, ὅτι ἐξ αὐτῆς προσέρχεται πτωχεία,
καὶ θέλουσι μορφωθῆ νέαι εἰς τὰ μέρη ἐνθα αὐταὶ φέρουσι τὸν
πλοῦτον. Καθόλου εἰπεῖν, ἡ μεσαία ἐκτασις παρ' ἡμῖν θέλει εἶ-
σθαι, ἀνευ ἐλάβεως, πολὺ κατωτέρα τοῦ μεσαίου ὅρου τῆς Ἀγ-
γλίας. Εἰς τὸν ὄργανισμὸν τῆς γεωργίας, ὡς καὶ εἰς ἐκείνον τῆς
ιδιοκτησίας, μετασχηματισμὸς ῥιζικός δὲν πρέπει νὰ ᾖναι ἐπι-
θυμητός, διότι τοῦτο δὲν εἶναι τὸ ἀληθὲς ζήτημα. Διὰ τὴν γεωρ-
γίαν καὶ ἡ ἰδιοκτησία εἶναι, ὅχι ἀκριβῶς μεγαλῆτεραι, ἀλλὰ
πλουσιώτεραι καὶ μᾶλλον πεφωτισμέναι ἐν Ἀγγλίᾳ ἢ ἐν Γαλ-
λίᾳ; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα, ὅπερ πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν καὶ νὰ λύ-
σωμεν.

δὲν εἶναι θεβαίως ὑπερβολικὴ, ἀλλ' οὔτε εἶναι ἀσυμβίβαστος με-
τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθη ὅρους. Δὲν λέγω ὅτι ἐκτασις 500—
1000 στρεμμάτων εἶναι συνήθως τὸ καλλίτερον, ἀλλ' εἶναι ὅ,τι
συνηθέστερον ἀπαντᾶται καὶ φαίνεται ὡς ὁ μέσος ὅρος, πρὸς ὃν
πλησιάζουσιν. Ὑπάρχουσιν ἀναμφιβόλως καὶ ἄλλαι αἰτίαι, ἐκτός
ἐκείνων τῆς ἰδίως γεωργίας, καίτοι αὐταὶ εἰσὶν αἱ ἰσχυρότεραι,
δικαιολογῆσαι τὴν μεσαίαν ἐκτασιν τῶν κτημάτων. Ἡ διανομὴ
τῶν κεφαλαίων μεταξὺ τῶν ἐκμισθωτῶν εἶναι μία τῶν ἰσχυ-
ροτέρων, καὶ ἐπιμένω ν' ἀμφιβάλλω, ἐὰν ὑπάρχωσι καὶ ἐν αὐτῇ
τῇ Ἀγγλίᾳ, ἐκμισθωταὶ ἀρκούντως πλούσιοι, ὥστε νὰ ἐπιλη-
φθῶσι μετὰ φρονήσεως ἐκμεταλεύσεις 1500—2000 στρεμμά-
των· τὰ κατὰ παράδοσιν γεγονότα, πολὺ εὐνοικώτερα ἢ τὴ θεω-
ρία πρὸς τὴν μικρὰν καὶ μεσαίαν γεωργίαν, ἀντίστησαν μέχρι
τουῦδε καὶ πιθανῶς θέλουσιν ἀντιστῆ ἀκόμη. Δὲν εἶμαι ἄλλως
τε ἐντελῶς πεπεισμένος, ὅτι ἡ ἐκτασις αὕτη τῶν 1200—1600
εἶναι πραγματικῶς ἡ καλλίτερα, καὶ μὲ ἀρκετὸν κεφάλαιον,
πάλιν εἶναι μεγάλη· ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ ἐγείρω ἐνταῦθα ζητή-
ματα παντὸς εἶδους, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο
καὶ τὰ ὁποῖα ἤξιζον νὰ ἐξετασθῶσι λεπτομερέστερον. Ἐνόησα
δὲ μόνον νὰ διαπραγματευθῶ ἐν πραγματικὸν περιστατικόν.

Βον.

Περὶ τοῦ πρὸς τὸν ἀγροδιαίτον βίον ἔρωτος
τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους.

Ὁ γεωργικὸς πλοῦτος τῆς Ἀγγλίας προέρχεται, κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν, ἐκ τριῶν κυριωτέρων αἰτιῶν. Ἐκείνη ἐξ αὐτῶν ἥτις παρουσιάζεται πρώτη, καὶ ἥτις δικαίως πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ ἀρχὴ τῶν δύο ἄλλων, εἶναι ὁ πρὸς τὸν ἀγροδιαίτον βίον ἔρωτος τοῦ πλουσιωτέρου καὶ τοῦ ἐξασκουῦντος τὴν μεγαλύτεραν ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἐπιρροὴν μέρους τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους.

Ὁ ἔρωτος οὗτος δὲν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς χθες, ἀλλ' ἀναβαίνει εἰς ὅλας τὰς ἐθνικὰς ἱστορικὰς πηγὰς καὶ συνυπάρχει μετὰ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος. Οἱ τε Σάξωνες καὶ οἱ Νορμανδοὶ εἰσὶν ἐπίσης τέκνα τῶν δασῶν. Αἱ βάρβαροι αὐταὶ φυλαὶ, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάμιξις ἐσχημάτισε τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος, εἶχον ἅπασαι, μετὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀτομικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ τὸ ἐνστικτον τοῦ μονήρους βίου. Οἱ λατινικοὶ λαοὶ ἀκολουθοῦσιν ἄλλας ἰδέας καὶ ἔχουσιν ἄλλας συνηθείας. Παντοῦ, ἐνθα ἡ ἐπιρροὴ τοῦ ῥωμαϊκοῦ πνεύματος διετηρήθη, ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἰσπανίᾳ, μέχρι τινὸς βαθμοῦ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, αἱ πόλεις πολλὰ ἐνωρὶς ὑπερίσχυσαν τῶν ἀγροικιῶν· αἱ ῥωμαϊκαὶ ἀγροικαὶ ἀφέθεσαν εἰς τοὺς δούλους, πάντες δὲ ὅσοι ἐπεθύμουν διάκρισιν τινα κοινωνικὴν συνωθοῦντο εἰς τὰς πόλεις· καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγρότου, villicus, ἦτον ὄρος καταφρονητικὸς, τὸ δὲ τοῦ ἀστοῦ συνεχέστο μὲ τὸ τῆς κομψότητος καὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς, urbanitas. Εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἀκόμη, ὁ ἀγρὸς εἶναι διὰ τοὺς Γάλλους, ἔτι δὲ μᾶλλον διὰ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ τοὺς Ἰσπανοὺς, εἰδὸς τι ἐξορίας· ἅπαντες ἐπιθυμοῦσι νὰ ζῶσιν εἰς τὰς πόλεις, διότι ἐκεῖ εὐρίσκονται αἱ εὐχαριστήσεις τοῦ πνεύματος, οἱ καλοὶ τρόποι, ἡ κοινωνικὴ ζωὴ καὶ τὰ μέσα ν' ἀποκτήσῃ τις περιουσίαν. Παρὰ τοῖς γερμανικοῖς λαοῖς καὶ ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπικρατοῦσιν ἀντίθετα ἤθη. Ὁ ἀγγλος εἶναι ὀλιγώτερον κοινωνικὸς ἀπὸ τὸν γάλλον, εἰς τοὺς τρόπους του ἔχει τι τῶν ἀγρίων ἀνθρώπων, ἐξ ὧν κατάγεται· δυσαρεστεῖται, ὅταν ἀναγκασθῆ νὰ ἐγκαθηριχθῆ ἐντὸς τῶν τειχῶν τῶν πόλεων· ὁ ἀνοικτὸς ἀὴρ εἶναι τὸ φυσικὸν του στοιχεῖον.

Ὅταν οἱ βάρβαροι λαοὶ ἐπέπεσαν πανταχόθεν κατὰ τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, διεσκορπίσθησαν ἀμέσως εἰς τὰς ἀγροικίας, ἐνθα ἕκαστος ἀρχηγός, σχεδὸν ἕκαστος στρατιώτης, ἐπροσπάθησε νὰ ὀχυρωθῆ κατὰ μόνας. Ἐκ τῆς γενικῆς ταύτης διαθέσεως ἐγεννήθη τὸ φεουδαλικὸν σύστημα καὶ δὲν ὑπάρχει τόπος, ὅστις ἔλαβεν ἰσχυρότερον, ὅσον ἡ Ἀγγλία, τὸ ἐκτύπωμα τοῦ συστήματος τούτου. Πρώτη φροντίς τῶν κατακτητῶν ὑπῆρξε νὰ καταλάβωσιν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλητέραν ἔκτασιν γαιῶν, ἐν αἷς νὰ δύνανται νὰ ζῶσιν ἀνέτως, ὡς ἔζων εἰς τὰ δάση, ἐνθα ἐγεννήθησαν, προσθέτοντες εἰς τὰς διασκεδάσεις τῆς θήρας τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια παρέχει ἡ γεωργία. Οἱ βάρβαροι βασιλεῖς δὲν διεκρίνοντο ἀπὸ τοὺς ὑποτελεῖς αὐτῶν εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν ἔκτασιν τῶν γαιῶν, τὰς ὁποίας ἐξουσίαζον. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ, οἱ βασιλεῖς τῶν πρώτων φυλῶν ἦσαν μεγάλοι ἰδιοκτῆται, οἵτινες ἔζων εἰς τὰ ἐκτεταμένα κτήματά των, ὑπερήφανοι τόσοσιν διὰ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ποιμνίων καὶ τὰς μεγάλας ποσότητας τῶν ἐσοδιῶν αὐτῶν, ὅσον καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐνόπλων ὑποτελῶν, οἵτινες ὑπήκουον εἰς τὰς προσκλήσεις των. Ὁ μεγαλήτερος πάντων τούτων, ὁ Μέγας Κάρολος, διεκρίνετο οὐχ ἥττον ὡς καλὸς διοικητὴς τῶν ἐκτεταμένων ἀγροτικῶν ἰδιοκτησιῶν του, ἢ ὅσον ὡς ἀρχηγός τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας!

Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ τάσις αὕτη, κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς ἀρκτικούς λαοὺς, ἐπεκράτησε τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον ὁ τόπος οὔτε ἐκατοικήθη, οὔτε ἐπολιτίσθη, οὔτε ἐτροποποιήθη ἀρκούντως ὑπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον ἐκεῖ λαοὶ σοφοὶ καὶ γραμματισμένοι, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τοῦ πολιτισμένου βίου, αἱ δὲ λεγόμεναι βρεττανικαὶ πόλεις ἦσαν ὄλαι πτωχὰ χωρία, τὰ ὅποια οὐδὲν παρείχον εἰς διαρπαγὴν καὶ λεηλασίαν, διὰ τοῦτο ἡ κατοχὴ τῶν ἀγρῶν ὑπῆρξεν ἡ μόνη ἐπιθυμητή. Οἱ λαοὶ οὗτοι εἶχον μόνον τὸ ἔδαφος ἀντὶ παντός ἄλλου ἀγαθοῦ καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ πολεμῶσιν, εἰμὴ μόνον διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐδάφους. Οἱ Κίμβροι ποιηταὶ εὐρίσκοντες καταφύγιον εἰς τὰ γαλλτικὰ ὄρη ἐναντίον τῶν καταδρομῶν τῶν Σαξόνων ἐψαλλον πάντοτε. «Οὐδέποτε θέλομεν ἐκχωρήσει εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν τὰς γονίμους γαίας, τὰς ὁποίας ἀρδεύει ὁ ποταμὸς Βαΐ (Wye).» Ὡσαύτως δὲ οἱ Σάξωνες ἐπολέμων κατὰ τῶν Νορμανδῶν διὰ τὴν υπεράσπισιν τῶν γαιῶν των, καὶ τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης κατακτήσεως τοῦ ΙΑ'. αἰῶ-

νος υπήρξεν ἡ μεταξὺ τῶν νικητῶν διανομὴ τῶν γαιῶν τῶν ἠπτηθέντων.

Ἡ ἀποκλειστικὴ σπουδαιότης, τὴν ὁποίαν ἀποδίδουσιν οἱ Νορμανδοὶ εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἐδάφους, ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τὸ ἔκτακτον μνημεῖον τοῦ δαιμονίου τῶν κατακτητῶν, ὅπερ ἐμεινε μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του, ἀλλ' ἰδιάζον ὄλωσθ' Ἀγγλίᾳ καὶ τὸ ὁποῖον ἐξήσκησε τοσοῦτον μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν κατόπιν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου ὅμιλῳ περὶ τῆς γενικῆς καταγραφῆς τῶν ἰδιοκτησιῶν, γενομένης ἐν ἔτει 1080 κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου ἡ καταγραφή αὐτῆ ἀνομάσθη ὑπὸ τῶν Σαξῶνων, οἵτινες ἀφρέθησαν τὰς γαίας των, ἡ βιβλίος τῆς τελευταίας κλίσεως (Domesday-Book), διότι καθιέρωνεν αὐτὴ τελεσιδικίως τὴν δήμευσιν τῶν ἀγαθῶν ὀλοκλήρου σχεδὸν τῆς φυλῆς αὐτῶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο, διατηρούμενον μέχρι τοῦδε ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Ἀγγλίας, ἀπεκατέστη ἡ ἀφετηρία τῆς ἀκινήτου ἀγγλικῆς ἰδιοκτησίας. Ἔτι καὶ σήμερον δὲν ὑπάρχει ἰδιοκτησία ἀπόλυτος, ἀληθῶς νόμιμος, εἰμὴ ἐκεῖνη ἣτις ἀφιλονεκίῳ ἀνέρχεται εἰς τὸν κοινὸν τοῦτον κορμὸν· οὐδὲν ἔθνος δύναται νὰ καυχθῆ, ὅτι ἔχει κτηματολόγιον ἀρχαιότερον, λεπτομερέστερον καὶ ἀθεντικώτερον.

Δεκαπέντε ἔτη, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Χάστινγς, ἐπεχείρησαν τὴν σύνταξιν τοῦ κτηματολογίου τοῦτου. Οἱ νέοι ἰδιοκτῆται εἶχον πρὸ πολλῶν ἤδη ἔτων ἀποκατασταθῆ εἰς τὰ κτήματα τῶν καὶ μέγιστον αὐτῶν μέρος ἐνησχολεῖτο ἤδη εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἔτρεπον μέγαν ἀριθμὸν βοῶν καὶ ἵππων· *multum agriculturae deditus* λέγει παλαιὸν τι χρονικὸν ὁμιλοῦν περὶ τινος ἐξ αὐτῶν, *ac in jumentorum et pecorum multitudinem plurimum delectatus*. Ἡ ὑπὸ τοῦ βασιλέως διαταχθεῖσα ἐργασία αὐτῆ σκοπὸν εἶχεν, ὄχι μόνον νὰ συλλέξῃ τὰ ὀνόματα τῶν κατόχων τῶν γαιῶν, ἀλλὰ νὰ καταστήσῃ λεπτομερῶς γνωστὸν τὸν τε ἀριθμὸν τῶν μέτρων τῆς ἐκτάσεως τῶν γαιῶν ἐκάστου, τὸ ποσὸν τῶν *Hydes*, ὡς ὠνόμαζον τὸ τότε μέτρον τῆς ἐκτάσεως, τὴν ποσότητα τῶν ἡμέρων ζῶων, τῶν ἀρότρων κλ. Ἡ ἐργασία αὐτὴ διήρκεσεν ἑξ ἔτη, καὶ ἐβεβαίωσεν ἀνάπτυξιν γεωργικὴν ἀρκούντως προωδευμένην, περιέλαβε δὲ ὅλους τοὺς τόπους τοὺς πραγματικῶς ὑποτεταγμένους εἰς τὴν Νορμανδικὴν κατάκτησιν. δὴλ. τὴν Ἀγγλίαν ὀλόκληρον μέχρις ἐκεῖθεν τῆς Ἰορκίης, ἐξαπορριμμένων μόνων τῶν ὄρεων τοῦ Σουβερλάνδ.

Ὅλη ἡ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας, κατὰ τὸν μεσαιῶνα, γέμει διηνεκῶν πολέμων τῶν βαρῶνων, οἵτινες ἠγωνίζοντο πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐξουσίας τῶν γαιῶν αὐτῶν, φιλονεικουμένων ὑπὸ τοῦ στέμματος. Κατὰ πρῶτον, ἐν ἔτει 1101, κατώρθωσαν ν' ἀποκτήσωσι διάταγμα τοῦ Ἑρρίκου Α' ἔχον οὕτως. «Παραχωρῶ, ὡς ἰδίαν δωρεάν, πρὸς ὅλους τοὺς ἱππότες, οἵτινες ποιοῦσι τοσοῦτον ἔντιμον χρῆσιν τῆς περικεφαλαίας καὶ τοῦ ζίφους, τὴν ἀφορολόγητον κατοχὴν τῶν γαιῶν τῶν καλλιερουμένων ἤδη ὑπὸ τῶν ἀρχοντικῶν αὐτῶν ἀρότρων, ὅπως δύνανται νὰ προμηθεύωνται ὄπλα καὶ ἵππους διὰ τὴν ὑπηρεσίαν μας καὶ τὴν υπεράσπισιν τοῦ βασιλείου.» Ἐνα αἰῶνα κατόπιν, ἐν ἔτει 1215, ὠφελθέντες ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, ἀπέσπασαν τὸν μέγαν χάρτην, ὅστις καθιεροῖ καὶ ἀναγνωρίζει αὐτοῖς τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ χορηγεῖ αὐτοῖς τὸ μέσον νὰ τὴν υπερασπίσωσιν εἰς τὰς βασιλικὰς συνελεύσεις. Ἠναγκασμένοι νὰ ἐπιστηριχθῶσιν εἰς ὀλόκληρον τὸν λαὸν, διὰ νὰ νικήσωσι τὴν ἀντίστασιν τῶν βασιλέων, ἐνομοθέτησαν συγχρόνως δικαιώματα τινα ὑπὲρ τῶν κοινοτήτων, καὶ οὕτως ἡ ἀρχὴ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας συγγέται ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς φεουδαλικῆς ἰδιοκτησίας.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας τὸ ἐνοπλον ἔθνος εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τοὺς ἀγρούς, αἱ πόλεις εἶναι μὴδέν. Καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, ὑποχωροῦντες εἰς τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, ζητοῦσιν ὀλιγώτερον, ἢ εἰς πᾶν ἄλλο ἔθνος, νὰ ἐλαττώσωσι τὴν δύναμιν τῶν φεουδαλικῶν ἀρχόντων. Ὄταν ὁ Ἑρρίκος Η' κατήργησε τὰ μοναστήρια εὐρέθη ἠναγκασμένος, μ' ὅλην τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει, νὰ διανείμῃ εἰς τοὺς εὐγενεῖς μέρος τῶν μοναστηριακῶν λαφύρων. Αἱ μεγάλοι περιουσίαι εὐγενῶν τινων οἰκογενειῶν ἔχουσιν, ἐκ τῆς δήμευσεως ταύτης, τὴν καταγωγὴν των. Ὄταν ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἐλισάβετ εἶδε τοὺς εὐγενεῖς νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τοὺς πύργους των καὶ νὰ συρρέψωσιν εἰς τὴν αὐλήν της, τοὺς ὑπεχρέωσεν αὐτῇ ἡ ἴδια νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς γαίας των, ὅπου θέλουσιν ἔχει μεγαλύτεραν σημασίαν. αἰδέτε, ἔλεγεν ἡ βασίλισσα πρὸς τοὺς εὐγενεῖς, τὰ συσσωρευμένα ταῦτα πλοῖα ἐντὸς τοῦ λιμένος τοῦ Λονδίνου. Εἶναι ἄνευ μεγαλείου, ἄνευ ὠφελιμότητος, μετὰ ἰστία των καταβεβλημένα καὶ μετὰ τὰ σκάφη των κενὰ, συκεχυμένα καὶ συμπιεζόμενα τὰ μὲν πρὸς τὰ δέ φαντασθῆτε ταῦτα ὅταν ἀναπεταννώσιν τὰ ἰστία των καὶ διασκορπίζωνται εἰς τὸ

ἄπειρον τῶν θαλασσῶν ἕκαστον τούτων εἶναι τότε ἐλεύθερον, δυνατόν καὶ ὑπερήφανον.» Σύγκρισις λίαν γραφικὴ καὶ ἀληθής, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν ἐν Γαλλίᾳ οὔτε ὁ Εἰρικός Δ', σύγχρονος τῆς Ἐλισάβετ, οὔτε ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Λουδοβίκος ΙΔ' ἠθελόν ποτε ἔκστομίσει.

Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ τὰς πολιτικὰς ταραχὰς τοῦ ΙΗ', οἱ εὐγενεῖς τῶν ἀγρῶν δὲν παύουσι ν' ἀνθίστανται· οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ καθιδρυσάντες τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων κατὰ τὸ 1688, διατηρήσαντες τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀνόβερ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας, καὶ ὑποστηρίζαντες τὸν κατὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀγῶνα· οὗτοι σχεδὸν μόνοι συνεκρότουν τὰς δύο βουλὰς τῆς Ἀγγλίας, μέχρις οὗ ὁ τῆς βουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως νόμος ἐδώσε μεγαλητέραν ἔκτασιν εἰς τὴν ἀντιπροσωπεῖαν τῶν πόλεων, αἰτινες ἀπεκατεστάθησαν πλούσιαι καὶ πολυάνθρωποι· οὗτοι ἀκόμη καὶ σήμερον ἐργάζονται δραστηριῶς εἰς διατήρησιν τῆς ἀπειλουμένης ὑπεροχῆς των, καὶ οὐδετεροῦσι τὰς ἐνεργείας τῶν μεταρρυθμιστῶν· ὅλαι αἱ μεγάλαι ἀναμνήσεις τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἀναφέρονται εἰς τὴν κλάσιν ταύτην τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας. Ἐντεῦθεν ὁ πανάρχαιος σεβασμὸς, τὸν ὁποῖον ἀπολαμβάνουσι οὗτοι ἐν τῇ ἀγγλικῇ κοινωνίᾳ· ὥστε ὁ ἀγροδίαιτος βίος εἶναι περιζήτητος ἐν Ἀγγλίᾳ ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν εὐπορίαν, τὴν εἰρηνικὴν δραστηριότητα, τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν, τὰ ἀγαθὰ ταῦτα τοσοῦτον φίλτατα τοῖς ἄγγλοις, ἀλλ' ἀκόμη διότι οὗτος εἶναι ὁ χορηγὸς τῆς ἐπιβροῆς, τῆς ὑπολήψεως, τῆς δυνάμεως, παντὸς ἐνὶ λόγῳ, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν αἱ πρῶται αὐτῶν ἀνάγκαι διατελῶσιν ἱκανοποιημέναι.

Εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ἀγροτικῶν ἰδιοκτησιῶν παρομαρτοῦσι προνόμιά τινα. Ὁ πλουσιώτερος ἰδιοκτήτης κομητείας τινὸς εἶναι συνήθως λόρδος τοποτηρητῆς τίτλος μᾶλλον τιμητικὸς ἢ ὕλικῶς ὠφέλιμος, ἀλλ' ὅστις ἐπιχέει, ἐπὶ τὸν φέροντα αὐτόν, ἀξιάγαστον ἀπαύγασμα τῆς εἰρηνικῆς καὶ ἀφιλονεικήτου λάμπσεως τῆς ἀγγλικῆς βασιλείας. Οἱ πλουσιώτεροι, μετὰ τοὺς λόρδους τοποτηρητὰς, εἰσιν οἱ εἰρηνοδίκα, δηλ. οἱ πρῶτοι καὶ μόνοι διοικητικοὶ καὶ δικαστικοὶ ἄρχοντες, οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν. Ἐν Γαλλίᾳ οἱ ὑπάλληλοι σχεδὸν ὅλοι εἰσὶ ξένοι τοῦ νομοῦ, τὸν ὁποῖον διοικοῦσι καὶ δὲν συνδέονται ποσῶς μὲ τὰ τοπικὰ συμφέροντα. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπεναντίας αὐτοὶ οἱ ἰδιοκτῆται εἰσιν ὑπάλληλοι ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, καὶ μολονότι

τὸ στέμμα διορίζει αὐτοὺς κατ' ἐπιφάνειαν, εἶναι ὅμως ὑπάλληλοι μόνον καὶ μόνον καθὼ ἰδιοκτῆται· δὲν ὑπάρχει παράδειγμα, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἠρνήθη ποτὲ νὰ δώσῃ θέσιν εἰρηνοδίκου εἰς ἰδιοκτῆτην πλούσιον καὶ εὐπόληπτον.

Ἐκ τούτων εὐκόλως ἐννοεῖ πᾶς τις πόσῃ σπουδαιότητα δίδει εἰς τὴν, ἐν ταῖς ἀγροικίαις, διαμονὴν τοιοῦτος ὄργανισμὸς. Ἐν Γαλλίᾳ, ὅταν ἰδιοκτῆτης τις ἔχῃ τὴν φιλοδοξίαν ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πολιτικὰ, πρέπει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς γαίας του καὶ τὴν ἀγροτικὴν αὐτοῦ κατοικίαν καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν πρωτεύουσιν. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπεναντίας, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ τούτου πρέπει νὰ μένῃ εἰς τὰ κτήματά του. Οὕτω δὲ εἰς τὸν ἐμπορικώτατον καὶ βιομηχανικώτατον τοῦτον τόπον τὸ πᾶν ἔχει τάσιν πρὸς τὴν ἀγροτικὴν ἰδιοκτησίαν ὅστις ἀπέκτισε περιουσίαν ἀγοράζει γῆν, καὶ ὅστις ἐργάζεται διὰ νὰ πλουτίσῃ δὲν ἐποφθαλμιᾷ ἄλλο τι, ἢ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν αὐτὸν δρόμον. Ἡ πρόληψις δὲ εἶναι τοσοῦτον μεγάλη κατὰ τοῦτο, ὥστε ὅταν τις ἔσχε τὴν ἀτυχίαν νὰ γεννηθῇ ἐν τῇ πόλει κρύπτει ὅσον δύναται τὸ περιστατικὸν τοῦτο. Ὁλος ὁ κόσμος ἐπιθυμεῖ νὰ γεννηθῇ ἐν τῇ ἀγροικίᾳ, διότι ὁ ἀγροτικὸς βίος εἶναι τὸ σημεῖον ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς καὶ ὅστις τύχῃ νὰ μὴ γεννηθῇ ἐν τῇ ἀγροικίᾳ θέλει τοῦλάχιστον ν' ἀποθάνῃ ἐν αὐτῇ, ὅπως μετὰ δώσῃ εἰς τὰ τέκνα του τὸ εὐγενὲς βάπτισμα.

Ὅταν τις ἀναγνώσῃ τὸν κατάλογον τῶν μελῶν τῆς βουλῆς τῶν λόρδων θέλει ἰδεῖ ὅτι, εἰς τὰς ἐπισημοὺς κοινοποιήσεις, ἡ διεύθυνσις τῆς κατοικίας αὐτῶν, ἡ σημειουμένη μετὰ τὸ ὄνομα των, δὲν εἶναι ἢ ἐν Λονδίῳ, ἀλλ' ἢ τῆς διαμονῆς αὐτῶν εἰς τὰ κτήματά των. Ὁ δούξ τοῦ Νορθολκ σημειοῦται ὡς κατοικῶν εἰς Ἄρουνδελ-Κάστλ (Arundel Castle) ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Σουσεξ. Ὁ δούξ τοῦ Δεβονσάιρ εἰς Σιαστωόρθ-Παλάς (Chatsworth-Palace), ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Δέρβυ. Ὁ δούξ τοῦ Πορτλᾶνδ εἰς Βελβέκ-Ἀμπέυ (Welbeck-Abbey), ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Νοθιγγᾶμ καὶ οὕτω καθ' ἕξ. Πᾶς ἄγγλος γινώσκει τοῦλάχιστον τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχοντικῶν ἐκείνων κατοικιῶν, αἰτινες εἰσι τοσοῦτον ἔνδοξοι ὅσον καὶ αὐταὶ αἱ εὐγενεῖς οἰκογένειαι αἰτινες ἐξουσιάζουσιν αὐτάς. Ἐκτὸς τῆς μεγαλοπρεπείας τὴν ὁποίαν ἐκτυλίσσουσιν ἐκεῖ οἱ εὐγενεῖς, τινὰ τῶν κτημάτων τούτων ἔχουσι καταγωγὴν ἥτις τὰ συνδέει μὲ τὴν ἐθνικὴν δόξαν. Τὸ ὄνομα τοῦ δουκὸς τοῦ Μαρλβορούγ εἶναι ἀχώριστον τοῦ ὀνόματος τοῦ Μπλενχίμ (Blenheim), μεγαλοπρεποῦς ἀνακτό-

ρου δοθέντος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν νικητὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ὁμοία δὲ καταγωγὴ συνδέει τὸ ὄνομα τοῦ κτήματος Στραθφιελδσάυ μὲ τὴν μνήμην τῶν νικητῶν τοῦ δουκὸς τοῦ Βελιχτῶνος.

Ἰπάρχουσι δὲ ἐπίσης μέλη τῆς βουλῆς τῶν κοινοτήτων, ἅτινα ὡς οἱ λόρδοι, ὅταν ἔχωσιν ἀγροικίαν δὲν λείπουν νὰ τὴν σημειώνωσιν ὡς τὴν συνθήκην αὐτῶν κατοικίας. Οὐδεὶς ἠγνόει τὴν ἀγροτικὴν οἰκίαν τοῦ σίρ Ροβέρτου Πήλ, ὀνομαζομένην Δράυτον-Μάνορ (Drayton Manor). Ἡ ἐπιφάνεια ἐδῶ εἶναι ἐντελῶς σύμφωνος πρὸς τὴν πραγματικότητα. Τὰ μέλη τῶν δύο βουλῶν ἔχουσιν ἐν Λονδίῳ μόνον προσωρινὸν κατάλυμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἔρχονται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν συνόδων τοῦ κοινοβουλίου, τὸν δὲ ἐπίλοιπον χρόνον διανύουσιν, ἢ εἰς τὰ κτήματά των, ἢ εἰς τὰς περιηγήσεις· μόνον εἰς τὰ κτήματά των ἀναπτύσσουσιν ὅλην αὐτῶν τὴν πολυτέλειαν· ἐκεῖ ἰδίως ἀναλλάσσονται αἱ ἐπισκέψεις, πανηγυρίζονται αἱ ἐορταί, καὶ γίνονται αἱ συνεντεύξεις τῶν διασκεδάσεων.

Ἡ ἐθνικὴ φιλολογία, ἣτις εἶναι ἡ ἔκφρασις τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ ἔθνους, φέρει παντοῦ τὰ ἔχνη τοῦ χαρακτηριστικοῦ τούτου τοῦ πνεύματος τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ἡ Ἀγγλία εἶναι ὁ τόπος τῆς περιγραφικῆς ποιήσεως· σχεδὸν ὅλοι οἱ ποιηταὶ αὐτῆς ἐγεννήθησαν εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ ἔφαλλον τοὺς ἀγρούς. Καὶ ἐν τῇ ἐποχῇ ἀκόμη, καθ' ἣν ἡ ἀγγλικὴ ποίησις ἐπροσπάθει νὰ μιμηθῇ τὴν γαλλικὴν, ὁ Πόπ ἐξύμνει τὸ δάσος τοῦ Βίνδσορ (Windsor) καὶ ἔγραφε ποιμηνικὰ ἄσματα, καὶ ἐὰν τὸ λεκτικόν του δὲν ἦτο πολὺ ἀγροτικόν, τὰ ὑποκείμενα ὅμως τῶν ποιήσεών του ἦσαν ὅλως ἀγροτικά. Πρὸ αὐτοῦ ὁ Σπένσερ καὶ ὁ Σεκσπὴρ ἐλάβον θαυμασίας ἐμπνεύσεις ἀγροτικῆς ποιήσεως· τὸ ἄσμα τοῦ κορυθαλλοῦ καὶ τῆς ἀηδόνος ἀντηχεῖ εἰσέτι, μετὰ πάροdon τσοῦτων αἰῶνων, εἰς τοὺς ἐξαισίους ἀποχαιρετισμούς τοῦ Ρωμαιοῦ καὶ τῆς Ιουλίας. Ὁ Μίλτων, ὁ αἰρετικὸς Μίλτων, καθιέρωσε τοὺς καλητέρους στίχους του εἰς τὴν ἐξεϊκόνισιν τοῦ πρώτου κήπου καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπαναστάσεων καὶ τῶν μεγάλων ἀσχολιῶν, τὰ ὄνειροπολήματά του τὸν ἔφερον πάντοτε πρὸς τὸν ἰδανικὸν ἀγρὸν τοῦ ἀπυλεσθέντος παραδείσου.

Ἰδίως ὅμως, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1688, ὅτε ἡ Ἀγγλία ἐλευθερωθεῖσα ἠδύνατο νὰ δειχθῇ ὅποια εἶναι, ὁ ἔρως τοῦ ἀγροτικοῦ βίου διεπέρασε βαθῶς τοὺς συγγραφεῖς αὐτῆς. Τότε

ἐφάνησαν ὁ Γραῦ καὶ ὁ Θόμψων· ὁ μὲν πρώτος εἰς τὰ περίφημα ἐλεγεία του καὶ ἰδίως εἰς τὸ κομμητήριο τῆς ἀγροικίας, ὁ δὲ δεύτερος ἐν τῷ πονήματί του αἱ ὄραι τοῦ ἐριαντοῦ, κατορθοῦσι νὰ ἀντηχῇ χαρμωσύνως ἡ εὐνοικὴ χορδὴ τῆς ἀγγλικῆς λύρας. Αἱ ὄραι βρίθουσι περιγραφῶν θαυμασίων. Ἀρκετὸν ν' ἀναφέρῃ τις τὴν κοπὴν τοῦ χόρτου, τὸν θερισμὸν, τὸ κοῦρεμα τῶν προβάτων ταῦτα πάντα ἦσαν μεγάλη ὑπόθεσις διὰ τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Θόμψωνος καὶ μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν διασκεδάσεων τῆς ἀγροικίας, τὸ ἀλείψμα τῆς πεστροφας. Τὰ σημερινὰ μέλη τοῦ συλλόγου τῶν ἀλιέων δύνανται νὰ εὐρωσιν, ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ εἰκόνι, ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς ἀγαπητῆς αὐτῶν τέχνης· παντοῦ αἰσθάνεται τις ζωηρὰν καὶ αὐθόρμητον τὴν ἐντύπωσιν, τὸν πραγματικὸν καὶ θαυτὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰς ἀειδιότητας τῆς φύσεως καὶ τὰς εὐχαριστήσεις τῆς ἐργασίας. Ὁ Θόμψων ἐπιπροστίθει τὴν γλυκειὰν ἐκείνην θρησκευτικὴν ἔξασιν, ἣτις συνοδεύει τὸν ἐργάτη καὶ μονήρη βίον ἀπέναντι τοῦ αἰωνίου θαύματος τῆς βλαστήσεως· ὁλόκληρον τὸ ποίημά του ὑπάρχει ποτισμένον ἀπὸ τὰς ἰδέας ταύτας, μάλιστα δὲ τὸ εὐγλωτον ἐκεῖνο συμπέρασμα, ἐν ᾧ παρομοιάζει τὴν μετὰ τὸν θάνατον ἀνάστασιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς μὲ τὴν μετὰ τὸν χειμῶνα ἀνάστασιν τῆς φύσεως.

Ὁ Θόμψων ἔψαλλεν οὕτω τὴν χαρμονὴν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀγροτικοῦ βίου περὶ τὸ 1730, καθ' ἣν ἐποχὴν δηλ. ἡ ἐκ τῶν ἀγρῶν λειποταξία εἶχε φθάσει ἐν Γαλλίᾳ τὸ τελευταῖόν της ὄριον. Οἱ εὐγενεῖς, προσελκυσθεντες εἰς τὴν αὐλὴν ἀπὸ τὸν Ριτσιλιέ (Richelieu) καὶ τὸν Λουδοβίκον ΙΔ', κατέπνιξαν εἰς τὰ ὄργια τῆς ἀντιβασιλείας ἐκείνης πᾶσαν ἀνάμνησιν τῶν πατρικῶν γαιῶν· ἡ δὲ γεωργία ἐξήντημένη ἀπὸ τὰς ἀφρονάς ἀπαιτήσεις τῆς πολυτελείας τῶν Βερσαλλίων, ἀπέβαλλεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ψυχὴν τε καὶ ζῶην, καὶ ἡ γαλλικὴ φιλολογία, ἐνασχολουμένη εἰς ἄλλα πράγματα, δὲν εἶχεν εἰσέτι καθιερώσει εἰς τοὺς γεωργούς εἰμὴ τὴν τρομερὰν σελίδα τοῦ Λαβρουϋέρ (la Bruyère) ἣτις θέλει διαμενεῖ ὡς ἡ ζωηρότερα φωνὴ τῆς τύψεως τοῦ συνειδότος τοῦ μεγάλου αἰῶνος (1). «Βλέπει τις, λέγει ὁ Λαβρουϋέρ, ἀγρία τινα ζῶα, ἄρσενά καὶ θήλειά, διεσπαρμένα

(1) Πρέπει νὰ ἐξαιρέσωμεν τὸν Λαφονταῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ αἶσθημα τοῦ ἀγροτικοῦ βίου ἦτον ἀρκούντως ζωηρόν.

νεις τούς ἀγρούς, μαῦρα, πελιδνά καὶ ὄλων ἡλιοκαυμένα προσ-
σκεκολλημένα εἰς τὴν γῆν, τὴν ὅποιαν σκάπτουσι καὶ ἀνακινουσι
μετ' ἀκατανικήτου ἐπιμονῆς. ἔχουσι εἰδός τι φωνῆς ἐνάρ-
θρου καὶ ὅταν ἀνασηκῶνται εἰς τούς πόδας των δεικνύουσιν
ἄνθρωπινην μορφήν, καὶ πραγματικῶς εἰσιν ἄνθρωποι. Ἀπο-
ρχωροῦσι τὴν νύκτα εἰς τὰς φωλεάς των ὅπου τρέφονται με-
μαῦρον ἄρτον, ὕδωρ καὶ ρίζας· ἀπαλλάττουσι δὲ τούς λοιπούς
ἄνθρώπους τοῦ κόπου τοῦ νὰ σπεῖρωσι, νὰ καλλιεργήσωσι καὶ
νὰ συλλέξωσι τούς καρπούς διὰ νὰ ζήσωσιν, οὕτω δὲ δικαι-
ροῦνται καὶ οὗτοι νὰ μὴ στερῶνται τοῦλάχιστον τοῦ ἄρτου τὸν
ἄποϊον αὐτοὶ ἔσπειραν!

Μετὰ λόγου εἶπαν ὅτι ἐν τῇ *Εὐρύκιάδι* (Henriade), ἥτις
εἶδε τὸ φῶς συγχρόνως μετὰ τὰς *Ωρας* δὲν ὑπῆρχε χόρτον οὔτε
διὰ τούς ἵππους. Ἡ πλήρης αὕτη λήθη τῆς φύσεως διετηρήθη
μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ μίμησις τῶν ἀγγλικῶν ἰδεῶν
ἐχύθη πανταχόθεν εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν,
δηλαδή μέχρι τῶν χρόνων οἵτινες προηγούνται τῆς ἐπαναστά-
σεως τοῦ 1789.

Τὰ ἀγγλικά μυθιστορήματα τοῦ 18' αἰῶνος ὅλα ἐφάπτονται
τοῦ ἀγροτικῆς βίου διά τινος μέρους αὐτῶν. Ἐνῶ δὲ ἡ Γαλλία πα-
ρεδίδοτο εἰς τὰ μυθολογήματα τοῦ Βολταίρου καὶ τὰ μυθιστορή-
ματα τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρεμπιλλιὸν (Crébillon fils), ἡ Ἀγγλία ἀνεγί-
νωσκε τὸν ἱερέα τοῦ *Βακφίελδ*, τὸν *Θαμᾶν Ἰωάννην*, καὶ τὴν
Κλαρίς· α ὁ ἥρωε τῆς ἱστορίας ταύτης, ἔλεγεν ὁ ἴδιος Γκολ-
σμὶθ διὰ τὸν Κ. Πριμρόζ, συνενώνει εἰς ἑαυτὸν τρεῖς τοὺς σε-
βαστοτέρους κοινωνικοὺς χαρακτῆρας, εἶναι ἱερεὺς, γεωργὸς καὶ
πατὴρ οἰκογενείας. Ἡ φράσις αὕτη περιλαμβάνει μίαν τάξιν
ἰδεῶν ἰδιάζουσαν ὅλως τῇ διαμαρτυρομένη καὶ φιλαγροτικῇ
Ἀγγλίᾳ, ὁλόκληρον δὲ τὸ μυθιστόρημα τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ σχό-
λιον αὐτῆς καὶ εἶναι τὸ ἀπεικόνισμα τοῦ ἐσωτερικοῦ οἰκογενείας
εἰς τὸ βάθος πτωχοῦ ἀγροτικοῦ πρεσβυτερίου. Ὁ διαμαρτυρό-
μενος ἱερεὺς, καθὼ σύζυγος καὶ πατὴρ, ἔχει ἄλλα παρὰ τὰ τοῦ
καθολικοῦ ἱερέως καθήκοντα. Ὀφείλει νὰ τρέφῃ τούς οἰκείους
του, ἡ ἀνάγκη δ' αὕτη τὸν βιάζει ν' ἀναμιγνύῃ κοσμικὰς τι-
νας ἐργασίας εἰς τὰς πνευματικὰς ἐνασχολήσεις του. Τὸ κτῆμα
ἔπερ ὁ Κ. Πριμρόζ ἐμίσθωσε δὲν εἶναι μέγα, μόλις εἶναι ἐκτά-
σεως 80 στρεμμάτων, ἀλλ' ἀρκεῖ εἰς τὴν φιλοδοξίαν αὐτοῦ.
Τὸ καλλιεργεῖ μετ' ἀγάπης, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν υἱὸν του
Μωῦσῆν, ἐνῶ ἡ σύζυγός του, ἥτις δὲν ἔχει τὴν ὁμοίαν τῆς ἐν τῇ

κατασκευῇ τοῦ οἴκου ἀπὸ φραγκοστάφυλα, ἐτοιμάζει τὸ λιτὸν
γεῦμα τῆς οἰκίας. Τὴν κυριακὴν, ὅταν ὁ καιρὸς ᾖναι ὠραῖος, ἡ
οικογένεια κάθηται, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἐπὶ τινος θρα-
νίου σκιαζομένου ἀπὸ λευκακάνθας καὶ αἰγοκλήματα· στρώνουσι
τὸ τραπεζομάντιλον ἐπὶ τινος σωροῦ χόρτου καὶ τρώγουσιν εὐ-
θύμως εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐνῶ δύο κόσσυφοι ψάλλοντες ἀνταποκρί-
νονται ἀπὸ τῆς μιᾶς φράκτης εἰς τὴν ἄλλην, καὶ ὁ θαρβέτος
πυρρῶν ἔρχεται ν' ἀποκόπη διὰ τοῦ βράμφους του ψυχία
ἄρτου εἰς τὰς ὠραίας χεῖρας τῶν θυγατέρων τοῦ ἐκκλησιαστι-
κοῦ τοποτηρητοῦ. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς εὐτυχῆς ταύτης σκηνῆς
ἐλθούσα πίπτει ἔλαφος διωκομένη ἀπὸ θηρευτικοὺς κύνας· κα-
τόπιν αὐτῆς ἐμφανίζεται ἐπὶ κυνηγετικοῦ ἵππου ὁ εὐγενὴς ἰδιο-
κτῆτης τοῦ γειτνιαζοντος κτήματος.

Οἱ ἥρωες τῶν ἄλλων μυθιστορημάτων ζῶσιν ὅλοι εἰς τοὺς
ἀγρούς· ὁ Κ. Βέστερν, μετὰξυ ἄλλων, εἶναι ὁ τύπος τοῦ squire,
μέγας κυνηγὸς καὶ μέγας οἰνοπότης, τοιοῦτος οἶον μᾶς τὸν διε-
τήρησαν ὅλαι αἱ παραδόσεις. Καθὼσον δὲ πλησιάζομεν τοὺς ἡμε-
τέρους χρόνους, ὁ ἔρωε τῆς ἀγροτικῆς φύσεως ἀποβαίνει ἔτι
μᾶλλον κοινὸς τόπος· ὅλαι αἱ τέχναι περὶ αὐτὸν στρέφονται.
Οἱ ποιηταὶ ψάλλουσι μόνως τὰς καλλονὰς τῶν ἀγγλικῶν
τοποθεσιῶν. Οἱ ζωγράφοι ἀπεικονίζουσι μόνον τὸ ἐσωτερικὸν
τῶν ἀγροτικῶν κατοικιῶν. Σχολὴ εἰδική, ἡ τῶν λιμνῶν, ἐμ-
πνέεται ἀπὸ τὰς ἀγροτικὰς σκηνάς. Ὅσον περισσότερο ὁ πό-
λεμος ἐκτιλύσει τὴν μανίαν του ἐπὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώ-
πης, τοσοῦτον μᾶλλον ἡ ἐθνικὴ φαντασία ἀγαπᾷ νὰ μεταφέ-
ρηται, διὰ μιᾶς τῶν φυσικῶν ἀντιθέσεων τοῦ ἀνθρώπου, εἰς
τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου. Ἰδίως δὲ
ὅταν αἱ ἐπαναστάσεις σαρώσωσι τὸν κόσμον, ἡ ψυχὴ ζητεῖ ν'
ἀναπνεύσῃ τὴν δρόσον τοῦ αἰωνίου εἰδυλλίου. Ἡ Ἀγγλία γεύε-
ται κατὰ κόρον τῆς εὐδαιμονίας ταύτης· τὸ αὐτὸ αἶσθημα τῆς
διαμαρτυρήσεως καὶ τῆς σωτηρίας τὴν φέρει πρὸς τὰς συντη-
ρητικὰς ἰδέας καὶ πρὸς τὰς ἀγροτικὰς συνθησίας.

Ἀκούσατε τοὺς στίχους τοῦ Κολράιττ (Coleridge), οἵτινες
ἐκφράζουσι τοσοῦτον καλῶς τὴν ἐθνικὴν ταύτην εὐδαιμονίαν,
ὑπερασπιζομένην ὑπὸ τοῦ Ὀκεανοῦ.

O Albion! o my native isle etc

Ὡ Ἀλβιών, ὦ γενέτειρά μου νῆσος!

θυγάτηρ τῶν θαλασσῶν, εἰς τὰς πλουσίας κοιλάδας σου,
γλυκὺς ἥλιος φωτίζει τὰ χλοερά λειβάδια·

νῶν ἐν μικρῷ. Δὲν ὑπάρχει ἰδιοκτησία ὅπως οὖν εὐπορος, μὴ ἔχουσα τὸν παράδεισόν της, ὅστις, ἐπειδὴ εἶναι τὸ ὑποκοριστικὸν τοῦ ἀρχαίου δάσους, εἶναι τὸ γνώρισμα τῆς φεουδαλικῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἀποβαίνει τὸ ὑποχρεωτικὸν παράρτημα εὐγενοῦς ἰδιοκτησίας. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι μέγας ἐν Ἀγγλίᾳ· καὶ ἀπαντᾷται εἰς τε τὰ κτήματα τῶν ὁποίων ἡ ἔκτασις περιλαμβάνει πολλάκις χιλιάδας στρεμμάτων καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι περιωρισμένης ἐκτάσεως στρεμμάτων τινῶν. Οἱ μεγάλοι παράδεισοι, οἱ ἀρχαιότεροι, οἱ δικαιοῦμενοι νὰ φέρωσι τὸ ὄνομα δάσος (parc), σημειοῦνται εἰς ὅλους τοὺς χάρτας. Εἰς τὰ περίφρακτα ταῦτα μέρη, καὶ εἰς αὐτὰ ἐτι τὰ μικρώτερα, διατηροῦσι παντὸς εἶδους ζῶα τοῦ κυνηγίου, τρέφουσι δὲ καὶ ζῶα παντὸς εἶδους εἰς τὰς βοσκάς. Ἀπὸ τοῦ παραθύρου καὶ τῆς αὐλῆς ὁ εὐτυχῆς ἰδιοκτήτης ἔχει ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του ποιμενικὴν σκηνήν· δύναται, ὅταν εὐαρεστῆται, νὰ καλπάζῃ ὑπὸ τὰς δενδροστοιχίας τοῦ κτήματός του ἢ ν' ἀπολαύῃ τῆς διασκεδάσεως τοῦ κυνηγίου ὀλίγα βήματα μακρὰν τοῦ μεγάρου του. Ἐκεῖ εὐχαριστεῖται νὰ ζῇ μετὰ τῆς οἰκογενείας του, μακρὰν τῶν χυδαίων θορύβων, μιμούμενος τὸν μέγαν ἀρχοντα, ὡς ὁ ἐκμισθωτῆς μιμεῖται τὸν μικρὸν εὐγενῆ.

Εἶναι γνωστὸν τὸ πάθος τῶν ἄγγλων διὰ τὰ γυμνάσια τοῦθ' ὅπερ συμβιβάζεται φυσικῶς μετὰ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου· τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ πάθους τούτου ὀνομάζουσι sport, ὑψίστην κομψότητα. Ἐκεῖνοι ἐκ τῶν μικρῶν εὐγενῶν ὅσοι δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀγέλην θηρευτικῶν κυνῶν συνεννοοῦνται πολλοὶ καὶ διὰ συνεισφορῶν διατηροῦσι τοιαύτην. Ἡ ἡμέρα καθ' ἣν πρόκειται νὰ γίνῃ τὸ κυνήγιον μὲ παγανιάν (à courre) γνωστοποιεῖται διὰ τῶν ἐφημερίδων, οἱ δὲ συνεινεργούντες ἔρχονται εἰς τὸν προσδιωρισμένον τόπον ἐπιπποῖ. Εἰς ὠρισμένης ἐποχῆς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ συρμὸς προσκαλεῖ εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἀγγλίας ἢ τῆς Σκωτίας χιλιάδας κυνηγῶν φερόντων ἐρυθρὰ φορέματα, οἱ ὅποιοι διατρέχουσι μεγάλους κινδύνους χάριν τῆς διασκεδάσεως ταύτης· ἄλλοτε μὲν κινουσιν εἰς καταδίωξιν τῶν ἀλωπέκων εἰς Μέλτον-Μομπράϋ, ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Λεϊσσεστερ· ἄλλοτε δὲ πηγαίνουσιν εἰς τὰς ἀποκρημνωτέρας κορυφὰς τῶν ὄρειων μερῶν νὰ κυνηγήσωσι grouse. Ὡς ἡ Ἀγγλία ἐνασχολεῖται τότε μὲ τὰ κυνήγια ταῦτα· αἱ ἐφημερίδες δημοσιεύουσι τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιδεδξιωτέρων τοξοτῶν καὶ τῶν ἱκανωτέρων ἱππέων, ὡς καὶ τὸν

ἀριθμὸν τῶν θανατωθέντων ζῶων. Ὅταν ἐρχεται ὁ καιρὸς τῶν μεγάλων κυνηγιῶν, τὸ κοινοβούλιον σχολάζει καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες προτιμῶσι τὰς διασκεδάσεις ταύτας ἀντὶ πάσης ἄλλης. Δώσατε εἰς νεάνιδα ἀγγλίδα νὰ ἐκλέξῃ μετὰξὺ ἐνὸς περιπάτου ἐρίππου καὶ ἐνὸς ἑσπερινοῦ χοροῦ· ἡ ἐκλογὴ δὲν εἶναι ἀμφίβολος· αὕτη ἐπίσης ἀγαπᾷ νὰ ὑπερπηδᾷ τὰς φράκτας καὶ νὰ τρέχῃ ὡς ὁ ἄνεμος.

Ὅταν τις δὲν ἦναι τοσοῦτον εὐτυχῆς ὥστε νὰ ἔχῃ ἐδικήν του ἐξοχίαν, θέλει τοῦλάχιστον νὰ ἔχῃ τοιαύτην κατ' ἐπιφάνειαν. Ὅλαι αἱ πόλεις ἔχουσι δημοτίους παραδείσους, οἵτινες εἰσὶν ἀπλούστατα μεγάλα λειβάδια μὲ ὠραῖα δένδρα. Βλέπει τις ἐν Λονδίῳ ἀγελάδας καὶ πρόβατα νὰ βόσκωσιν ἀταράχως τὴν χλόην τοῦ Γκρήν-Πάρκ καὶ τοῦ Ἄϊδε-Πάρκ, εἰς τὸν διηνεκῆ ἐκεῖνον θόρυβον τῶν ἀμαξῶν, αἵτινες κινουῦνται ὀρυπτικῶς καὶ ἀδιαλείπτως εἰς τὸ Πικαδιλύ. Ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὁποῖον αἱ ἰδία ὑποθέσεις δὲν ἐπιτρέπουσι ν' ἀπολαύσῃ τῆς ἐξοχῆς, δύναται τοῦλάχιστον νὰ διῶν γωνίαν τινὰ τῆς Ἑδέμ, διαβαίνων πλησίον τῶν δημοσίων κήπων. Ἐκαστος ζητεῖ νὰ κατοικήῃ ὅσον τὸ δυνατόν μακρύτερα ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς πόλεως διὰ νὰ ἦναι οὕτω πλησιέστερα εἰς τοὺς ἀγρούς. Τὸ θέρος ἀπαλλάττονται τῆς πόλεως ὅσοι δύνανται νὰ πηγαίνωσιν, εἴτε πρὸς ἐπίσκεψιν φίλου εἰς τὴν ἀγροικίαν του, εἴτε νὰ περάσωσιν ἡμέρας τινάς, περιηγούμενοι, εἰς χώραν φημιζομένην διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς της. Ὅλαι αἱ ὅπως οὖν γραφικαὶ θέσεις τοῦ τόπου ἐπισκέπτονται κατ' ἔτος ἀπὸ μέγα πλῆθος ἀνθρώπων, οἵτινες ἀπολαύουσι τῆς εὐχαριστήσεως τῶν φυσικῶν θεαμάτων μετὰ τῆς γαληνιαίας καὶ σιωπηλῆς ἐκείνης χαρᾶς, τῆς ἰδιαιτέρας εἰς μόνους τοὺς ἄγγλους. Μεγάλῃ εὐτυχίᾳ εἶναι τὸ νὰ δυνθῆ τις νὰ πηγαίῃ μεχρὶ τῆς Σκωτίας, ὅπως ἀναπνεύσῃ ἐν ἡσυχίᾳ τὴν ὄσμην τῶν χαμοδένδρων καὶ ὄνειροπολήσῃ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν τῶν Catérans τοῦ Βαλτερσκότ.

Οἱ ἄγγλοι μονάρχει διδοῦσι πρῶτοι τὸ παράδειγμα τῆς γενικῆς ταύτης προτιμήσεως. Κατοικοῦσιν ἐν τῇ πόλει μόνον, ὅταν δὲν δύνανται νὰ πράξωσιν ἄλλως. Ὅ,τι ἦτο χαρίεσσα καὶ ὀλιγοχρόνιος παιδιὰ διὰ τὸν Λουδοβικὸν ΙΣ' καὶ τὴν Μαρίαν Ἀντωανέταν, ἐν τῇ τεχνιτῇ ἐπαύλει τοῦ Τριανοῦ, εἶναι γλυκεῖα πραγματικότης διὰ τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν καὶ τὸν πρίγκηπα Ἀλβέρτον. Ὁ πρίγκηψ διευθύνει αὐτοπροσώπως, ἐν Βίνδσορ, ἀληθῆ ἀγροικίαν, ἐν ἣ γεννῶνται καὶ τρέφονται τὰ ὠ-

ραιότερα ζῶα τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου· τὰ προϊόντά του κερδίζουν εἰς τοὺς γεωργικοὺς ἀγῶνας τὰ πρῶτα ἔπαθλα. Ἐν Ὀσβόν, ὅπου ἡ βασίλισσα διέρχεται τὸ πλεῖστον τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐπιτηρεῖ αὐτοπροσώπως μέγα ὀρνιθοτροφεῖον, διὰ τὸ ὅποιον ὑπερηφανεύεται πως· ὄλαι αἱ ἐφημερίδες ἀνήγγειλαν ἐσχάτως τὴν παρὰ τῆς βασιλίσσης ταύτης ἀνακάλυψιν ἰατρικοῦ διὰ τὴν συνήθη ἀσθένειαν τῶν μικρῶν ἰνδιάνων (dindonneaux)· ὅπερ δὲ παρ' ἡμῖν ἔθελε θεωρηθῆ γελόιον, ὑπολαμβάνουσι σπουδαίον οἱ γείτονές μας· καὶ ἔχουσι μυριάκις δίκαιον. Εὐτυχές καὶ σοφὸν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἀγαπᾷ νὰ βλέπῃ τοὺς ἡγεμόνας του ἐνασχολουμένους εἰς τοιαύτας ὠφελίμους διασκεδάσεις.

Εὐκόλως κατανοεῖ ἕκαστος ὅποια λαμπρὰ ἀποτελέσματα δύνανται νὰ ἔχῃ διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἀγρῶν ἢ δι' ἡνεκῆς ἐν αὐτοῖς διατριβῇ τῶν πρώτων οἰκογενειῶν. Ἐνῶ δὲ ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἐργασία τῶν ἀγρῶν χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ πληρῶνῃ τὴν πολυτέλειαν τῶν πόλεων, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπεναντίας, ἡ ἐργασία τῶν πόλεων χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ πληρῶνῃ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἀγροικιῶν, ἐν αἷς ἐξοδεύονται σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν οἱ μεγάλοι θησαυροὶ, τοὺς ὁποίους ἡξέουσι νὰ παράγῃ ὁ βιομηχανικώτερος λαὸς τοῦ κόσμου· μέγα δὲ μέρος τούτων ἐξοδεύεται εἰς τὴν γεωργίαν, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ὅσον συχνότερα πλησιάζει πρὸς τὸ κτῆμά του ὁ ἰδιοκτήτης, τόσοῦτον εἶναι μᾶλλον εὐδιάθετος νὰ τὸ διατηρῇ ἐν καλῇ καταστάσει· ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ ἰδιοκτῆτου, τὸ μέγα τοῦτο διεγερτικόν, ἀπαιτεῖ τὴν βελτίωσιν τοῦ κτήματος πρὸς ἱκανοποίησιν του. Δὲν καταδέχεται νὰ δεικνῇ εἰς τοὺς γείτονάς του οἰκοδομὰς ἐτοιμορόπους, ὁρόμους ἀβάτους, ζεύγη ἐλαττωματικά, ζῶα ἰσχνὰ καὶ ἀγροὺς παρημελημένους. Ἐχουσι τὴν ὑπερηφάνειαν οἱ ἰδιοκτῆται ἄγγλοι νὰ καταβάλλωσι μεγάλας δαπάνας παραγωγικὰς, καθὼς ἄλλοι ἀλλαχοῦ ποιοῦσι δαπάνας ματαίας διὰ τῆς ἐπιδημικῆς μεταδόσεως τοῦ παραδείγματος. Οἱ ἄγγλοι ἀγαπῶσι νὰ ἔχωσι κτῆμα καλῶς διατηρούμενον, καθὼς οἱ γάλλοι ἐν Παρισίοις ἀγαπῶσι νὰ ἔχωσιν ὠραῖον μέγαρον καὶ πλοῦσια ἔπιπλα.

Καὶ ὁ φόρος αὐτὸς, ὅστις ἐν Γαλλίᾳ εἶναι μηχανὴ πρὸς ἐξάντλησιν τῶν ἀγρῶν, δὲν ἔχει ἐν Ἀγγλίᾳ τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα. Πᾶς ἀμέσως φόρος ἐξοδεύεται ἐντὸς τοῦ τόπου, ἔνθα εἰσπράττεται· ὁ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν ἔρανος καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας δέκατον μόλις ἐξέρχονται τῶν χειρῶν τοῦ γεωργοῦ, καὶ ἐπανερχονται

ἀμέσως εἰς αὐτὸν διὰ τῆς ἀγορᾶς τῶν τροφίμων αὐτοῦ. Οἱ λοιποὶ φόροι χρησιμεύουσι ἀποκλειστικῶς εἰς ἔργα τοπικοῦ συμφέροντος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἥμισυ τῶν ἐμμέσων φόρων ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὴν πληρωμὴν τοῦ δημοσίου χρέους, ὅπερ κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται καὶ πληρῶνεται εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας τοῦ ἐδάφους, ἔρχεται κατὰ μέγα μέρος καὶ τοῦτο εἰς τὸν ἀγροικὸν βίον. Ἐν ᾧ δὲ τὸ τρίτον τοῦλάχιστον τοῦ γαλλικοῦ προϋπολογισμοῦ δαπανᾶται ἐν Παρισίοις καὶ τὸ ἕτερον τρίτον εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῶν γαλλικῶν ἐπαρχιῶν, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπεναντίας, τὰ τρία τέταρτα τῶν δημοσίων δαπανῶν διασπείρονται εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ συντελοῦσι, μετὰ τῶν εισοδημάτων τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τῶν ἐκμισθωτῶν, νὰ διαχέωσι τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν ζωὴν εἰς τὰς ἀγροικίας.

Ἐμμεθα, δυστυχῶς, πολὺ μακρὰν τῶν ἡθῶν τούτων! ἄς ἐλπῶμεν ὅμως, ὅτι θέλομεν πλησιάσει πρὸς ταῦτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπὸ τινῶν ἡδὴ ἐτῶν τὸ πᾶν φαίνεται ὡς λαβὸν τάσιν πρὸς τὸν ἀγροικὸν βίον. Ἡ ἐπισώρευσις τῶν εὐπορουσῶν κλάσεων εἰς τὰς πόλεις, ἡ ἀβεβαιότης σήμερον τῶν σταδίων τοῦ βίου, ὁ πυρετώδης ἀηρ, τὸν ὅποιον ἀναπνεύουσιν εἰς τὰς πόλεις, ὅλα ταῦτα συντείνουσιν εἰς τὸ ν' ἀπορρίπτωσιν, εἰς τὸν ἀγροικὸν βίον, τὰς ἀποτυγχανούσας φιλοδοξίας καὶ τὰς κεκμηκίαις φαντασιοπληξίας. Ὅσιν ἔχει τὰ μέσα νὰ ζῆσιν ἐντίμως καὶ καλῶς ἐν τῇ ἐσχῇ, δὲν ἀργεῖ νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι τὸ ἀσφαλέστερον καὶ ἐντιμώτερον δι' αὐτὸν εἶναι νὰ μὲν ἐκεῖ πάντοτε· ὅσοι δὲ πάλιν δὲν ἐννοοῦσι τοῦτο, θέλουσιν ἀναγκασθῆ νὰ προσφύγωσιν εἰς αὐτὸ ἀπὸ τῆν ὀσημέραι αὐξουσαν δυσκολίαν τοῦ νὰ εὕρωσιν ἐν τῇ πόλει διεξοδόν. Περίστασις νεωτάτη, ἐπελθοῦσα μετεβαλλεν ὅλως τὴν κατάστασιν τοῦ ἀγροικοῦ βίου. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ ἐξακολουθοῦσα τελειοποίησις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας καὶ ἰδίως ἡ ἐπέκτασις τῶν σιδηροδρόμων, οἵτινες, ἐλαττοῦντες τὰς μεγάλας ἀποστάσεις, ἀποκαθιστῶσιν εὐάεστον τὴν συνήθη διατριβὴν τῶν ἀγρῶν, καθὸ συμβιβαζομένην ἦδη μετὰ τῶν εὐχарιστήσεων τῆς κοινωνίας, μετὰ τῆς πολιτικῆς σπουδαιότητος, τῆς καλλιέργειας τοῦ νοῦ καὶ ὅλων τῶν τέρψεων τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ ἀρχὴ σωτηριώδους τινὸς ἐπαναστάσεως διὰ τῶν ἐγκαταλειμμένων ἀγρῶν μας. Εἶναι βέβαιον, ὅτι δὲν θέλομεν ποτὲ γίνεαι τοσοῦτον ἀγρόται ὅσον οἱ ἄγγλοι· αἱ πόλεις ἡμῶν δὲν θέλουσι ποτὲ ἀποκατασταθῆ, ὡς αἱ τῶν ἄγγλων, ἀπλῆ ἐργαστήρια τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας· ἀλλ' ἐὰν μεγαλὸν μέρος τῆς εὐπορουσῆς γαλλικῆς κοινωνίας ἐπανεῖλθῃ καὶ κατοικήσῃ εἰς τὰς

ἐρημωθείσας ἐπαύλεις μας, τοῦτο θέλει εἶσθαι πάντοτε μέγα διὰ τὴν Γαλλίαν εὐεργέτημα.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν φόρον δὲν θέλει εἶσθαι δύσκολον νὰ παρεκκλινή οὗτος ἀπὸ τὸ ρεῦμα, τὸ ὅποιον τὸν φέρει εἰς Παρισίους καὶ εἰς τινὰς μεγάλας πόλεις· ἀλλ' ἐὰν πράγμα τι δύναται νὰ μετριάσῃ τὴν τάσιν ταύτην, τοῦτο εἶναι ἀναμφιβόλως ἢ ἐν τοῖς ἀγροῖς διατριβὴ τῶς ἐξασκούντων ἐπιρροὴν ἰδιοκτητῶν, οἵτινες οὕτω θέλουσιν ὑπερασπίζει ὀλίγον τι πλειότερον τὰ συμφέροντά των, ὅταν τὰ βλέπωσιν ἐκ τοῦ πλησίον.

Γον.

Περὶ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ δευτέρα αἰτία τῆς προόδου ἀποτελεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τῆς πρώτης, ἀλλὰ διακρίνεται ἐν τῇ ἐφαρμογῇ. Αὕτη δὲ εἶναι τὸ ἐξαιρετικὸν δημόσιον πνεῦμα τῶν ἄγγλων, τὸ ὅποιον ἀπὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἤδη αἰῶνος, διετήρησεν αὐτοὺς ἀβλαβεῖς ὡς ἀπὸ τὰς καταχρήσεις τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς ἐπαναστατικὰς ταραχάς· ἀμφοτέρωθεν ὀλέθρια πρὸς πᾶν εἶδος ἐργασίας. Οὐδὲν, δυνάμενον νὰ παραβληθῇ πρὸς τε τὸ τελευταῖον ἡμισυ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', πρὸς τὴν βασιλείαν ὀλόκληρον τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' καὶ πρὸς τὰς φοβεράς καταγίδας τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐμάστισέ ποτε τὸ εὐτυχὲς τοῦτο ἔθνος! Ὁ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, τοσοῦτον δι' ἡμᾶς καταστροφικὸς ΙΗ' αἰὼν ὑπῆρξε διὰ τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος ἐποχὴ διηνεκοῦς ἀναπτύξεως καὶ ὅταν ἡμεῖς ἐπανελάβομεν τὴν διακοπιεῖσαν ὁρμὴν μας, οἱ ἄγγλοι εἶχον ἤδη ἐφ' ἡμῶν τὴν ὑπεροχὴν τῆς προόδου τῶν τριῶν τετάρτων τοῦ αἰῶνος!

Πρὸ διακοσίων ἐτῶν ἡ Γαλλία ἦτον, ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς γεωργίας, καθὼς καὶ εἰς πᾶν ἄλλο, μᾶλλον τῆς Ἀγγλίας προοδευμένη.

Τὰ δώδεκα ἔτη, τὰ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Βερβέν (Verbins) μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἑρρίκου Δ', ἀποτελοῦσι μίαν τῶν

ὠραιότερων περιόδων τῆς ἡμετέρας εὐτυχίας, τοσοῦτον, δυστυχῶς, ὀλιγοχρονίων καὶ σπανίων, αἵτινες ἀναφαίνονται κατὰ μακρὰ διαστήματα εἰς τὸ σκοτεινὸν καὶ αἱματόφυρτον ὕφασμα τῆς ἡμετέρας ἱστορίας. Ὁ χρονογράφος ἔχει ὀλίγιστα συμβάντα νὰ καταγράψῃ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν εὐτυχῶν τούτων ἐτῶν, κενῶν μόνον κατ' ἐπιφάνειαν, διότι ταῦτα δὲν παρουσιάζουσιν ἀληθῶς, οὔτε πολέμους, οὔτε σκηνὰς δραματικὰς· ἀλλ' ἡ μεγάλη δημοτικότης τοῦ Ἑρρίκου Δ', τοῦ μόνου βασιλέως, τὸν ὅποιον εἰλικρινῶς ἠγάπησε τὸ ἔθνος, ἀποδεικνύει ἀρκούντως ὅποια τινὰ ἦσαν ταῦτα τὰ ἔτη. Ἀληθῶς ὁ Σουλλὺ εἶχε πολλὰ ἐλαττώματα. Ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ἀπληγεία καὶ ἡ φιλαργυρία αὐτοῦ, ἤθελον καταστήσει αὐτὸν ἀνυπόφορον καὶ σήμερον ἐν ἔζη· ἄλλως τε καὶ διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοῦ εἶχε προλήψεις ὑπεροβλικὰς· ἀπεστρέφετο τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἅτινα μόνις ἤρχιζον ν' ἀνατέλλωσι, καὶ ἀπέτυχεν, εὐτυχῶς, εἰς τὰς ὁποίας κατέβαλε προσπάθειαν ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν ἐν Γαλλίᾳ διάδοσιν τῆς μεταξοσκολικοτροφίας· ἀλλὰ μετὰ τὸ ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς πλάνης του, εἶχε καὶ μίαν ἰδέαν ὀρθήν. Ἐνόησε τὴν σπουδαιότητα τῆς γεωργίας, καίτοι παραγνωρίζων τὴν τοῦ ἐμπορίου, καὶ αἱ ἐνθαρρύνσεις αὐτοῦ ἤρκεσαν, ὅπως προκαλέσωσιν ἀνάπτυξιν τῆς γαλλικῆς γεωργίας ἀνήκουστον τῷ καιρῷ ἐκεῖνω.

Συγγραφεὺς σύγχρονος, ὁ Ὀλίβιος δὲ Σέρ (Olivier de Serres), μᾶς ἀφησε βιβλίον θαυμάσιον, τὸ ὅποιον δικαίως θεωρεῖται ὡς εὐγλωττος μαρτυρία τῆς τότε γενικῆς πρὸς τὴν γεωργίαν ὁρμῆς, τὸ *Γεωργικὸν Θέατρον*, ἰδὸν τὸ φῶς ἐν ἔτει 1600. Ὁ ἐκδότης ἦτον εὐγενὴς διαμαρτυρούμενος, κύριος τοῦ χωρίου Πραδὲλ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιβαρραῖ, ὅστις ἀποσυρθεὶς τῆς πόλεως ἔζη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγρῶν του κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ταραχῶν. Τὸ σύγγραμμά του, ὅπερ ἀφιερώνει εἰς τὸν Ἑρρίκον Δ', εἶναι συγχρόνως ἡ καλητέρα καὶ ἡ ἀρχαιότερα γεωργικὴ πραγματεία, ὁμοία τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει εἰς οὐδεμίαν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν. Τὸ ὄνομά του εἶναι μία ἀπὸ τὰς δόξας τῆς Γαλλίας. Οἱ ἐπεληθόντες ὅμως δεινοὶ καιροὶ ἔθεσαν εἰς λήθη τὸ σύγγραμμα τοῦτο· ὅταν δὲ ἐπανεῖδε τὸ φῶς, πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν, μετὰ μίαν ἄλλην γενικὴν εἰρήνην, ἥτις ἔδωκε τὴν αὐτὴν ὠθησιν πρὸς τὴν ἐργασίαν, ὑπῆρξεν ἀληθῆς ἀνάστασις· οὕτως ἀνταυεῖβομεν ἡμεῖς τοὺς μεγάλους ἀνδρας! Ὅλαι αἱ πρακτικαὶ μέθοδοι ἦσαν γνωσταὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὀλίβιου, ὅστις δίδει παραγγέλματα, τὰ ὅποια καὶ σήμερον ἐτι ἠδύνατο νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τοὺς γεωργοὺς μας. Ἡ

παραγωγή κατώρθωσε τότε μεγάλας προόδους εις ὀλίγα ἔτη, ἀπρὸς μεγάλην ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ σου, λέγει ἐν τῇ πρὸς τὸν βασιλέα ἀφιέρωσει, ὅτις ἐνδιαττάται ἀσφαλῆς ὑπὸ τὴν σκεπὴν του, καλλιέργων τὴν γῆν, ὑπὸ τὴν σκεπὴν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, ἣτως ἔχει συμπαραέρους τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν εἰρήνην! »

Ὁ καιρὸς δαίμων τῆς ἡμετέρας ἐθνικῆς τύχης δὲν ἐπέτρεψε νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ ἢ τῶν καλῶν γόνιμος ἡσυχία αὕτη. Ἡ δολοφονία τοῦ Εἰρήκου Δ' ἐθύθισεν αὖθις τὴν Γαλλίαν εἰς τὸ χάος, ἀλλ' αἱ συνέπειαι τῆς ταχείας ταύτης στιγμῆς τῆς ἐλπίδος ὑπῆρξαν ἐπαισθηταὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ αἰῶνος. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ῥισχιελιῆ καὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ σπέρματα τοῦ πλοῦτου, ἅτινα εἶχον ἐναποτεθῆ τότε ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Ὅλοι αἱ ἱστορικαὶ πληροφορίαι θεβαιούσων, ὅτι κατὰ τὴν εὐτυχῆ ἐποχὴν ἐκείνην αἱ πεδιάδες τῆς Γαλλίας ἦσαν κατφυκηνέαι ὑπὸ πολυαριθμῶν εὐγενῶν, οἵτινες συνέχον τὰ συμφέροντά των μ' ἐκεῖνα τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν. Ὁ ὀλέθριος χωρισμὸς, ὅστις ἐπροξένησε τὴν γενικὴν ἀπώλειαν, ἔλαβε χώραν πολὺ μετὰ ταῦτα.

Ὁ πολιτισμὸς, κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἐπροχώρει ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς ἄρκτον. Ἡ γεωργία, ὡς ὅλοι αἱ τέχναι, ἤθησαν κατ' ἀρχὰς ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ Προβιγγία καὶ τὸ Λαγγεδόκ ὑπῆρξαν πολλὰ ἑνωρὶς τὰ μέρη τῆς Γαλλίας τὰ καλῆτερα γεωργημένα, ὡς ἐγγύτερα πρὸς τὴν φωτεινὴν ἐστίαν. Ὁ Ὀλιβιῆ δὲ Σέρ ἐγεννήθη εἰς τὰ σύνορα τῶν δύο τούτων ἐπαρχιῶν. Ἡ Μεγάλῃ Βρετανία, ὡς κειμένη πολὺ μακρὰν, ἔλαβε καὶ πολὺ ἀργώτερα τὴν ἄθησιν. Μετὰ τὴν βασιλείαν τῆς Ελισάβετ διετέλουν εἰσέτι οἱ ἄγγλοι ἐν πληρῇ θαρσαρότητι. Ὁ Γαισιαρδὲν (Cuichardin) ὑπολογίζει εἰς δύο ἑκατομμύρια τὸν ὅλον πληθυσμὸν τῆς ἰδίως Ἀγγλίας κατὰ τὴν ἐποχὴν του· ἄλλοι τὸν ἀνάγουσιν εἰς τέσσαρα· λογίζεται σήμερον εἰς δεκάπετά ἑκατομμύρια. Τὰ τρία τέταρτα τοῦ τόπου ἕμενον χέρσῳ ληστρικάι συμμορίαι ἐλαφυραγῶγον τοὺς ἀγροὺς, τὸ δὲ ἔθνος ἀνήσυχον, θαθέως παραττόμενον, ἐζήτει ν' ἀποκατασταθῇ, ἀλλὰ διήλθε μακρὰν σειρὰν ἐπαναστάσεων ἕως οὗ εὗρη τὴν ὀριστικὴν του μορφήν, καὶ ἐν τούτῳ ἡ γεωργία ἐπάσχειν, ὡς καὶ ὅλα τ' ἄλλα. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ Γαλλία ἐπώλει σίτον εἰς τὴν Μεγάλῃν Βρετανίαν.

Μετὰ τὸ 1688 τὸ πᾶν μετεβλήθη σκιά ζοφερά ἐπεκτείνεται ἤδη ἐφ' ὅλης τῆς Γαλλίας, ἐξαντληθείσης ἀπὸ τὰς παραφροσύνας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἡ Ἀγγλία, τ' ἀνάπαλιν, ἀνανεωθείσα καὶ ἀναγεννηθεῖσα λαμβάνει ὄρμην, ἥτις δὲν θέλει σταματήσει. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Γαλλίας ἐλαττοῦται ἀντὶ νὰ προοδεύσῃ, ὁ δὲ τῆς Ἀγγλίας αὐξάνει ταχέως. Ὁ Μποα-Γκιλβέρ (Bois Caillebert), ὁ Βωμπάν (Vauban) καὶ ὅλα τὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θεβαιούσι τὴν βαθμιαίαν πτώσιν τῆς γαλλικῆς γεωργίας. Ἡ Ἀγγλία, τούναντίον, ἐνθ' ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Στουάρτων δὲν παρήγαγε σιτηρὰ ἀρκετὰ διὰ νὰ τρέφῃται, μετὰ ἑκατὸν ἔτη ἀποκαθίσταται ἡ σιταποθῆκη τῆς Εὐρώπης· καίτοι δὲ εἶχε νὰ διατρέψῃ πληθυσμὸν διπλασιασθέντα, ὅστις ἔζη τώρα πολὺ καλῆτερα ἢ κατὰ τὸ παρελθόν, ἐπώλει μολοντοῦτο ἤδη ἐν ἑὺς δύο ἑκατομμύρια ἑκατόλιτρα αἴτου εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην, τοῦθ' ὕπερ εἶναι ποσὸν ὑπέμετρον, ὡς ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν τότε γνωστῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Ὑπελόγησαν, ὅτι ἡ Ἀγγλία, κατὰ τὸ τελευταῖον ἡμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐπώλησε πρὸς τοὺς γείτονάς της καὶ ἰδίως πρὸς τὴν Γαλλίαν σιτηρὰ ἀξίας ἐνὸς δισεκατομυρίου φράγκων.

Ἄλλ' ὡσαύτως πόσαι ἐπιτυχίαι διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ πόσαι δυστυχίαι διὰ τὴν Γαλλίαν κατὰ τὴν ἀπαισίαν ταύτην περὶ ὅσον! πρῶτον μὲν ὁ τρομερὸς περὶ διαδοχῆς πόλεμος, αἱ σκληραὶ ἤτται τοῦ Μπλενχιμ (Blenhim), τοῦ Ῥαμιλλί (Ramillies) καὶ τοῦ Μαλπλακέ (Malplaquet), ἡ ὑπαρξὶς αὐτῆ τῆς Γαλλίας διακινδυνεύσασα καὶ διασωθεῖσα ὡς ἐκ θαύματος εἰς Δεναιν (Denain)· μετὰ δὲ ταῦτα ὁ ἔτι καταστρεπτικώτερος ἐπταετῆς πόλεμος, ἡ ἤτται τοῦ Ῥοσμπάχ, ἡ ἀπώλεια τῶν στόλων καὶ τῶν ἀποικιῶν μας, καὶ τὸ ὑπουργεῖον τοῦ λόρδου Σιάταμ ὑψοῦν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Γαλλίας τὸ μεγαλεῖον τοῦ τύπου του! Ἡ πίστις τοῦ μὲν Βρεττανικοῦ ἔθνους θεμελιούται διὰ μακρὰς σειρὰς ἐπιτυχιῶν, τῆς δὲ Γαλλίας καταστρέφεται ἀπὸ τὰς βιαίας εἰσπραξίαις τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν δημοσίων προσόδων καὶ ἀπὸ τὰς φαντασιοπληξίας τοῦ συστήματος τοῦ Λάβ (Law). Ὁ μὲν ἀγγλικὸς λαὸς εὐτυχῆς καὶ ἐμπιστευόμενος εἰς τὴν κυβέρνησιν του, προσκολλάται εἰς αὐτὴν μετ' ἀφοσιώσεως, καὶ ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἐργασίαν μετ' ἐμπιστοσύνης, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν εἰλικρινῶς ἐφαρμοζομένων νόμων καὶ τῶν λαμπρῶν νικῶν του· ὁ δὲ γαλλικὸς κατεστραμμένος, τεταπεινωμένος, καταθλιβόμενος, λειποτακτῶν ἀπὸ τῶν ὠφελίμων ἐργασιῶν, τῶν

οποίων τὸ δημόσιον ταμείον κατεβρόχιζε τὰ προϊόντα, αισθάνεται διὰ τοὺς δεσπότης του ἀπέχθειαν καὶ καταφρόνησιν!

Ἡ γεωργία, καθὼς καὶ ἡ βιομηχανία, ἔχουσι πρὸ παντὸς ἄλλου ἀνάγκην ἀσφαλείας καὶ ἐλευθερίας διὰ νὰ ὑπάρξωσι καὶ ἀναπτυχθῶσιν. Ἐξ ὄλων τῶν πληγῶν, αἵτινες δύνανται νὰ καταβλίψωσιν αὐτάς, οὐδεμία ὑπάρχει τοσοῦτον θανάσιμος ὅσον ἡ κακὴ κυβέρνησις. Αἱ ἐπαναστάσεις καὶ οἱ πόλεμοι ἔχουσιν ἐνίοτε ἀνακωχὰς τινὰς τῶν καταστροφῶν ἢ κακὴ ὁμῶς κυβέρνησις οὐδεμίαν οὐδέποτε!

Διεσώθησαν ἔγγραφοι μαρτυρία ἀρκετὰ ἀσφαλεῖς ὅπως δι' αὐτῶν θεβαιωθῆ ἡ κατάστασις, εἰς ἣν εἶχε καταπέσει ἡ γαλλικὴ γεωργία, πρὸ ἐνὸς ἡδὴ αἰῶνος, ὑπὸ τὴν δηλητηριώδη ἐπιήρειαν συστήματος μισητοῦ· τὰυτὰ δὲ εἰσι τὰ ἄρθρα Σπόροι καὶ Ἐκμισθῶται τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, γεγραμμένα ἐν ἔτει 1750, ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, τοῦ διδάκτορος Κεσναϊῦ (Quesnay). Ὀλόκληρον τὸ τότε ἔδαφος τῆς Γαλλίας (δηλ. ἐκτὸς τῆς Κορσικῆς καὶ μέρους τῆς Λοραίνης διότι τὰυτὰ δὲν ἀνῆκον τότε εἰς τὴν Γαλλίαν), ὑπολογίζεται ὑπὸ τοῦ Κεσναϊῦ εἰς 800 ἑκατομμύρια στρέμματα, ἐξ ὧν 180 ἑκατομμύρια ἀπετέλου τὸ καλλιεργούμενον μέρος, καὶ ἐκ τούτων πάλιν 30 μὲν ἑκατομμύρια στρέμματα ἀνῆκον εἰς τὴν μεγάλην γεωργίαν, τὴν ἐνεργουμένην ὑπὸ τῶν ἐκμισθωτῶν, οἵτινες μετεχειρίζοντο ἵππους διὰ τὰ ὄργωματα καὶ ἠκολούθουν σύστημα τριετῶν ἀμειψισπορῶν (σίτον, βρώμην καὶ ἀγροανάπαυσιν), μικρὰν δὲ τὴν τῶν γεωργῶν, εἴτε κολλίγων, οἵτινες μετεχειρίζοντο βόας καὶ σύστημα διετῆς ἀμειψισπορῶν, ἦτοι σίτον καὶ ἀγροανάπαυσιν. Ἡ διαίρεσις αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι ἀκριβεστάτη καὶ ἀνταποκρίνεται ἔτι καὶ σήμερον εἰς γεγονότα ὑπάρχοντα. Ἡ Γαλλία καὶ σήμερον ἔτι διαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένας χώρας. Ἡ μία, ἡ πρὸς βορρᾶν, εἶναι ἐκείνη ἐνθα ἐπικρατεῖ ἡ τακτικὴ ἐκμισθωσις, ἡ διὰ τῶν ἵππων ἐργασία καὶ τὸ τριετὲς σύστημα τῶν ἀμειψισπορῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον βελτιωμένον. Ἡ ἑτέρα, ἡ πρὸς μεσημβρίαν, εἶναι ἐκείνη ἐνθα ἐπικρατεῖ τὸ κολλιγικὸν σύστημα (Métayage), ἡ διὰ τῶν βοῶν ἐργασία καὶ αἱ διετεῖς ἀμειψισποραὶ, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1758, ἡ μὲν πρώτη ἐπέξετάθη εἰς μεγαλύτεραν ἔκτασιν, ἡ δὲ δευτέρα ἠλαττώθη κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν.

Ὁ Κεσναϊῦ ἐκτιμᾷ τὸν μέσον ὄρον τῆς παραγωγῆς εἰς 15 ἑκατόλιτρα σιτηρῶν κατὰ ἑκτάριον (δέκα στρεμμάτων) τῆς

μεγάλης γεωργίας καὶ εἰς 7 1/2 τῆς μικρᾶς, ἦτοι τὸ ὅλον διὰ τε τὴν μεγάλην γεωργίαν καὶ διὰ τὴν μικρὰν, εἰς ἑξοδα μῆκοντα ἑκατομμύρια ἑκατόλιτρα· ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄνομα σιτηρὰ περιλαμβάνονται μετὰ τοῦ σίτου, καὶ σπόροι κατώτεροι, οἶον ἡ σίκαλη καὶ ἡ βρώμη. Ἡ αὕτη σύγχυσις ἐπικρατεῖ ἔτι καὶ σήμερον εἰς διάφορα μέρη τῆς Γαλλίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σίκαλη τότε ἐκαλλιεργεῖτο γενικώτερον ἢ ὁ σίτος, δυνάμεθα νὰ διαίρσωμεν κατὰ προσέγγισιν τὰ 70 ἑκατομμύρια ἑκατόλιτρα ὡς ἑξῆς. 25 ἑκατομμύρια εἰς σίτον, καὶ 45 ἑκατομμύρια εἰς σίκαλην καὶ κριθήν. Ὁ Κεσναϊῦ προστίθει διὰ τὴν βρώμην 11 περίπου ἑκατομμύρια ἑκατολίτρων. Σήμερον ἡ παραγωγή τοῦ σίτου σχεδὸν ἐτριπλασιάσθη, ἡ δὲ τῆς σίκαλης καὶ τῆς κριθῆς ἔμεινεν ἡ αὐτὴ, καὶ μόνη ἡ τῆς βρώμης ἐτετραπλασιάσθη· κατὰ τὸ 1750 τὰ γαιώμηλα μόλις ἦσαν γνωστὰ, ἐπομένως τὸ πολῦτιμον τοῦτο συμπλήρωμα, ὅπερ ταῦτα χορηγοῦσι διὰ τὴν τροφήν τῶν ζῶων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔλλειπε τότε ὀλοτελῶς. Ἐκαλλιέργουν ὀλίγα χορταρικά καλὰ, πολλὰ δὲ ἄλλα προϊόντα, ἅτινα σήμερον εἶναι πλούτη, δὲν ὑπῆρχον τότε.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν βοῶν ἦτο, κατὰ τὸν Κεσναϊῦ, 5 ἑκατομμυρίων, ἦτοι τὸ ἡμισυ τῶν σήμερον ὑπαρχόντων, καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα ἦσαν ἔτι κατώτεροι. Ἐσφάζον τότε κατ' ἔτος 4—500,000 κεφαλὰς, σφάζουσι σήμερον δεκάκις τόσας· ἀλλὰ καὶ τὰ ζῶα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἠναγκασμένα νὰ ζητῶσι μόνον τὴν τροφήν τῶν εἰς ἀνύδρους χέρσους γαίας, εἰς τοὺς ἀγεωργήτους ἀγρούς, εἰς τὰ βαλτώδη λειβάδια, δὲν δύνανται νὰ παραβληθῶσιν, ὡς πρὸς τὸν μέσον ὄρον βάρους, μὲ τὰ σημερινὰ ζῶα, τὰ ὅποια βόσκουσιν εἰς καλὰ λειβάδια, ἢ τρέφονται ἐν τῇ φάτνῃ μὲ ρίζας καὶ χόρτα τεχνικά. Οἱ βόες ὀρειῶν τιῶν χωρῶν, ὅπου τὸ ἀρχαῖον σύστημα τῶν χονδροειδῶν καὶ ἀκαλλιεργήτων βοσκῶν ἐπικρατεῖ ἔτι καὶ νῦν, δύνανται νὰ δώσωσιν ἰδέαν τινα τῶν ζῶων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ πρόβατα δὲν ἦσαν, οὔτε πολυαριθμότερα, οὔτε καλλήτερα κατ' ἀναλογίαν. Μόνος ὁ ἀριθμὸς τῶν χοίρων ἦτον ἀνάλογος πρὸς τὸν τότε πληθυσμόν. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἵππους, εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Τουρκικῶ, θελήσας νὰ διοργανίση τὰ ταχυδρομεῖα κατὰ τὸ 1776, δὲν ἠδυνήθη νὰ προμηθευθῇ τοὺς 6.000 ἵππους, οἵτινες ἦσαν ἀναγκαῖοι πρὸς τοῦτο.

Ὁ Κεσναϊῦ μόνον ἐν παρόδῳ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀμπέλου. Ὁ Μπωσόβρ (Beausobre) ὑπελόγιζε κατὰ τὸ 1764 τὴν ἐτησίαν ἐσοδίαν τοῦ οἴνου εἰς 13 ἑκατομμύρια ἑκατολίτρων, ἦτοι τὸ

τρίτον τῆς σημερινῆς. Ἐν κεφαλαίῳ, ἐκτιμῶντες τὴν τότε παραγωγὴν κατὰ τὰς σημερινὰς τιμὰς τῶν προϊόντων, εὐρίσκομεν τὴν ἀξίαν των ἀναβαίνουσαν εἰς 1,250 ἑκατομμύρια φράγκων διὰ τὴν ὅλην παραγωγὴν τῆς γαλλικῆς γεωργίας κατὰ τὸ 1770.

Οὕτω δὲ ὁ λαὸς, καίτοι ἀριθμούμενος εἰς 16—18 ἑκατομμύρια ψυχῶν, εἶχε φθάσει εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν πτωχείας. Ὁ κυρίως λεγόμενος λαὸς εὐρίσκειτο εἰς κτηνώδη κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀνώτεροι κλάσεις δὲν κατετρόχοντο ὀλιγώτερον ὑπὸ τῆς κοινῆς πτωχείας. Ὁ Βωμπᾶν ἔκαμεν, ἐν τῷ συγγράμματι του τὰ βασιλικὰ δέκατα, ἀνάλυσιν τῆς γαλλικῆς κοινωνίας, ἣτις προξενεῖ φρίκην· κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Κεσναϊῦ, τὸ καθαρὸν εἰσόδημα τῶν ἰδιοκτητῶν ἀνέβαινε εἰς 76 ἑκατομμύρια λίβρας διὰ τὰς γαίαις τὰς σπειρομένας σιτηρὰ, συμπεριλαμβανομένων δὲ τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν ἄλλων προϊόντων δυνάμεθα ν' ἀναβιάσωμεν τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς τὸ διπλάσιον. Ἡ τότε λίβρα μόλις ἰσοτιμᾶται μὲ τὸ σημερινὸν φράγκον. Αἱ ἀγροικίαι ἐξεμισθοῦντο τότε πρὸς ἓν φράγκον τὸ στρέμμα διὰ τὴν μεγάλην γεωργίαν καὶ πρὸς 20—30 λεπτὰ τὸ στρέμμα διὰ τὴν μικράν· σύγχρονός τις τοῦ Κεσναϊῦ ὁ Δουπρέ δὲ Σαιν-Μῶρ (Dupré de Saint Maur) λέγει ὅτι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Βερόν, τῆς Καμπανίας, τῆς Μαίνης καὶ τοῦ Ποατοῦ αἱ ἀγροικίαι ἐνοικιάζοντο πρὸς 15 λεπτὰ τὸ στρέμμα καὶ μὲ τὴν τιμὴν ταύτην οἱ ἐκμισθῶνται μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἠδύνατο νὰ ζῶσιν.

Ἐκπληκτικὴ μαρτυρία, μεταξὺ χιλίων ἄλλων, τῆς γενικῆς ταύτης πτωχείας, εὐρίσκειται ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασι τοῦ μαρκεσίου Ἀρζενσόν (Argenson), ὅστις ἐν ἔτει 1739, δηλαδὴ πέντε ἔτη πρὶν ἢ διορισθῆ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἔγραψε τὰ ἑξῆς. «Τὸ ἀληθὲς κακὸν, ὅπερ ὑποσκάπτει τὰ θεμέλια τοῦ βασιλείου καὶ τὸ ὅποιον δὲν θέλει λείψει· νὰ ἐπιφέρῃ τὴν καταστροφὴν του, εἶναι ὅτι ἐν Βερσαλλίαις τυφλώττουσιν ὡς πρὸς τὴν ἀπελπιστικὴν κατάστασιν τῶν ἐπαρχιῶν· εἶδον, ἀφ' οὗτοῦ ὑπάρχω, τὴν βαθμιαίαν ἐλάττωσιν τοῦ πλοῦτου καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γαλλίας· ὑπάρχει σήμερον βεβαιότης, ὅτι ἡ δυστυχία ἐφθασεν εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν. Τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ' ἣν γράφω, ἐν πλήρει εἰρήνῃ καὶ μὲ τὰ φαινόμενα εἰσοδίας, ἂν ὄχι ἀφθόνου, τοῦλάχιστον μετρίας, οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουσι περίξ ἡμῶν, ὡς αἱ μυῖαι, ἀπὸ τὴν πτωχείαν, τρώγοντες μόνον χόρτα. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς Μαίνης, τοῦ

Ἀγκουμοῦ (Angoumois), τῆς Τουραίνης, τοῦ Ἄνω Ποατοῦ, τοῦ Περιγγόρ, τῆς Αὐρηλίας καὶ τοῦ Βερόν, εἰσὶν αἱ μᾶλλον τῶν ἄλλων πάσχουσαι· δὲν ἐσταμάτισεν ἕως ἐδῶ τὸ κακὸν, ἀλλὰ προβαίνει ταχέως καὶ κατέλαβε, ἢ ἢ τὰ περίξ τῶν Βερσαλλιῶν. Ὁ δούξ τῆς Αὐρηλίας ἔφερον ἐσχάτως εἰς τὸ βασιλικὸν συμβούλιον τμημα ἄρτον κατεσκευασμένου ἀπὸ πτέρην, τὸν ὅποιον ἡμεῖς τῷ ἐπρομηθεύσαμεν. Ὁ δούξ θέσας τὸν ἄρτον ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ βασιλέως «Μεγαλειότατε, προσεφώνησεν αὐτῷ· ἰδοὺ μὲ τί τρέφονται αἱ ὑμέτεροι ὑπήκοοι!

Ἰδοὺ ἀπὸ ποίαν βαθεῖαν ἄβυσσον ἔπρεπε νὰ ἀναβῆ ἡ Γαλλία ὅπως ἀνέβη εἰς τὸ φῶς· δὲν εἶναι ἐπομένως ἄπορον, ἐὰν μετὰ προσπαθείας διηνεκεῖς ὀλοκλήρου αἰῶνος, δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ θεραπεύσῃ ἐντελῶς τὰς πληγὰς τῆς. Κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, ἡ μὲν γεωργία ἐτετραπλασίασε τὰ προϊόντα τῆς, ὁ δὲ πληθυσμὸς ἐδιπλασιάσθη καὶ τὸ εἰσόδημα τῶν γαιῶν ἀνέβη ἐξ 150 εἰς 1,500 ἑκατομ. δηλαδὴ κατ' ἀναλογίαν τοῦ 2 πρὸς 10. Αὗται εἰσὶ πρόοδοι μέγιστοι, καὶ ἐὰν ἡ ἀφετηρία δὲν ἦτο τοσοῦτον ταπεινὴ, ἠδύνατο αὗται νὰ ἐξαρκέσωσι καὶ πέραν τοῦ δέοντος ὥστε νὰ διατηρήσωσι τὴν ἡμετέραν ἐν τῷ κόσμῳ θέσιν. Οὐδεὶς ἄλλος λαὸς, ἐκτὸς τοῦ τῆς Ἀγγλίας, ἔκαμε τοσοῦτον μεγάλας προόδους κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα, καίτοι αἱ περιστάσεις δὲν ἦσαν πάντοτε εὐνοϊκαὶ τῇ Γαλλίᾳ. Ἐκ τῶν ἑκατὸν τούτων ἐπῶν, τὰ πεντήκοντα περίπου συνεταράχθησαν ἀπὸ φρικώδεις ἐπαναστάσεις καὶ αἱματοφύτους πολέμους. Ἡ Γαλλία δὲν εἶχεν ἀληθῶς καλὸν καιρὸν, εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', κατὰ τὴν ὑπατεῖαν καὶ κατὰ τοὺς τριάκοντα δύο ἐνιαυτοὺς τῆς τελευταίας συνταγματικῆς μοναρχίας.

Ἡ κίνησις τῆς παλιγγενεσίας ἀρχίζει νὰ γίνηται ὅπως οὖν ἐπαίσθητῇ, μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 1763, διὰ τῶν, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου τῶν σιτηρῶν, διδασκῶν τῶν οἰκονομολόγων. Εἰς τὰ ἐν τῇ ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ ἄρθρα τοῦ ὁ Κεσναϊῦ, καταδεικνυῶν τὴν ἔκτασιν τοῦ κακοῦ, ὑπέδειξε συγχρόνως καὶ τὰ θεραπευτικὰ μέσα. Ὅλαι αἱ κατόπιν πραγματοποιηθεῖσαι πρόοδοι τῆς ἐθνικῆς γεωργίας προλέγονται εἰς τὰ δύο ταῦτα ἄρθρα· ἐχρειάσθη καιρὸς τις, ὥστε ἡ νέα διδασκαλία νὰ διαδοθῇ καὶ ἀποτελέσῃ σχολὴν. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ παλαιὰ κοινωνία διελύετο. Ἐπὶ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', αἱ ἐπιθυμίαι τοῦ τόπου πρὸς καλητέρευσιν τῆς γενικῆς καταστάσεως, πανταχόθεν ἐξεδηλώθησαν. Ὁ Τουργῶ πρώτος ἔφερε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ἐτοιμοῦ-

ρόπου τούτου οικοδομήματος. Πρὸ τοῦ 1789 μεγάλοι ἀναμορφώσεις εἶχον ἤδη ἐκτελεσθῆ. Ἡ ἐργασία εἶχεν ἐλευθερωθῆ, καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου τῶν σιτηρῶν εἶχεν ἤδη ἀνακηρυχθῆ. Αἱ πρῶται συζητήσεις τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως ἀπετελείωσαν ὅ,τι εἶχεν ἤδη ἀρχίσει. Τὸ ἔθνος τέλος πάντων ὀνέπνεεν. Ἐὰν ἡ Γαλλία τοῦ 1789 ἤξευρε νὰ σταματήσει, ὡς ἡ Ἀγγλία ἐν ἔτει 1688, δὲν μένει ἀμφιβολία ὅτι, ὁ κοινὸς πλοῦτος ἤθελε λάβει ἕκτοτε ἀνάπτυξιν τεραστίαν.

Ἡ φρικώδης ἀνατροπὴ, ἣτις διεδέχθη τὰς ἡμέρας ταύτας τῶν ἐλπίδων, ἐκώλυσε τὴν ἄρτι ἀναγεννωμένην πρόοδον. Μετὰ δεκαετίαις δοκιμασίας, ἡ ὑπατεία ἐδῶκεν εἰς τὸ ἔθνος ὥρας τινὰς ἀναπαύσεως καὶ ἴδομεν τότε τὴν προοδευτικὴν κίνησιν, μετέωρον ἕως τότε ὡς ἐκ τῶν ἐπαναστατικῶν καταγίδων, νὰ ἐκραγῆ ἐκ νέου μετ' ἀκατασχέτου δυνάμεως. Αἱ ὠραῖαι ἡμέραι τῆς εἰρήνης τοῦ Βερβέν (VerVins), ἐφαίνοντο ὅτι ἐπανῆλθον. Δυστυχῶς νέα πληγὴ ἤλθε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὁρμὴν ταύτην. Διότι οἱ ὀλέθριοι πόλεμοι τῆς αὐτοκρατορίας ἐπηκολούθησαν ἀμέσως, τὰ δὲ κεφάλαια κατηραλώθησαν ἀφειδῶς εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ λαὸς ἐδεκατίσθη πάλιν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ ἐφαίνετο ὅτι, αἱ ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου 15' ἀνακηρυχθεῖσαι μεγάλοι ἀρχαί, δὲν ἤθελον κατορθῶσαι ποτὲ νὰ φέρωσι τοὺς καρπούς των. Ἡ Γαλλία διῖδε στιγμιαίως μόνον τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐπέπρωτο νὰ τὰς ἀπολέσῃ ἀμέσως. Ἀληθῶς δ' εἶπεῖν μόνον ἀπὸ τοῦ 1815 ἡ ἐθνικὴ ἐργασία ἴδυνήθη ν' ἀναπτυχθῆ ἄνευ προσκομμάτων, καὶ εἶναι γνωστὸν τὸ τί ἐκ τούτου προέκυψεν.

Ἀναγκαῖον ν' ἀνέλθωμεν μέχρι τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Α' διὰ νὰ εὐρωμεν παρὰ τοῖς ἄγγλοις παρόμοιον ἐκείνου, ὅπερ συνέβη ἐν Γαλλίᾳ ἑκατὸν ἔτη μετὰ ταῦτα. Ἀπὸ τοῦ 1750 ἡ πρόοδος ἀποβαίνει ἐπαισθητῆ. Ἡ ἀντιπροσωπικὴ κυβερνήσις εἶχεν ἤδη θεμελιωθῆ ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ὁ ἀγροτικὸς πλοῦτος εἶχε μεγαλώσει μετ' αὐτῆς. Ὁ τόπος οὗτος, ὅστις παρήγαγε μολίς 2 ἑκατομμύρια κουάρτερ σιτηρῶν ἐπὶ τῶν Στουάρδων, ἐσῦδευσεν κατὰ τὸ 1750 τὸ διπλάσιον καὶ βαθυδὸν κατήντησεν εἰς 13 ἑκατομμύρια κουάρτερ, ἅτινα ἐσοδεύει σήμερον. Τὸ κρέας, ὁ ζῦθος, τὰ μαλλία καὶ ὅλα τὰ ἀγροτικὰ καταναλώσιμα ἠκολούθησαν τὴν αὐτὴν πρόοδον· ἀλλ' ὡσαύτως, ἐνῶ ἡ λοιπὴ Εὐρώπῃ ἐφθινεν ὑπὸ τὰς καταθλίψεις παντὸς εἶδους, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀσφάλεια διεχόνοντο ὡς γλυκὺ φῶς εἰς τὰς βροτανικὰς πεδιάδας. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ 17' αἰῶνος, ὁ

Θόμψων ψάλλει τὰ ἱερὰ ταῦτα ἀγαθὰ. «Ἡ ἐλευθερία, λέγει οὗτος, βασιλεύει ἐν ταῦθα μέχρι τῶν ταπεινωτέρων καλυδῶν καὶ φέρει εἰς αὐτὰς τὴν ἀφθονίαν.» Ἀλλαχοῦ πάλιν ἐκφωνεῖ ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν Ἀγγλίαν· «αἱ χῶραι σου ἔχουσιν ἀφθονίαν πλοῦτου, τοῦ ὁποῖου ἡ κτῆσις διὰρχει πληρέστατα ἐρησαλισμένη εἰς τοὺς εὐτυχεῖς γεωργοὺς σου.» Ἀπὸ ἑκατὸν ἐξήκοντα ἤδη ἐτῶν, οἱ εὐγενεῖς θεσμοί, οἵτινες ὑπερασπίζονται τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν προσώπων καὶ τῶν κτημάτων, ἐβασίλευσαν ἀδιαλείπτως καὶ ἀπὸ ἑκατὸν ἐξήκοντα ἤδη ἐτῶν ἡ εὐτυχία συνοδεύει αὐτοὺς.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17' αἰῶνος, καθ' ἣν στιγμὴν ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις, ἡ ἀγγλικὴ γεωργία ἦτο πλουσιωτέρα ἀφ' ὅ,τι εἶναι σήμερον ἡ γαλλικὴ. Πολλοὶ ἐγγραφοὶ ἀποδείξεις βεβαιοῦσι τοῦτο, μεταξὺ δὲ ὄλων τῶν ἄλλων, αἱ τε ἐρευναι τοῦ Πίτ, διὰ τὴν νομοθέτησιν τοῦ φόρου income tax, αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἀρθούρου Γιούγκ καὶ αἱ τοῦ σίρ Ἰωάννου Σέγγλερ. Ὁ Πίτ ὑπελόγιζε, κατὰ τὸ 1798, τὸ ὄλον τοῦ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν γαιῶν εἰσοδήματος διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸν τόπον τῶν Γάλλων εἰς 25 ἑκατομμύρια λίρας στερλίνας, ἢ 625 ἑκατομμύρια φράγκων καὶ τὸ κέρδος τῶν ἐκμισθωτῶν εἰς 18 ἑκατομμύρια λίρας στερλίνας, ἢ 450 ἑκατομμύρια φράγκων, ἦτοι κατὰ μέσον ὄρον, διὰ μὲν τὸ τῆς ἰδιοκτησίας εἰσοδήμα φράγκα 4 κατὰ στρέμμα, διὰ δὲ τὸ κέρδος τῶν ἐκμισθωτῶν φράγκα 3. Εἶναι δὲ ἀμφίβολον, ἐὰν λαμβάνοντες τὸ πλουσιώτερον ἤμισυ τῆς Γαλλίας θέλομεν εὐρεῖ σήμερον παρόμοιον ἀποτέλεσμα. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, ὁ μέσος ὄρος τῶν ἀγροτικῶν ἡμερομισθίων ἦτον ἐπτὰ σελίνια καὶ 3 δηνάρια, ἢ 9 φράγκα καθ' ἑβδομάδα, ἢ 1 1/2 φράγκον διὰ πᾶσαν ἐργάσιμον ἡμέραν, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἀνέβαινε τὸ ἡμερομισθιον ἀπὸ 9 ἕως 10 σελίνια ἢ 2 φράγκα διὰ πᾶσαν ἡμέραν. Εἶναι δὲ ἐπίσης ἀμφίβολον ἐὰν καὶ εἰς τὸ καλλήτερον ἤμισυ τῆς Γαλλίας τὰ ἀγροτικὰ ἡμερομισθία δύνανται καὶ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ ἦναι τοσοῦτον ὑψωμένα καὶ μολοντί ἡ τιμὴ τῶν καταναλωσίμων ἦτο τότε ἐν Ἀγγλίᾳ πολὺ κατωτέρα τῆς ἐν Γαλλίᾳ σημερινῆς τιμῆς. Ἡ ἀξία τῶν οικοδομῶν ἀνέβαινε κατὰ τὸν διδάκτορα Μπῆκ, εἰς 200 ἑκατομμύρια λίρας στερλίνας, ἢ εἰς 5 δισεκατομμύρια φράγκα, ἢ δὲ τῶν γαιῶν, κατὰ τὸν ἴδιον, εἰς 600 ἑκατομμύρια λίρας στερλίνας, ἢ εἰς 15 δισεκατομμύρια φράγκα, ἦτοι εἰς 100 φράγκα κατὰ

στρέμμα, και μ' αὐτὴν τὴν τιμὴν ἔδιδον, κατὰ μέσον ὄρον, εἰσόδημα 4 τοῖς 0/0.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ καρποὶ ἐνὸς αἰῶνος ἐλευθέρως και τακτικῆς ἀναπτύξεως, μ' ὅλας τὰς μερικὰς καταστροφάς, ὡς π. χ. ὁ πόλεμος τῆς Ἀμερικῆς. Εἰς τὸ ἐπόμενον ἡμισυ αἰῶνος, ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1850, ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀγγλίας ἐδιπλασιάσθη, και ἡ ἀγροτικὴ παραγωγὴ ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν πρόοδον, μ' ὄλον τὸν φρικώδη ἀγῶνα, ὅστις ἐπλήρωσε τὰ πρῶτα δεκαπέντε ἔτη ὄχι μόνον ἡ συνταγματικὴ Ἀγγλία κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τὸν δεσποτισμὸν και τὸ μέγα δαιμόνιον ὠπλισμένον μ' ὅλας τὰς δυνάμεις ἔθνους πολυαριθμωτέρου και ἀσυγκρίτως πολεμικωτέρου, ἀλλὰ και ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐσωτερικοῦ πλοῦτου δὲν ἀνεστῆλῃ ἐπαισθητῶς ἀπὸ τὰς σφοδρότητας τῶν μαχῶν. Ποτὲ τὰ νομοσχέδια περὶ καλλιέργειας τῶν χερσῶν γαιῶν (inclosure) δὲν ἦσαν πολυαριθμώτερα, ὅσον διαρκούντος τοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας πολέμου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ σύστημα τῶν ἀμειψισπορῶν τοῦ Νορθόλ ἔκαμε τὰς μεγαλητέρας κατακτήσεις, τότε τὰ δόγματα τοῦ Μπακθὴλ και τοῦ Ἀρθούρ Γιούγκ ἐγενικεύθησαν, τότε ὁ δούξ τοῦ Μπεδφόρδ, ὁ λόρδος Λείσεστερ και πολλοὶ ἄλλοι ἐπωφελήθησαν τοσοῦτον εὐτυχῶς ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας.

Ἡ Σκωτία και ἡ Ἰρλανδία εἶχον ὀλιγώτερον εὐτυχῆσαι κατὰ τὸ 1798, διότι ὀλιγώτερον καλῶς ἐκυβερνῶντο. Ὁ Πίτ ὑπελόγιζε τὰ πλούτη τῆς Σκωτίας εἰς τὸ ὄγδοον τῶν τῆς Ἀγγλίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ὀρεινὴ Σκωτία οὐδὲν σχεδὸν εἶχε μέρος εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦτον, ἠπέβαινε διὰ τὴν Πεδινὴν Σκωτίαν, μέσος ὅρος κατὰ στρέμμα 2 φράγκα και 20 λεπτὰ διὰ τὸ τῆς ἰδιοκτησίας εἰσόδημα, και 1 φράγκον και 20 λεπτὰ διὰ τὸ κέρδος τοῦ ἐκμισθωτοῦ και τῷ ὄντι ἡ Σκωτία δὲν ἔχαιρε τάξις και ἐλευθερίαν εἰμὴ ἀπὸ πεντήκοντα ἡδὴ ἐτῶν. Θέλομεν ἴδει ἔτι καλῆτερον, ὅταν ὁμιλήσωμεν περὶ Ἰρλανδίας, τί φέρει ἡ ἔλλειψις τῆς ἐλευθερίας και τῆς ἀσφαλείας.

Μένει λοιπὸν ἐντελῶς βεβαιωμένον ὅτι εἴτε ἐν Γαλλίᾳ, εἴτε ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ γεωργικὴ ἀνάπτυξις ἠκολούθησε κατὰ πόδας τὴν καλὴν κυβερνήσιν. Ἡ ἀγροτικὴ μεταμόρφωσις, ἣτις διεπράχθη ἐν Γαλλίᾳ, ἀπὸ τοῦ 1796 μέχρι τοῦ 1848, εἶχεν ἡδὴ λάβει χώραν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1650 μέχρι 1800. Αἱ αὐταὶ αἰτίαι ἔδωσαν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Ὑπάρχει μεταξύ τῆς Ἀγ-

γλίᾳ τῶν Στουάρτων και ἐκείνης τοῦ Πίτ, ἡ αὐτὴ διαφορὰ ἣτις ὑπάρχει και μεταξύ τῆς Γαλλίας τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ' και ἐκείνης τοῦ Λουδοβίου Φιλίππου· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι περιστατικὸν ἰδιάζον μόνον τῇ Γαλλίᾳ και τῇ Ἀγγλίᾳ. Εἰς τοὺς ἀρχαίους καιροὺς, ὡς και εἰς τοὺς νεωτέρους, ὁ γεωργικὸς πλοῦτος ἐρχεται και φεύγει μὲ τὰ πολιτικὰ ἔθνη. Ἡ δημοκρατικὴ Ῥώμη ἐκαλλιέργει θαυμασίως τοὺς ἀγρούς τῆς, ἡ δὲ ὑπόδουλος Ῥώμη ἀφίνει αὐτοὺς ἀκαλλιεργήτους. Ἡ Ἰσπανία τοῦ μέσου αἰῶνος ἔκαμε θαυμασίαν γεωργίαν, ἡ δὲ Ἰσπανία τοῦ Φιλίππου Β' δὲν ἐργάζεται πλέον. Ὁ Ἐλβετὸς και ὁ Ὀλλανδὸς γονιμοποιοῦσι τὰ ξηρὰ ὄρη και τὰ ἀδιάβατα τενάγη, ὁ δὲ Σικελὸς ἀποθνήσκει τῆς πείνης ἐπὶ τοῦ γονιμωτέρου ἐδάφους. «Οἱ τόποι, λέγει ὁ Μοντέσκιος ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ τὸ Πνεῦμα τῶν Νόμων, (βιβλίον ΙΗ' κεφάλ. γ'), δὲν γεωργοῦνται κατὰ λόγον τῆς γονιμότητός των, ἀλλὰ κατὰ λόγον τῆς ἐλευθερίας των.»

Ἡ ἐλευθερία ἦτο κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον παραγωγικὴ ἐν Ἀγγλίᾳ, καθ' ὅσον δὲν συνοδεύετο ἀπὸ τὰς ἀταξίας, αἵτινες πολλάκις τὴν ἐμόλυναν και τὴν ἐδυσφήμισαν ἀλλαχοῦ. Μ' ὅλας τὰς κατ' ἐπιφάνειαν ταραχάς, τὰς ὁποίας συναπάγεται πάντοτε ἡ ἐξάσκησης τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων και εἰς τὸν σφώτερον λαόν, ὁ πυθμὴν τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας ἔμενε πάντοτε ἡσυχος. Αἱ μεταμορφώσεις, τὰς ὁποίας ὁ καιρὸς φέρει, και αἵτινες εἶναι αὐτὴ ἡ ζωὴ τῶν λαῶν ἐπραγματοποιήθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνεπαισθητῶς, ἀνευ βιαίων κλονισμῶν, οἵτινες πάντοτε καταστρέφουσι πολλὰ κεφάλαια. Τὰ συμβάντα και αὐτοῦ τοῦ 1688 εἶχον, ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον, τὸν χαρακτῆρα ἐπαναστάσεως.

Ἀποδίδουσι συνήθως τὴν ἐθνικὴν ταύτην μετριοφροσύνην εἰς τὸ ἀριστοκρατικὸν πνεῦμα. Ἀναμφιδόλως ἡ ἀριστοκρατία συντελεῖ εἰς τοῦτο, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸ μέρος τὸ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸ πρόσωπον, ὅπερ αὐτὴ διαδραματίζει ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Πρὸ πολλοῦ ἤδη, ἡ Βρεττανικὴ κυβέρνησις εἶναι μᾶλλον κατ' ἐπιφάνειαν ἢ πραγματικῶς ἀριστοκρατικὴ, και ἡ ἐπιφάνεια αὐτὴ ἐλαττοῦται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν.

Τὸ ἀληθὲς ἔρμα τοῦ πολιτικοῦ σώματος, τὸ ἄρωμα, ὅπερ διαπερᾷ ὀλόκληρον τὴν κοινωνίαν και τὴν διαφυλάττει ἀπὸ πάντα κλονισμῶν, εἶναι τὸ ἀγροτικὸν πνεῦμα. Τοῦτο εἶναι ἀναμφιδόλως εὐνοϊκώτατον παρὰ τῇ ἀριστοκρατίᾳ, ἀλλὰ δὲν εἶναι

αυτή ἢ ἀριστοκρατία. Ἡ ἀριστοκρατικὴ ἐξουσία δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἄνευ αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐκεῖνο δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ αὐτῆς. Ἡ βρετανικὴ ἀριστοκρατία συνεταύτισε τὰ συμφέροντά της μετὰ τοῦ ἀγροτικοῦ πνεύματος, καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν τῆς ἀπεναντίας ἢ γαλλικῆ ἀριστοκρατία διεχωρίσθη ἀπὸ τὸ ἀγροτικὸν πνεῦμα, καὶ τοῦτο ἔφερε τὴν ἀδυναμίαν της. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ ἀγροδίαιτος βίος τῶν ἀνωτέρων κλάσεων τῆς κοινωνίας παρήγαγε τὸ μὲν πρῶτον τὰ δραστήρια καὶ ὑπερήφανα ἦθη, ἐξ ὧν προῆλθε τὸ συνταγματικὸν σύστημα· κατόπιν δὲ διὰ τῶν μορφωθέντων τούτων ἠθῶν, ἐπροφύλαξε τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ πᾶσαν ὑπερβολὴν καὶ παρεκτροπὴν. Ἐν Γαλλίᾳ, τὸ στοιχεῖον τοῦτο, τὸ ὑπάρχον συγχρόνως φιλελεύθερον καὶ συντηρητικόν, ἐλλείπει ὅλως. Βίς τὰς ἡμέρας μας, ὡς καὶ ἄλλοτε, ἢ ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν ἐγκατάλειψις τῶν ἀγρῶν ἐπροξένησε, καὶ πολιτικῶς ἀκόμη, ὅλον τὸ κακόν, καὶ ἰδοὺ διατὶ αἱ δύο αὗται αἰτίαι τῆς εὐτυχίας, διακεκριμέναι μόνον κατ' ἐπιφάνειαν, δηλαδὴ ἢ ἄνευ ἐπαναστάσεων ἐλευθερία καὶ τὸ ἀγροτικὸν πνεῦμα, ἀποτελοῦσι πραγματικῶς μίαν καὶ μόνην.

(Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.)

Ἀθῆναι τῆ 20 Φεβρουαρίου 1865.

Κ. ΦΩΣΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Σημείωσις τοῦ Συντάκτου. Καταχωρίζοντες μετ' εὐχαριστήσεως τὴν ἀξιολογητάτην ταύτην μετάφρασιν τοῦ Κυρίου Φωστήροπουλου, καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν πρῶτον μὲν νὰ ἐκφράσωμεν αὐτῷ τὴν εὐγνωμοσύνην μας καὶ ὡς συντάκται καὶ ὡς πολῖται, δι' οὓς καταβάλλει ἐπιτυχεῖς καὶ ἀφιλοκερδεῖς ἀγῶνας πρὸς διάδοσιν τῶν ὑγιειντέρων καὶ ἀληθῶς ἐθνικοσωτηρίων δοξασίῶν, τὰς ὁποίας πάντῃ ἀφιλοκερδῶς δημοσιεύει διὰ τῆς Μελίσσης. Ὁ Κ. Φωστήροπουλος, ὡς γινώσκουσιν οἱ ἀναγνώσται, εὐπρεστῆθαι νὰ δημοσιεύσῃ πολλὰς καὶ ἀξιολόγους πραγματείας διὰ τῆς Μελίσσης. Καλῶς δὲ γινώσκων, ὅτι μόλις ἐπαρκοῦμεν εἰς τὴν διατήρησιν αὐτῆς μετ' εὐγενοῦς ὑπερηφανείας ἀπέφυγε πᾶσαν ἐκ μέρους ἡμῶν ὑλικὴν ἀμοιβήν. Κατὰ δεύτερον δὲ λόγον καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν νὰ εὐχηθῶμεν, ἵνα παραδειγματισθῶμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς Ἄγγλους κατὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν· ἐπανειλημμένως δὲ διακηρύττομεν ὅτι ἄνευ τούτου οὐδεμία ἐλπίς εἶναι νὰ εὐημερήσωμεν.

Περὶ ναυτιλίας.

Τόμος (Κωνσταντῶνα) 26 Ἰανουαρίου 1865.

Δις ἐν παρόδῳ καὶ ἐπιτροχάδῃ ἐπεκαλέσθη τὴν προσοχὴν τοῦ Πανελληνίου ἐπὶ τῆς κακῆς καὶ δεινῆς θέσεως τῆς ναυτιλίας μας· νῦν δὲ, καίτοι μακρὰν παντὸς βοηθητικῶς μέτρου πρὸς θεωρητικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ζητήματος, ἔρχομαι ἐκ μικρᾶς ἐμπορικῆς πείρας καὶ πραγμάτων, νὰ ἐκθέσω τὸ ἐπ' ἐμοὶ ὑπ' ὄλιν ἰδίως τῶν ἀρχόντων μας, τὰ αἴτια τῆς παρακμῆς τῆς ναυτιλίας καὶ τὰ μέσα πρὸς θεραπείαν αὐτῆς· ζητῶ δὲ συγγνώμην τοῖς φίλοις συμπολίταις διὰ τὰς ἀκουσίας ἐλλείψεις καὶ θεωρήσω εὐτυχῆ ἐμαυτὸν καὶ εὐγνώμων ἐσαεὶ ἔσομαι, ἐάν ἕτερος ἀναλάβῃ νὰ ἀναπτύξῃ εὐμεθοδέστερον καὶ πρακτικώτερον τοῦτο τὸ ζήτημα, καὶ οὕτως ἢ τε κυβέρνησις καὶ ἡ κοινὴ γνώμη προσέλθωσι πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ.

Ἡ ναυτιλία μας, καίτοι στερουμένη πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως πάσης κυβερνητικῆς βοηθείας, ὡς γνωστὸν τοῖς πᾶσι, ἠδυνήθη διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τιμιότητος της, νὰ συλλέξῃ ἄπειρα πλοῦτη καὶ ἰσχυροποιθεῖσα ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς, κατέστη τὸ ἰσχυρότερον προπύργιον καὶ ὁ δεξιὸς βραχίον τῆς ἐνδόξου ἐπιτυχοῦς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Ὅτε δὲ ἡ ἀμβλυοπούσα εἰς τὰ δεινὰ τῆς Ἑλλάδος διπλωματία περιώρισε αὐτὴν εἰς τὰ μικρὰ προσωρινὰ ὄρια της, καὶ κατέστησε Κυβέρνησιν πτωχὴν καὶ ἄνευ μέσων, οὐδόλως ἐφρόντισεν ὁ ἐνδοξὸς ἐν πολλοῖς Καποδιστριας νὰ βοηθήτῃ τὴν πτωχεύουσαν καὶ κατακερματισθεῖσαν ναυτιλίαν, καίτοι ὡς εἶχομεν πληροφορηθῆ, ὅτε ἐν Ἑλλάδι ἐμαθητεύσαμεν, ὅτι τραπεζίται Ὑλλανδοὶ ἐζήτησαν τὴν σύστασιν τραπεζῶν πρὸς ἐμφύχωσιν τῆς γεωργίας καὶ ναυτιλίας· ἀλλὰ δυστυχῶς ἐναυάγησαν αἱ προθέσεις των, προτιμοῦντος τοῦ μακαρίτου Καποδιστρια, τὴν ἀνάπτυξιν γεωργικῆς τάξεως μᾶλλον ἢ ναυτικῆς· λάθος μέγιστον εἰς ἀρχοντα τῆς Ἑλλάδος, ὅστις οφείλει νὰ ᾔηται θαλασσίας καὶ γεωργικῆς ἀνατροφῆς. Παρῆλθε λοιπὸν καὶ αὐτὴ ἡ ἐποχὴ ἄνευ οὐδεμίας κυβερνητικῆς βοηθείας.

Ἐπέπρωτο δὲ τὴν οὐχὶ ὀλιγοχρόνιον καὶ ἄμοιρον καλῶν ἀρχοντεῖαν τοῦ Καποδιστρια, ξένη ἐντελῶς τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων

νά διαδεχθῆ δυναστεία καὶ νά διοικήσῃ μέχρι πρό διετίας τὴν δυστυχῆ Ἑλλάδα καὶ νά παρέλθῃ οὕτω ἄνευ οὐδενός καλοῦ πρὸς τὰ τιμαλφῆ συμφέροντα τοῦ ἔθνους.

Μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν νέα ὄθησις πρὸς τὴν πρόοδον τῶν λαῶν ἐγένετο. Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ ἀτμοῦ· ἡ ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας· ἡ ἰσχυροποίησις ἐτέρων πεπολιτισμένων ἐθνῶν ἐδῶσαν ἐτέραν ὄθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ αὐξήσιν τῆς ναυτιλίας, ἰδίως αἱ μεσόγειαι κυβερνήσεις Ἀγγλίας Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας, προσῆλθον διὰ διαφόρων ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν μέσων, πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας τῶν ἡ δὲ Κυβέρ. τῆς Ἑλλάδος, τυχρὴ κακῆ, συγκειμένη ἀπὸ χέρους ξένους ἀνδρας, μὴ ἐννοοῦντας ποῦ ἐγκρίνται τὰ συμφέροντά τῆς, οὐδόλως ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν νά προσέλθῃ διὰ διοικητικῶν καὶ ὑλικῶν μέσων πρὸς βοήθειαν τῆς ψυχροραγούσης ναυτιλίας μας, ἀλλὰ τὴν ἄφησεν εἰς τὴν δραστηριότητά καὶ εἰμαρμένῃ τῆς μὴ δυναμένη δὲ νά ἀντίσταθῇ εἰς τὸν χειμάρρον τῆς ποσόδου, παρήκμασε καὶ παρακμάζει. Στερνιμένη τραπέζων, στερημένη νόμων, στερημένη ἰσχυρᾶς ὑποστηρίξεως, ἕνεκα τῆς μικρότητός μας, καὶ καταπιεζομένη ἀπὸ τοκογλόφους, παρέκλινε τῆς ἀρχαίας δραστηριότητος καὶ τιμιότητός τῆς, καὶ κατέστη ἐσχάτη ναυτιλία, συγκαταριθμουμένη εἰς τὴν τάξιν ἐκείνης τῶν Ὀθωμανῶν παρὰ τοῖς Εὐρωπαίους· αἱ καταχρήσεις ἐφάσαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἕνεκα τῆς ἀεργίας, ὥστε νά διάμαρτυρηθῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ γαλλικὴ κυβερνήσις ἰδίως καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀσφάλειαὶ καὶ ν' ἀναγκάσωσι τὴν ἑλληνικὴν κυβερνήσιν κατὰ τὸ 1854 ἕνεκα τῶν τρομακτικῶν ἀβαριῶν, τῶν γενομένων ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ναυτιλίαν νά ἐκδώσῃ νόμον κατὰ τὸ 1845 περὶ πειρατείας καὶ ναυταπάτης, πρὸς ἄμεσον τιμωρίαν τῶν καταχρωμένων· ἀλλὰ αὐστηροὶ νόμοι, ἄνευ ὑλικῶν βοηθειῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐν ἣ ὤμεν, δὲν δύναται οὐδέποτε νά φέρωσιν οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτελέσμα· τοῦτο δὲ οὐδέποτε ἡ παρελθούσα κυβερνήσις ἠθέλησε νά ἐνοήσῃ, καίτοι πᾶλλαι διεξοδικώταται ἐκθέσεις καὶ αἰτήσεις ἐγένοντο πανταχόθεν πρὸς βελτίωσιν τῆς ναυτιλίας· ἀλλὰ δυστυχῶς τὰ πάντοτε ἐναυαγοῦσαν. (Εἶθε ἡ παρούσα νά μὴ ἀκολουθῆσῃ τὴν πλανομένην πορείαν τῆς παρελθούσης δυναστείας.) Οἱ Ἕλληνες μετέρχονται τὸ ἐμπόριον τῶν γεννημάτων τῆς ὑψηλίου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν διὰ τῶν ἐπιρροῶν τῶν νά ἐλαττώσουν τὸ δῦσφημον τῆς ἑλλ. ναυτιλίας, διότι δὲν εἰσακοῦνται, εἰς ὅ,τι βέλτιον ἀφορᾷ περὶ αὐτῆς, ἀλλ' ἡ ἑλλ. σημάκια πανταχόθεν ἀποκλείεται ἰδίως ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ, ὅπου ἰδιαίτερον ἄβρον ἐκάστου συμφω-

νητικοῦ ἀποκλείει τὴν ἑλληνικὴν καὶ ὀθωμανικὴν σημαίαν ὡς ἐμπορευομένης εἰς τὸ εἶδος αὐτό. Μετὰ θακρῶν βλέπω νά προσηγίνηται τοιαύτη ἐθνικὴ πρόσβολή. Εἶθε ἡ φωνή μου νά εἰσακουσθῆ παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς τῆς πατρίδος μας καὶ εἰσακουσθῶσιν οἱ δεήσεις μας.

Ἀληθές νῦν ὅτι ἡ ἀποχὴ τοῦ νά ναυλώνωνται παρὰ τινῶν διὰ τὴν Μεσόγειον μόνον, ἔκαμε μεγάλην αἰσθησιν, ὥστε αἱ καταχρήσεις νά ὀλιγοστεύσωσιν· ἀλλὰ ὑπόληψις, ἀπαξ ἀπωλεσθεῖσα, δυσκόλως ἀνακτάται, ἐκτός ἂν ἡ κυβερνήσις δὲν προλάβῃ νά τὴν ἀναζωογονήσῃ διὰ τῶν κάτοθι ἐκτεθειμένων φαρμάκων.

α. Περί Τραπεζῆς.

Ἐν Ἑρῶπῃ ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐπεπόλαζε καὶ ἐπιπολάζει ἡ τοκογλοφία, ἀλλ' αἱ πεπολιτισμένοι κυβερνήσεις πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων βιομηχανιῶν τινῶν καὶ πρὸς παρεμπόδισιν τῶν καταχρήσεων, ἐσύστησαν καὶ ναυτικὰς τραπέζας, ἵνα μὲ εὐτελεῖς τόκους, οἱ ὑστερούμενοι κεφαλαίων εὐρίσκουσι τὰ μέσα πρὸς κατασκευὴν πλοίων καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας· πᾶλλαι δὲ πλείστοι πλοίαρχοι μᾶς ἀνέφερον, ὅτι ἐπλήρωσαν καὶ πληρώνουν μέχρι σήμερον 20, 30, 40 τοῖς ἑκατῶν, καὶ μὴ δυνάμενοι νά σκεπάσουν τὰς ζημίας τῶν, ἕνεκα τῶν εὐτελῶν ναύλων, καταφεύγουν εἰς καταχρήσεις, ὥστε λίαν ἐμπράκτως βλέπει ἡ κυβερνήσις μᾶς, ὡς δύναται καὶ πρακτικώτερον νά πιστοποιηθῆ ἐκ τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηριῶν, τὴν μεγίστην καὶ κατεπεύγουσαν ἀνάγκην πρὸς σύστασιν ναυτικῆς τραπέζης, ἵνα μὲ τόκον 6 0/0 καὶ 6 0/0 ἀσφάλιστρα τὸ ὅλον 12 δυνῆθῃ νά ἀναζωογονηθῇ ἡ ναυτιλία μας.

β. Περί ἀσφαλειῶν.

Πλείσαι ἀσφάλειαὶ ὑπάρχουν παρὰ τῇ Ἑρῶπῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἰδίως, ἀλλὰ εὐτυχῶς ἐν Ἑρῶπῃ, πρακτικώτερον σκεπτόμενοι συνηνώθησαν ὅλαι ὁμοῦ καὶ ἀποτελοῦν ἐν σώμα ἰσχυρὸν καὶ ἀφάβως ἀσφαλίζον πᾶν ἐμπόρευμα καὶ ἀμέσως πᾶσαν ἐλάβην ἱκανοποιούν. Ἐν Ἑλλάδι αἱ εἰταιρίαὶ αὗται, συγκεκοτημένοι ἐξ εὐτελῶν μέσων καὶ διηρημένοι ὡς τὰ πνεύματά μας καὶ αἱ ἰδέαι μας, οὐδεμίαν ὑπόληψιν χαίρουν· διότι ἐνταῦθα θεωρητικοί, ξένοι τοῦ ἐμπορίου, διευθύνουν τὰς πλείστας αὐτῶν. Ὁ Αφοίνιξ χαίρει πλείοτεράν ὑπόληψιν πάσης ἀλλῆς, ἕνεκα τῆς φαινομένης

συνδρομῆς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς· ἀλλὰ καὶ αὕτη πολυτοκίζουσα καὶ ἐξωτερικῶς διευθυνομένη ἀπὸ ὑπαλλήλους τῆς Ἑλλάδος, ἀπώλεσε τὴν πρώτην βαρῦτητά της· ὥστε φρονοῦμεν καλὸν, ἢ μὲν κυβέρνησις διὰ τῶν συμβουλῶν της, αἱ δὲ πανταχόθεν ἐλληρικαὶ ἀσφάλειαί, ἐμπορικώτερον καὶ κοινοφελέστερον σχεπτόμεναι, ἂν θέλωσι νὰ λάβωσι καὶ εὐρωπαϊκὴν ὑπόληψιν ὡς τὸ Loyd ἐν Ἀγγλίᾳ, νὰ συνενωθῶσι καὶ ἀποτελέσωσιν ἐν σώμα, καὶ οὕτως ἰσχυραὶ νὰ βοηθῶσι τὴν ἑλληνικὴν ναυτιλίαν, ἀσφαλίζοντες αὐτὴν ὡς τὰ εὐρωπαϊκὰ. Σήμερον εἰς ἣν θέσιν εὐρίσκονται μικραὶ καὶ στεροῦμεναι μέσων ἑλληνικαὶ ἐταιρίαι φοβίζοντες τοὺς μεγάλους καὶ ἰσχυροὺς ἐμπορευομένους ν' ἀσφαλίζονται ἐν αὐταῖς, διότι οὐδεμίαν ἀβαρίαν ἀνευ δικῶν καὶ στρεψοδικιῶν ἠθέλησαν νὰ ἀποπερατώσωσιν. Εἰς πλείστους ἀνέφερον τὴν ἔννοιαν, ὅτε εὐρισκόμην τελευταίως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ὁ ἐγωῖσμός μας καὶ ἡ ἔλλειψις πρακτικῶν γνώσεων, ἐναυάγησαν πλείστα ἀξιολόγητα ἔργα. Τὸ ἐμπόριον σήμερον ἀπαιτεῖ ἐδραίας βάσεις καὶ ὄχι ἰδανικότητας.

γ'. Περὶ κλασικοποιήσεως.

Ἐν Εὐρώπῃ πρὸς ἀνάπτυξιν ἐπίσης τῆς ναυτιλίας μετὰ τὴν ἵδρυσιν τραπεζῶν καὶ πλουσιῶν ἀσφαλειῶν, ἵνα εὐρίσκωσιν οἱ ἀσφαλιζόμενοι βέβαιον ἐχέγγυον τῶν ἀσφαλειῶν των, ἐσύστησαν διαφόρους κλάσεις τῶν πλοίων α. β'. γ'. καὶ οὕτω ἀναλόγως ἀσφαλίζουν. Εἰς τὰ διάφορα λιμεναρχεῖα καὶ τὰς πόλεις, ἔχουν ἐκτιμητὰς καὶ κλασικοποιοῦν ἕκαστον πλοῖον, τοῦτο δὲ πληρώνει ἀναλόγως τῆς τάξεώς του.

Οὕτω καλὸν ἦτο καὶ ἡ Κυβερνήσις μας νὰ συστήσῃ τοιοῦτον εἶδος ἀσφαλείας με κανονισμοὺς, ὥστε νὰ δύνανται οἱ τε ἐν Εὐρώπῃ καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀσφάλειαί νὰ γνωρίζουν τὴν κατάταξιν τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας καὶ τὴν ἡλικίαν ἐκάστου πλοίου καὶ ἀναλόγως τούτων νὰ ἀσφαλίζουν ἢ δὲ ὑπόληψις τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, θὰ λάβῃ τότε ἐδραιοτέρας βάσεις. Αὐστηρὸς δὲ νόμος μετὰ κανονισμοῦ, δεῖται τόσον περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου, καθὼς καὶ περὶ προσόντων τῶν ἐκτιμητῶν, διότι πολλάκις με εὐτελεῖς δωροδοκίας πρὸς αὐτοὺς, ἀσφαλίζονται πλοῖα μηδαμινῆς ἀξίας καὶ ἄχρηστα παντάπασιν πρὸς πλοῦν.

δ'. Περὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν πλοιάρχων.

Ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατεῖ συνήθεια, δίπλωμα πλοιάρχου νὰ λαμβάνῃ ὁ γνωρίζων ὀλίγα γράμματα καὶ μικρὰν γῶσιν ἔχων πρακτικῆς ναυτικῆς· ἀλλ' ἐν Εὐρώπῃ ὁ πλοίαρχος ὀφείλει ὄχι μόνον νὰ ᾖ τελειοδιδάκτος ναυτικοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ πείραν ὀκταετῆ τοῦλάχιστον ἢ δεκαετῆ νὰ ἔχῃ ὥστε καλὸν ἤθελεν εἶσθαι διὰ τὸ ἀμαθέστερον τῶν πλοιάρχων νὰ συστήσῃ ἡ Κυβερνήσις οὐχὶ ἐν Ἀθήναις πρὸς Θεοῦ, (ὅπου ἐπιπολάζει ἡ ἡμιμάθεια ὡς ἐκ τῆς συσωρεύσεως παντοειδῶν σχολείων, καὶ οἱ νέοι παραδίδονται εἰς πολιτικὰς ῥαδιουργίας, ὡς ἐκ τῆς πείρας γνωρίζομεν τοῦτο ὅτε εὐρισκόμεθα ἐν Ἀθήναις) ἀλλ' εἰς Γαλαξείδιον καὶ Χαλκίδα πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν πλοιάρχων.

ε'. Περὶ πλοιοποιίας.

Ἡ σύστασις ναυτικῶν καταστημάτων πρὸς κατασκευὴν πλοίων, μεγάλως ἤθελε συντελέσει πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῆς ναυτιλίας μας· ὥστε παρακαλοῦμεν τὴν κυβέρνησιν, ἐὰν τὰ μέσα μᾶς ἐλλείπουν, νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν ἀτμοπλοικὴν ἐταιρίαν, ἥτις ἐν μέρει νὰ ἀνελάμβανεν ἐν τοιοῦτον ἔργον πρὸς σύστασιν τοιοῦτου καταστήματος.

ς'. Περὶ ναυτικῆς ἐταιρίας.

Ὡς ἡμεῖς Κύριε Συντάκτα ἀνεδέχθητε τὸ δυσχερὲς ἔργον τῆς συστάσεως ἐταιρίας πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, οὕτω καὶ ἡμεῖς προτεινομεν καίτοι μακρὰν δυστυχῶς τῆς πατρίδος ὄντες, τὴν σύστασιν τοιαύτης ἐταιρίας πρὸς ἐμφύχωσιν τῆς ναυτιλίας μας· διότι δὲν πρέπει εἰς ὅλα τὰ ἔργα μας νὰ ἐπικαλώμεθα τὴν βοήθειαν τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ὡς ἔλεγε τελευταῖον ὁ πρίγκηψ Ναπολέων εἰς τὸ γεῦμα, τὸ ὅποιον τῷ ἐδίδετο ἀπὸ τοὺς μετόχους τῆς τοῦ Σουεζ διώρυγος, ὅτι καὶ οἱ πολῖται ὀφείλομεν νὰ συντρέχωμεν εἰς τὴν σύστασιν τοιοῦτων κοινοφελῶν ἐταιριῶν, καὶ οὕτω μετὰ τῆς ἠθικῆς βοηθείας τῆς Κυβερνήσεως καθὼς ἐδραίας βάσεως νὰ προέρχωνται τὰ πρὸς ἀνάπτυξιν ἐκάστης βιομηχανίας.

ζ'. Περί τελών.

Ἡ Κυβέρνησις μας ὀφείλει, ἐν ἐπιθυμῇ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας μας, νὰ καταβιβάσῃ καὶ τὰ προξενικὰ τέλη, ὡς πράττει ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, ἥτις πληρώνουσα τοὺς προξένους καλῶς, κατεβίβασεν εἰς δέκα σελίνια τὸ τέλος ἐκάστου πλοίου, καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ γίνωνται παντοσίδῃ καθ' ἐκάστην παράπονα τόσον ἀπὸ μέρους τῶν πλοιάρχων, καθὼς καὶ τῶν προξένων, ἕνεκα τῶν εὐτελῶν μισθῶν, οὓς οὗτοι λαμβάνουσι.

η'. Περί ἀτελείας πρώτων ὑλών.

Ἡ Κυβέρνησις μας χρεωστῆ ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν κατασκευὴν πλοίων, (ἀφοῦ δυστυχῶς ἡ ἐσωτερικὴ ὁδοποιία μας εἶναι ἀτελεστάτη ἔτι,) ν' ἀρήσῃ ὅλας τὰς πρὸς κατασκευὴν πλοίων ὑλας νὰ ὦσιν ἀτελεῖς, ὡς πράττει ἡ τε Γαλλία καὶ Ἀγγλία.

Πεπεσμέθα λοιπὸν, ὅτι ἡ προστατευτικὴ ὄψις τοῦ λαοποθήτου ἡμῶν Ἄνακτος, τῇ συμπράξει τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, θέλει φέροι εἰς πέρας τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἐν λόγῳ προτάσεων μας.

Ἀεθῆτε κλπ.

Μ. Ζ. ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ.

Περί τοῦ βάμβακος.

Πρὸ πολλοῦ ἤδη μετεφράσαμεν τὴν περὶ καλλιέργειας τοῦ βάμβακος πραγματείαν (ἣν ἀγγλικὴ τις ἐν Μαγχεστρία ἐταιρία ἐδημοσίευσεν χάριν μεγαλητέρας διαδόσεως τῆς βαμβακοφυτείας), πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ δημοσιεύσωμεν αὐτὴν ὡς παράρτημα τοῦ περὶ τῆς ἀγγλικῆς γεωργίας συγγράμματος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἤδη ὑπὸ τὰ πισστήρια. Μετὰ μεγίστης δὲ εὐχαριστήσεως ἴδομεν, ὅτι ἐν σπουδαίᾳ ἐφημερίδι δημοσιεύεται ἡ αὐτὴ πραγματεία, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ φιλοπάτριδος ἀνδρὸς χάριν τῶν εἰς τὴν βαμβακοκομίαν ἐνασχολουμένων. Ἡ περίστασις αὕτη δίδει

τὰς χρηστοτέρας περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἐλπίδας, διότι ἤρχισαν σπουδαῖοι ἄνδρες νὰ ἐγκύπτωσιν εἰς τὴν μελέτην τῶν ζωτικῶν ζητημάτων, ἀπὸ τὴν αἰσίαν λύσιν τῶν ὁποίων καὶ μόνων θέλει προέλθει ἡ βελτιώσις τῶν τε ιδιωτικῶν καὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων. Φαίνεται, ὅτι ἤρχισεν ἤδη σχηματιζομένη σχολὴ νέων ἰδεῶν, ἡ ὁποία δὲν θέλει ἀργήσει, βεβαίως, ν' ἀναπετάσῃ τὴν σημαίαν τῆς ὑλικῆς προόδου τοῦ ἔθνους καὶ ὡς πρῶτον ἄθρον τοῦ προγράμματος αὐτῆς ν' ἀναγράψῃ τὴν ἀνάγκην τῆς καλλιέργειας ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Καὶ τῷ ὄντι ποῖον ἄλλο δύναται νὰ θεωρηθῇ σπουδαιότερον τοῦτου ζήτημα, ἀφοῦ ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος, καθ' ὅλα ὄντα καλητέρα τῆς ἀγγλικῆς, ἀντὶ νὰ παράγῃ, κατ' ἀναλογίαν τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγγλων, ὀκτακόσια ἑκατομμύρια φράγκων ἀκαθάριστον ἐτησίαν πρὸσον, παράγει μόνον ἑκατὸν! ποία ἄλλη ἰδέα δύναται νὰ θεωρηθῇ μεγαλητέρα ταύτης διὰ τὴν Ἑλλάδα; Ἀλλὰ σκοπὸς μας εἶναι σήμερον νὰ γράψωμεν περὶ τοῦ βάμβακος. Ἐπανέλθωμεν λοιπὸν εἰς αὐτόν.

Δι' ἐπιτελευταία περὶ πιθανῆς εἰρήνης τῶν Ἀμερικανῶν εἰδήσεως ἐπὶνέγκον μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὸ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐμπόριον τοῦ βάμβακος. Ἡ τιμὴ αὐτοῦ ἐξέπεσε τεραστίως ἡ δυστυχῆς δὲ αὕτη περίστασις ἐπενήργησε καὶ ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας παραγωγεῖς. Σήμερον, ἡ οὐδόλως ζητεῖται ἡ βάμβαξ ἐν Ἑλλάδι, ἢ ζητεῖται εἰς τιμὰς εὐτελεστάτας, αἵτινες μόλις θέλουσι σκεπάσει τὸ ἥμισυ τῶν ἐξόδων τῆς παραγωγῆς· ἀντὶ τῶν δὲ ἐκάστην ὁκτὸν δύω καὶ ἐπέκεινα δραχμῶν, εἰς ἃς ἐπροστοιχίσθη τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ ἑλληνικὸς βάμβαξ, σήμερον μόλις προσφέρουσι δι' αὐτὸν 40—60 λεπτά! ἡ τιμὴ αὕτη εἶναι καταστρεπτικὴ διὰ τοὺς ἐνασχολουμένους εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ φυτοῦ τούτου.

Ἄλλοτε θέλομεν ἐξετάσει κατὰ πόσον ἡ εἰρήνη τῆς Ἀμερικῆς θέλει δυνθῆ νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ βάμβακος, εἴτε καταργουμένης ὅλως τῆς δουλείας, εἴτε καὶ διατηρουμένης προσωρινῶς διὰ συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων μερῶν, καὶ συγχρόνως κατὰ πόσον εἰσὶν εἰλικρινεῖς οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς πρὸς τὸν βάμβακα, ἀπαισιόδοξοι.

Περιοριζόμεθα μόνον σήμερον νὰ διευκρινίσωμεν τὴν θέσιν ἐκείνων ἐκ τῶν ἡμετέρων βαμβακοκόμων, οἵτινες, συλλέξαντες ἔχουσιν ἤδη εἰς τὰς ἀποθήκας αὐτῶν τὸν βάμβακα καὶ δὲν δύ-

νανται να τὸν πωλήσωσι, διότι εἶναι ἀκαταζήτητος εἰς τὰς ἀγοράς τῆς Μεγάλης Βρετανίας· δὲν ὑπάρχουσι ἄρα γε ἄλλαι ἀγοραί, ἢ μᾶλλον εἶπεν ἄλλα κέντρα καταναλώσεως τοῦ προϊόντος τούτου; ὁ θάμβας ἀκατέργαστος ἀναμφιβόλως δὲν ἐξοδεύεται σχεδὸν οὔτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, οὔτε εἰς τὰ θόρεια τῆς Εὐρώπης μέρη· μεταβαλλόμενος ὅμως εἰς νήματα καὶ ὑφάσματα, εἰσχωρεῖ πανταχοῦ· ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ταύτην παρατηρεῖται περίεργόν τι. Ἐν ᾧ ἡ τιμὴ τῆς πρώτης ταύτης ὕλης, τοῦ θάμβας, ἐξέπεσεν, ἢ τῶν πραγμάτων, τῶν δι' αὐτῆς κατασκευαζομένων, νημάτων καὶ ὑφασμάτων, διατηρεῖται πάντοτε ἡ αὐτὴ, ἢ καὶ εἰς τινα εἶδη ἀνέβη ἔτι πλέον. Ἐν ᾧ συνήθως εἰς τὰ ἄλλα πράγματα συμβαίνει τ' ἀνάπαλιν· π. χ. ὅταν τὰ ζῶα ᾖναι εὐθηνά, καὶ τὸ κρέας πωλεῖται εὐθηνόν· ὅταν τὰ σιτηρὰ ᾖναι εὐθηνά, καὶ ὁ ἄρτος πωλεῖται εὐθηνός· ὅταν αἱ σταφυλαὶ εἰσὶν εὐθηναί, καὶ ὁ οἶνος πωλεῖται εὐθηνός· ὅταν τὰ ἐδώδιμα ἐν γένει ᾖναι εἶναι εὐθηνά, καὶ ὁ μετασχηματίζων ταῦτα εἰς φαγητὰ καὶ ποτὰ ξενοδόχος πωλεῖ· καὶ αὐτός εὐθηνά. Ἐπομένως ἐπειδὴ ὁ θάμβας εἶναι εὐθηνός, ἔπρεπε τὰ τε νήματα καὶ τὰ ὑφάσματα νὰ πωλῶνται εὐθηνά· καὶ ὅμως δὲν εἶναι εὐθηνά, διότι οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐμπορευόμενοι τὰ εἶδη ταῦτα δὲν θέλουσι νὰ τὰ πωλήσωσιν εὐθηνά· ἀλλ' ἐὰν οὗτοι ἦσαν, ὡς θέλουσι νὰ λέγωσι, πεπεισμένοι, ὅτι λίαν προσεχῶς ὁ τῆς Ἀμερικῆς θάμβας μέλει νὰ καταπλημμυρίσῃ τὸν κόσμον, ἢ δύναντο τάχα νὰ προτιμῶσι κάλλιον νὰ ἔχωσι πλήρεις τὰς ἀποθήκας τῶν παρὰ νὰ πωλήσωσι τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας τῶν εἰς τιμὴν ἀνάλογον πρὸς τὴν σημερινὴν τοῦ θάμβας; μὴ πράττοντες δὲ οὕτω ἀποδεικνύονται ἀναμφιβόλως ἀνελευκρινεῖς εἰς ὅσα διακίδουσι περὶ τε τῆς δῆθεν πιθανῆς εἰρήνης τῆς Ἀμερικῆς, καὶ περὶ τῆς δῆθεν προσεχούς μεγάλης ἀφθονίας τοῦ θάμβας.

Ἄλλ' ἐν τούτοις, καίτοι οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, αἱ ἀγοραὶ τῆς Ἀγγλίας ἐπιμένουν νὰ θέλωσιν ἀφ' ἐνός μὲν ν' ἀγοράζωσι τὸν θάμβας εἰς εὐτελεστάτην τιμὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ πωλῶσι τὰ νήματα καὶ τὰ ὑφάσματα τῶν ἐργοστασίων αὐτῶν εἰς τιμὰς ὑπερόγκους. Οὕτω θέλουσι καὶ ἡ θέλησις τῶν εἶναι νόμος· διατί; διότι ὁμοιάζομεν τὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἔχων σίτον πωλεῖ αὐτὸν πρὸς 10 λεπτά τὴν ὀκταν καὶ ἀγοράζει τὸν ἄρτον, ὅστις γίνεται μὲ τὸν σίτον του, πρὸς δύο δραχμὰς τὴν ὀκταν, διὰ τοῦτο διότι δὲν γνωρίζει νὰ κατασκευάσῃ ἄρτον. ἔχομεν θάμβας, τὸν ὅποιον πωλῶμεν πρὸς 60 λεπτά τὴν

ὀκταν, καὶ ἀγοράζομεν τὰ νήματα καὶ τὰ ὑφάσματα, τὰ ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζόμενα, πρὸς 20—30 δραχμὰς τὴν ὀκταν· ἢ Ἑλλάς, κατὰ τοὺς ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν δημοσιευθέντας πίνακας τοῦ ἐμπορίου, εἰσήζε, τὸ μὲν 1860 νήματα καὶ ὑφάσματα θαμβασκερινὰ δραχ. 8,256,224 τὸ δὲ 1861 4,676,460 τὸ 1862 3,500,000 κλπ. ὁλόκληρος δὲ ἡ γείτων ἡμῶν Ἀνατολὴ εἰσάγει ἐκ τῆς Εὐρώπης νήματα καὶ ὑφάσματα θαμβασκερινὰ ἐτησίως 200—300 ἑκατομμυρίων φράγκων!

Τί ἀποδεικνύει τοῦτο; οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν προϊόν ὁ θάμβας δύναται κατὰ μέγα μέρος νὰ καταναλωθῇ ἐντὸς τοῦ Κράτους, μεταβαλλόμενος εἰς νήματα καὶ ὑφάσματα. Ἐὰν δὲ ὑπάρξῃ μέγα περίσσευμα, δύναται νὰ ἐξαχθῇ πρὸς τε τὰς θορείους ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας, τὰς Παραδουναβίους Ἡγεμονίας καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Ῥωσίαν· διότι οἱ τόποι οὗτοι, μὴ δυνάμενοι φυσικῶς νὰ παράξωσι θάμβας, οὐδέποτε θέλουσιν ἀποκτήσει θαμβασκοκλωστικά καταστήματα· τέλος δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀνατολήν.

Διὰ τί νὰ μὴ καταφύγωμεν λοιπὸν εἰς τὸ σωτήριον τοῦτο μέσον; ἂς μεταβάλωμεν τὸν ἤδη διαθέσιμον θάμβας εἰς νήματα καὶ εἰς ὑφάσματα, τὰ ὅποια θέλομεν πωλήσει ἀμέσως. Οἱ θαμβασκοκλωμοὶ ἂς σχηματίσωσιν εταίριας, αἵτινες διὰ τινος χρηματικοῦ ποσοῦ 100 μέχρι 200,000 δραχμῶν, δύναται νὰ προμηθεύωσι τὰς ἀναγκαίους μηχανάς· τὴν πρώτην ὕλην θέλουσι χορηγήσει οἱ ἴδιοι, ἀντὶ τῆς ὁποίας θέλουσι λαμβάνει νήματα καὶ ὑφάσματα. Εἰς ἡν τιμὴν ζητεῖται σήμερον ὁ θάμβας πωλούμενος, μόλις θέλει φέρεται 4—6 ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἐὰν ὅμως μεταβληθῇ εἰς νήματα καὶ εἰς ὑφάσματα, διὰ δαπάνης 4—5 ἑκατομμυρίων, εἰς καταστήματα, μηχανάς καὶ ἐργάτας, (τὰ ὅποια καὶ ταῦτα θέλουσι δαπανᾶσθαι ἐντὸς τοῦ Κράτους) θέλει πωληθῇ ἀντὶ 25—30 ἑκατομμυρίων δραχμῶν.

Εἶναι πασίγνωστον, ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῆς νηματοποιίας τοῦ θάμβας ἐμορφώθησαν κολοσιαῖα περιουσίαι. Ὁ περικλεῆς σὺρ Ρόβερτος Πήλ ἐκληρονόμησεν ἄπειρα ἑκατομμύρια, τὰ ὅποια εἶχε κερδίσει ὁ πατὴρ αὐτοῦ διὰ τῶν θαμβασκοκλωστικῶν καταστημάτων. Ὁ δὲ Ἀρκβράϊτ (Arckwright) ἐφευρτῆς τῆς κλωστικῆς μηχανῆς τοῦ θάμβας ἐκέρδισεν 168 ἑκατομμύρια φράγκων διὰ μόνην τὴν ἐφευρέσιν του ταύτην.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς βιομηχανίας ταύτης θέλει γίνεαι πρόξενος μεγίστων ἄλλων καλῶν εἰς τὸν τόπον· ἡ τέχνη αὕτη καὶ οἱ

εἰς αὐτὴν ἐνασχοληθῶμενοι ἐργατικοὶ πληθυσμοὶ θέλουσιν ἀνοίξει διεξόδους ἀγνώστους μέχρι τοῦδε εἰς τὰ προϊόντα τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας, ἧτις θέλει κατασταθῆ καὶ αὐτὴ ἐπιστήμων καὶ πλουσία. Εἶναι δὲ μαθηματικὴ ἀλήθεια, σήμερον ὅτι ἡ γεωργία πλουτίζει τὴν βιομηχανίαν καὶ ἡ βιομηχανία πλουτίζει τὴν γεωργίαν, ἅταν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καλλιεργῶνται συγχρόνως καὶ αἱ δύο καὶ δὲν δύναται μάλιστα νὰ ὑπάρξῃ ἀνεπτυγμένη γεωργία εἰς τοὺς τόπους, οἷτινες στεροῦνται βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου· διὰ τοῦτο οἱ ἄγγλοι θεωροῦνται, καὶ δικαίως, ὡς οἱ μᾶλλον τῶν ἄλλων λαῶν ἐπιδύσαντες εἰς τὴν γεωργίαν, ἐπειδὴ συγχρόνως εἰσὶν ὁ βιομηχανικώτατος καὶ ὁ ἐμπορικώτατος λαὸς τοῦ κόσμου.

Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων καὶ ἐπομέως ἄξιον τῆς συντόνου προσοχῆς καὶ τῆς ἀδιαλείπτου μερίμνης τῶν τε ἰδιωτῶν καὶ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦ παρανότου ἄρθρου δίδομεν νύξιν, ἀφίνοντες τοὺς εἰλημονεστέρους καὶ ἀρμοδιωτέρους νὰ σκεθῶσι καὶ ἐνεργήσωσι σκοπιμώτερον, ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τοῦ πράγματος.

Ἀθήναι, 25 Φεβρουαρίου 1865.

Κ. ΦΩΣΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Περὶ ἱαματικῶν ὑδάτων.

Ἀξιότιμος Κύριε Συντάκτα!

Δεχθὲν 16 Ἰανουαρίου 1865.

Εἰς προηγουμένην τινὰ ἐπιστολήν μου ὑπεσχέθη ὑμῖν νὰ σᾶς κάμω περιγραφὴν τινὰ περὶ τινῶν ἱαματικῶν ὑδάτων, κειμένων ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ δήμου Μυρτωντίων, ὁμοίων μὲ τὰ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. φύλλῳ τῆς Μελίσσης ἀναφερόμενα.

Τὰ προκείμενα ὑδάτα κείνται εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου ἀντικρῶ τῆς νήσου Ζακύνθου, πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος

τοῦ φρουρίου Χελωνάτα (Χλουμούτζι), ἱστορικοῦ διὰ τὰ ἐπὶ τῶν σταυροφοριῶν καὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος συμβάντα. Ἡ θέσις, ἐν ἣ ταῦτα κείνται, εἶναι ὀμαλὴ, ἀλλ' εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους καὶ τοῦ φρουρίου Χελωνάτα, ἀπὸ μακρὰν αἰσθάνεται ὁ ἀνθρωπος ὁσμὴν θειοῦχος καὶ βορβορώδη, καθότι λιμνάζουν πολλὰ ὑδάτα ἐκ τῶν περίξ ἀναβλυζουσῶν ὑδάτων, ἐξ ὧν δύο εἰσὶν αἱ κυριωδέστεραι πηγαί, ἡ θειοῦχος καὶ ἡ μεταλλικὴ. Εἰς τὴν πρώτην ὅλοι ἐν γένει οἱ χάλιες, αἱ πέτραι καὶ ἡ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ γῆ εἰσι περιέβλημένοι μὲ θειοῦχος ὕλην εἰς ἀκετὸν πάχος, τὸ ὃ ὕδωρ κλίον πρὸς τὸ γαλακτώδες, ἔχει θειοῦχος ὁσμὴν. Εἰς τὴν δευτέραν ἀναβλύζει ἄφθονον ὕδωρ χρωματισμένον, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἡρέμα κυματίζον, κάμνει διαφόρους περιέργους χρωματισμούς, ἀπολήγοντας εἰς τινὰ ἐλαϊώδη οὐσίαν, ὁμοίαν τοῦ ἐν τῷ πυθμένι πύθου ἐλαιολάδου (μούργας), τὴν ὃ ποῖαν συνέλεγον καὶ συλλέγουσιν οἱ τοῦ πλησίον Μύλου Λιντζε μυλοβροῖ, μεταχειριζόμενοι αὐτὴν εἰς φωτισμόν.

Ἡ ὕλη αὕτη δίδει λαμπρὸν φῶς, διαρκεῖ πολὺ, δηλ. ἐὰν 50 δράμια ἐλαίου εἰς λύχον καίονται εἰς 2 ὥρας, ἡ ὕλη αὕτη διαρκεῖ δίδουσα φῶς ἐπὶ 8 ὥρας μὲ δράμια 50, ἀλλὰ αἰσθάνεται τις καιομένην ἀποφορὰν ριτινώδη.

Εἶναι πολὺ βέβαιον, ὅτι τὰ ἱαματικὰ ταῦτα ὕδατα ἤτο γνωστὰ πρὸ πολλῶν αἰῶνων, διότι διακρίνονται εἰσέτι τὰ ερείπια σπουδαίων οἰκοδομῶν καὶ λουτήρων, ἅτινα ἤτο γνωστὰ καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας ταύτης κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας. Πολλοὶ μετέβαινον χάριν θεραπείας, καὶ ἰδίως οἱ πάσχοντες ἀπὸ ἐξανθηματικῶν νοσήματων, ποδαλγίαν κλπ, ἀλλ' εἶναι πολὺ περιέργος ὁ τρόπος τῶν μέχρι τοῦ 1846 μεταβαινόντων ἐκεῖσε χάριν θεραπείας.

Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μέχρι τοῦ 1840, οἱ περίξ κατοικοὶ ἕνεκα παχυλῆς ἀμαθείας εἶχον τὴν πεποίθησιν, ὅτι εἰς τὸ Λιντζί (ἱαματικὰ ὑδάτα) κατῴκουν δαίμονες καὶ νεράιδες ὅτι κάμνοντες γάμους, κτύπουν τύμπανα, ἅτινα καὶ πόλλάκις ἤκουον κτυπούμενα, καὶ τὰ παρόμοια· ὁ θέλων λοιπὸν νὰ μεταβῇ ἐκεῖσε ἀσθενὴς συνάδευτο ὑπὸ δύο ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, χωρὶς νὰ λαλοῦν εἰς τὴν προσέλευσιν καὶ ἐπάνοδον, ἐχόντων τὴν ιδεάν ὅτι ἂν λαλήσουν, οὐ μόνον δὲν θέλει ἰαθῆ ὁ ἀσθενὴς, ἀλλὰ θὰ τοῦ πάρουν τὴν φωνὴν τὰ ζωτικά· καὶ ἀφοῦ δὲν ἐλάλουν μεταξὺ τῶν δὲν ἐλάλουν καὶ εἰς τοὺς συναντῶντας αὐτοὺς διαβάτας.

Μόλις ἔφθανον εἰς τὸ Λιντζί ἐξέβουν τὸν ἀσθενῆ, τὸν ἔστησαν

γυμνόν εις τὸν λουτήρα (σγοῦρνα) τῶν θειούχων καὶ μεταλικῶν ὑδάτων, τὸν ἔρριπτον τρεῖς ὕδωρ εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ λοιπὸν μὴ βρεχόμενον σῶμα μετ' ἀγγεῖον πῆλινον ἀμεταχειρίστον, τῷ ἔδιδεν καλιέπινεν ἀπ' αὐτὸ ὀλίγον, κατόπιν τὸν ἐνέδουον μετὰ κθαρά ἐνδύματα καὶ ἄφρινον ἐκεῖ τὸ πῆλινον ἀγγεῖον, ἐν χαλκοῦν νόμισμα καὶ τὰ ἐνδύματα, ἅτινα ἐφόρει ὁ ἀσθενής· τοῦτο ἔπραττον διὰ τὸν ἐξῆς λόγον, ὅτι ὅπως αὐτοὶ ἀφίνουον τὰ ἐνδύματα, νόμισμα, καὶ ἀγγεῖον, θ' ἀφίστη καὶ ἡ νόσος τὸν πάσχοντα καὶ ἐπέστρεφον. Ἀπὸ πότε ἤρξατο ὁ τρόπος οὗτος τῆς μεταβάσεως εἰς Λίντζι τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀγνωστον· δὲν εθεώρησα ὅμως ἀπὸ σκοποῦ νὰ σὰς εἶπω, ὅτι γραιὸν τις ὀγδοηκοντούτις μοι ἐδιηγήθη. « Πρὸ χρόνων ἀσθενής τις μεταβάς εἰς Λίντζι, ἐτέθη εἰς τὴν δεξαμενὴν, καὶ, ἐπειδὴ ἐν ᾧ τὸν ἔρριπτον ὕδωρ εἰς τὴν κεφαλὴν ὠμίλησεν, ἀμέσως ἐστερήθη τῆς φωνῆς, μείνας θουθὸς ἐφ' ὄρου ζωῆς του »· πολὺ πειθανὸν ἐκ συμπτώσεως· νὰ ἔλαβε τὸ γεγονός τοῦτο χώραν, καὶ οὐχὶ ὡς διηγούνται, δηλαδὴ διότι ὠμίλησεν ἄρα τοῦ ἐπῆραν αἱ Νεράϊδες, ὡς λέγουσιν αὐτοὶ τὴν φωνήν.

Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιμελῆς ἀπὸ ἀπειρον, ὡς ἐμὲ, ἐπιστημονικὴν περιγραφὴν, οὔτε ἐκ τίνων μεταλικῶν οὐσιῶν σύγκεινται τὰ ὕδατα ταῦτα, ἐπὶ ποίων ἀσθενειῶν ἔχουσιν ἐπιρροὴν, ἤκουσα μόνον, ὅτι εἶναι ἀξία προσοχῆς.

Καὶ τοὶ τοιοῦτων ὄντων, καὶ τοὶ ἐτησίως συνερχομένων πλέον τῶν 500 ἀνθρώπων, χάριν θεραπείας, τῶν περισσοτέρων θεραπευομένων, οὔτε οἰκῆματα, οὔτε λουτήρες, οὔτε τροφή, οὔτε ἀσφάλεια, οὔτε τὸ ἐλάχιστον μέσον ὑπάρχει, ἀναγκαζομένων τῶν ἀθλίων ἀσθενῶν νὰ μένουσιν εἰς τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν παγετὸν τῆς νυκτὸς ἐκθεθειμένοι, στερούμενοι παντὸς μέσου.

Ἀπὸ τὸ 1840 πολλὰ συρταφέρα ἔκαμαν δι' ἄλλοι Διοικητικαὶ ἀρχαὶ, Μηχανικοὶ, Γεωμέτραι, πολλοὺς πολλάκις προϋπολογισμοὺς καὶ χωρομετρήσεις ἔκαμον, σχέδια καταστημάτων καὶ λουτήρων, ἀλλὰ τὰ πάντα ἔμειναν εἰς τὸ χαρτί, διὰ τὴν κακὴν μοῖραν τῶν μεταδαινότων.

Σιμὰ ὅμως ὅλων τῶν ἄλλων ἐμποδίων καὶ τῶν ἀθλίων μέτρων τῆς πρώην Βασιλείας διὰ τὴν μὴ κατασκευὴν τῶν καταστημάτων ἐφύτρωσε καὶ ἕτερον.

Ἡ θέσις αὕτη τοῦ Λίντζι ἐνθα ἀναβρύουσι τὰ ἰαμικτικὰ ταῦτα ὕδατα, ὁ παρακείμενος Μύλος καὶ ἐν γένει τὸ χωρίον Κά-

στρου μετὰ τῆς περιφερείας τοῦ ἴου ἰδιοκτησίας τοῦ Ὁθωμανοῦ Σεμοντίμπεϊ α Χοτομάνι ἢ ἀπογόνου τοῦ ἐκ Χοτονίου Ἰμπρικτάραρα τοῦ Σουλτάν Βεγιαζίτου τοῦ Β'. (ἂν δὲν λανθάνωμαι) τοῦ δορηκτῆτος τῆς Ἡλείας, καὶ τὸ ὅποῖον περιῆλθεν εἰς τὸ ἔθνος ἔνεκα τοῦ δικαίωματος τοῦ πολέμου, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. ἐγκατασταθέντος εἰς τὴν Μονὴν Βλαχερινῶν τοῦ ἀρχιδιακόνου Γαβριὴλ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ὁ τότε ὀπλαρχηγὸς τῆς Ἡλείας Γ. Σισίνης ἐδώρησατο εἰς τὴν Μονὴν πρὸς χάριν αὐτοῦ τὸν Μύλον, ὃν καὶ νέμεται ἄχρι τοῦ νῦν ἡ Μονή· δυστυχῶς ὅμως ἀντὶ νὰ περιορισθῆ εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ Μύλου, οἰκειοποιεῖται ἡ Μονὴ τὰ ὕδατα καὶ ἀπειρον ἔκτασιν ἐθνικῶν γαιῶν, κατὰ συνέπειαν ἐγεννήθη δίκη μεταξὺ τοῦ δημοσίου καὶ τῆς Μονῆς καὶ κύριος οἶδε πότε θὰ τελειώσῃ, ὡστε ἡ κατασκευὴ τῶν καταστημάτων καὶ λουτήρων θὰ μείνῃ ἐπ' ἀπειρον μετέωρος.

Ἐπειδὴ δὲ ὡς παρατήρησα διὰ τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος καὶ τῶν φιλανθρώπων καὶ κοινοφελῶν ἔργων νυχθημερὸν ἐργάζεσθε, ἔκρινα καθῆκόν μου νὰ σὰς κάμω γνωστὰ ταῦτα, καὶ νὰ σὰς παρακαλέσω νὰ συντελέσητε τὸ ἐφ' ὑμῖν εἰς τὸ κοινοφελές καὶ θεῖον ἔργον· καὶ δὲν εἶναι αἰσχος, ἐν ᾧ ἔχομεν καὶ πολλὰ καὶ ἀσυγκρίτως καλλήτερα τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἰαμικτικὰ ὕδατα, νὰ μὴ φροντίζωμεν νὰ κατασταθῶσι τὰ ἰδικὰ μας χρήσιμα καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, ἀλλὰ νὰ τρέχωμεν νὰ ζητῶμεν μετὰ πολλοὺς κόπους καὶ μετὰ ἀδρά ἐξοδα, ὅτι πρὸ τῶν ποδῶν μας ἔχομεν;

Τῆς παρουσίας μου πιστεύω, ὅτι θέλετε κάμει χρῆσιν, ἐπειδὴ δὲν δύναμαι νὰ καταχωρίσω ἄλλως εἰς τὸν τύπον ἕνεκα τῆς δαπάνης.

Ὁ πρόθυμος φίλος σας
Α. Δ. ΖΑΡΟΚΑΝΕΛΛΗΣ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ.

Χρονικὸν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα.—*Ὁ ἄποιος παῖς, ἡ βιογραφία τοῦ Λίγκολνς προέδρου τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ Γ. Κωνσταντίνου.*—*Ἑλληνικαὶ συγγραφαὶ ὑπὸ Χ. Παμπούκης, δαπάνη Α. Ναδίρη.*

Μετὰ μεγίστης ἡμῶν εὐχαριστήσεως βλέπομεν, ὅτι ὁ ζῆλος τῶν παρ' ἡμῖν λογίων ὁσημέραι αὐξάνει πρὸς συγγραφὴν ἢ μετὰφρασιν σπουδαίων ἔργων. Οὕτως ὁ μὲν Κύριος Σάθας, φιλότης τῆς ἰατρικῆς, ἐδημοσίευσεν κατ' αὐτὰς περιεργώτατον ἀνέκδοτον χρονικὸν Γαλαξειδίου, προκίσας αὐτὸ μετὰ ποικίλων σημειώσεων καὶ ἐμβριθῶν κρίσεων περὶ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν ἦτο τὸ Γαλαξειδίον, ἡ Ἄμφισσα, ἡ Ναύπακτος, τὸ Αἰοιδόριον καὶ τὰ περίχωρα αὐτῶν κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἄρχεται δὲ τὸ χρονικὸν τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἔτους 981 μ. χ. καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 1690. Ὁ δὲ Κύριος Σάθας ἐφιλοτιμήθη νὰ προσθήσῃ ἐξ ἄλλων ἀθεντικῶν πηγῶν καὶ τὰ μέχρι τῆς σήμερον τῶν μερῶν τούτων.

Τὸ συγγραμμάτιον τοῦτο, συγκείμενον ἐκ σελίδων 240 εἰς μέγα ὄγκον, εἶναι πολλῆς σπουδαιότητος ἀξίον καὶ τιμᾶται ἀντὶ δραχμῶν τεσσάρων.

Ὁ δὲ Κύριος Γ. Κωνσταντίνου ἠρανίσθη ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ καὶ ἐξέδωκε πλήρη σχεδὸν καὶ περιεργοτάτην βιογραφίαν τοῦ διασημοτέρου κατὰ τὸ ἔτερον ἡμισφαίριον τῆς γῆς ἀνδρός, τοῦ προέδρου Λίγκολνς. Ἡ διήγησις εἶναι ἀφελῆς καὶ διδακτικωτάτη ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ δύναται πᾶς τις νὰ ἰδῇ πῶς προάγεται καὶ ἀναπτύσσεται καὶ φθάνει εἰς τὰς ὑψίστας τῆς κοινωνίας βαθμίδας ἡ ἰκανότης, ὅταν ὡς σύντροφον ἔχη τὴν ἀρετὴν. Πρωτίστη δὲ παρ' ὧν τῶν ἀρετῶν εἶναι ἡ εἰσέβεια μετ' αὐτὴν ἡ τιμιότης καὶ ἡ ἐπιμέλεια. Μόνον διὰ τῶν προσόντων τούτων ὁ Κ. Λίγκολν κατέστη ὁ περιδοξώτερος τῆς ἐποχῆς μας ἀνὴρ.

Τὸ συγγραμμάτιον τοῦτο συγκείμενον ἐκ 268 σελίδων καὶ οὐκ ὀλίγων εἰκονογραφῶν τιμᾶται ἀντὶ δραχμῶν τριῶν.

Ὁ δὲ σεβάσιμος γυμνασιάρχης Κύριος Παμπούκης, δαπάνη τοῦ Κυρίου Α. Ναδίρη, ἐπεχείρησε τὴν εἰς τὴν καθομιλουμένην παράφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Καὶ πόσον μὲν σπουδαῖον, πόσον ἀναγκαῖον καὶ πόσον κοινωφελές εἶναι τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπεχείρησαν οἱ ἀξιότιμοι ἡμῶν συμπολίται Κύριοι Παμπούκης καὶ Ναδίρης δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ τὸ καταδειξωμεν διὰ πολλῶν· διότι γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἐν ᾧ ἅπαντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἔθνη ὠφελοῦνται μεγάλως ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῶν γνώσεων τῶν προγόνων ἡμῶν, μόνον εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους τούτων εἶναι δυσπρόσιτος ὁ θησαυρὸς οὗτος, διότι ἐν ᾧ ἅπαντα μὲν τὰ ἄλλα ἔθνη μετέφρασαν αὐτὸν εἰς τὰς ἰδίας καὶ δημῶδεις μάλιστα γλώσσας, μόνον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τὸν φυλάττομεν ἀκόμη κεκλεισμένον ἐν τοῖς κιβωτίοις τῆς ἀρχαιότητος· τὰ κλειθρὰ δὲ τῶν κιβωτίων τούτων ὀλίγοι δυστυχῶς ὀλίγιστοι τῶν παρ' ἡμῖν εὐτυχούσι νὰ τὰ εὕρωσι, καὶ δὲν συστελλόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ὠφεληθήμεν ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν Κυρίων Παμπούκη καὶ Ναδίρη. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι πάνθομολογούμενον, διὰ νὰ φέρῃ ὅμως καὶ τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, ἀναγκαῖον καθίσταται νὰ εἰσδύσῃ ὁ θησαυρὸς οὗτος τῶν προγόνων ἡμῶν καὶ εἰς τὴν καλύβην τοῦ πτωχσοῦ, καὶ νὰ κατασταθῇ εἰ δυνατόν τὸ κυριώτερον αὐτοῦ ἀνάγνωσμα.

Διὰ νὰ γείνη ὅμως τοῦτο, πρέπει νὰ ἀναγεννηθῇ ἄλλος τις Ζωσιμᾶς νὰ καταβῆλλῃ τὴν πρὸς ἔκδοσιν καὶ μετὰφρασιν δαπάνην, ὃ δὲ βιβλιοπώλης νὰ φροντίσῃ μόνον τὴν διανομὴν ἢ τὴν διασκόρπισιν πανταχοῦ τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων. Εἶναι δὲ κατὰ τοσοῦτον μάλλον ἀξιέπαινος ὁ Κ. Ναδίρης, καθόσον καίτοι μὴ ὁμοιάζων τὸν Ζωσιμᾶ κατὰ τὰ πλούτη, ἐφιλοτιμήθη ὅμως νὰ τὸν μιμηθῇ κατὰ τὴν διάθεσιν. Συνιστῶμεν λοιπὸν ἐνθέρμως τὴν εἰς τὴν καθομιλουμένην ἀνάγνωσιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων.

Μετεφράσθησαν δὲ ἄχρι τοῦδε καὶ πωλοῦνται τὰ ἀκόλουθα ἔργα.

Α'. Ισοκράτους Ἀρχίδαμος	} ἀνά δραχ. 1, 50
» Εὐαγόρου ἐγκώμιον	
» Παραίνεσις πρὸς Δημόνικον	
» Πρὸς Νικολέα π-ρι τοῦ βασιλεύειν	
» Νικοκλῆς συμβουλευτικός	
» Ἄρειοπαγητικός	
» Πλαταϊκός	
Β'. Δημοσθένους οἱ τέσσαρες φιλιππικοὶ	} ἀνά δραχ. 1, 50
» ὁ περὶ Στεφάνου	

Ἄς μᾶς ἐπιτρέψωσι δὲ οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἔργα ἀσχολούμενοι μίαν μόνην τὴν ἐξῆς παρατήρησιν νὰ κάμωμεν. Ἄπαντες οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ἔχουσιν ἀπείρους σχολιαστὰς καὶ ἐκδότας Εὐρωπαίους. Ὅλων τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων τὰ ἀπέραντα καὶ ἀτελεύτητα σχόλια κατέχουν ὄγκον ἢ χῶρον ἀσυγκρίτως μεγαλειότερον τοῦ κειμένου. Πολλὰ μὲν τῶν σχολίων τούτων εἶναι σχολαστικὴ ματαιοπονία, ὀλίγιστα δὲ μόνον εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς ἐξήγησιν ἢ σαφήνειαν τοῦ κειμένου. Τῶν ὀλιγίστων λοιπὸν μόνον τοιούτων σχολίων καὶ μόνον χάριν σαφήνειας ἄς κάμωσι χρῆσιν οἱ Ἕλληνες παραφρασταὶ ἢ μεταφρασταὶ τὰ δὲ λοιπὰ ἄς τ' ἀφίνωσι κτῆμα ἀναφαίρετον τῶν σχολαστικῶν Εὐρωπαίων, διότι ἄλλως μὲ τὴν πλησμονὴν τῶν σχολίων καὶ τὸ κείμενον ἀσχημίζουσι καὶ εἰς δαπάνας ἐθέτουσι τοὺς ἐκδότας. Πολυμάθειαν δὲ δὲν δεικνύει ὁ θέτων κατὰ σειράν σχόλια ἐπὶ τῶν σχολίων, ἀλλ' ὁ δυνάμενος νὰ ἐκλέξη μόνον τὸ χρήσιμον.

Πρὸ παντός ἢ ἄλλου συνιστῶμεν εἰς τοὺς μεταφραστὰς τὴν μεγαλειτέραν σαφήνειαν, διότι τότε μόνον ὠφελείται ὁ ἀναγνώστης, ὅταν δὲν ἀναγκάζεται νὰ σκεφθῆ πολὺ πρὸς κατάληψιν τοῦ κειμένου, ἄλλως ἀηδιάζει καὶ δὲν ἔχει ὄρεξιν ν' ἀναγνώσῃ.

Παρόραμα οὐσιώδες. Ἐν ἀρχῇ τοῦ τεύχους τούτου κατὰ λάθος ἐξετυπώθη φυλλάδιον γ' καὶ δ'. Ἀπριλίου καὶ Μαρτίου ἀνάγνωθι Μαρτίου καὶ Ἀπριλίου.